7616

Bibl. Jag.

II

7616
II

1904/1905
1907/1908
półrocze letnie

O środkowej poezji epickiej.

Mahâbhârâta i Purâṇy.

Mahâ-kâvya.

- Râmâyaṇa
- Raghuvaṃśa
- Kumârasambhava } Kâlidâsy
- Bhaṭṭikâvya (Bhaṭṭi)
- Kirâtârjunîya 6. wiek (Bhâravi)
- Śiśupâlavadha v. Mâghakâvya (Mâgha 9-10 w.)
- Naishadhîya (Śrîharsha 12. w.)
- Harivijaya (Ratnâkara 9. w.)
- Nalodaya
- Râghavapâṇḍavîya (Kavirâja 9.–11. w.)
- Navasâhasâṅkacarita (Padmagupta ca. 1000)
- Setubandha v. Râvaṇavadha (prakrytycki).

O indyjskiej poezji epicznej.

1904/5
Półrocze letnie.

W przeciwieństwie do literatury greckiej, gdzie u samego wstępu spotykamy się z dwoma arcydziełami poezji epicznej, Iliadą i Odysseą, najdawniejsza poezja u Indów jest liryczną. Najdawniejszemi bowiem zabytkami literatury indyjskiej (a, nawiasem mówiąc, literatury indoeuropejskiej wogóle) są hymny do bogów zawarte w Rigvedzie, ~~sięgające~~ a więc pieśni liryczne, które sięgają kilkunastu wieków przed Chr. Znacznie później występuje tu poezja epiczna. Zawiązki jej dałyby się odszukać już w niektórych hymnach RV o charakterze opisowym×, najwyraźniej jednak odnajdujemy je w t.zw. Brâhmanach. Jest to cała kategorja dzieł, które powstawały od 8.–5. wieku a. Chr., a treść ich, ściśle związaną z Wedami, stanowią wskazówki praktyczne odnoszące się do skomplikowanego ceremonjału ofiarnego, objaśnienia egzegetyczne, mitologiczne lub polemiczne i spekulacje teologiczno-filozoficzne. Zawierają one też i legendy,+ pisane prozą jak wogóle całe Brâhmany, i z tych to właśnie legend wyłoniła się poezja epiczna. Wiemy, że

Epopeja indyjska rozpada się na dwa wielkie

× w t.zw. hymnach Âkhyâna, w których przechowały nam się djalogi wierszem, a opuszczona jest proza opisowa (legendy o Purûravasu i Urvaśî, o Yamie i Yamî) Innego zdania Hertel WZKM. 18.

+ zwane âkhyâna, itihâsa, purâṇa, które to wyrażenia występują czasem jako równoznaczne. opowiadania takich legend w trakcie długich ofiar lub uroczystości rodzinnych należały do ceremonjału religijnego. ⊙

2. ⊙ Obok starodawnych legend o bogach, demonach, wieszczach i królach zamierzchłej przeszłości, które niektóre teksty nazywają piątym Wedą, nadając im tem samem charakter religijny, mamy też wzmianki o t. zw. gâthâ nârâśaṁśî, pieśniach wysławiających bohaterów, a tę poezją bohaterską pielęgnowali bardowie nadworni (sûta), którzy towarzyszyli królom jako woźnice w wyprawach wojennych. +

obejmująca religję, mitologję, etykę, filozofję, historję i legendy

+ W kołach tych nadwornych śpiewaków należy zapewne szukać zawiązków epopei, a wędrowni śpiewacy, zwani Kuśîlava szerzyli znajomość tych pieśni wśród ludu.

× albo (jak chce Winternitz) „opowieść o wielkiej bitwie Bharatów," skrócony z mahâbhâratâkhyâna, Bhâratah bowiem = Bhâratah saṁgrâmah, walka Bharatów.

działy; pierwszy obejmuje legendy i podania (itihâsa), starodawne baśni (purâṇa, zwłaszcza treści teogoniczno-kosmogonicznej) i opowieści (âkhyâna); dział drugi obejmuje poematy przypisywane pojedynczym poetom (kavi), jednolite, napisane z zastosowaniem reguł poetyki, słowem poematy artystyczne, kâvya. Do pierwszego działu należy Mahâbhârata, dzieło kolosalne, encyklopedja starodawnych legend i baśni i całej ówczesnej mądrości; × do drugiego Râmâyaṇa, poemat opiewający wyłącznie czyny Râmy, przypisywany poecie Vâlmîki. Obie te wielkie epopeje są może mniej więcej z jednej epoki, t. j. powstały co 500 a. Chr. Stanowią one wstęp do literatury sanskryckiej, język ich bowiem, odbiegający daleko od archaicznego języka Wed, mało się różni od t. zw. klasycznego sanskrytu. Formą zewnętrzną tych epopei jest epiczny śloka (2×16 zgłosek, dwuwiersz, którego każda połowa kończy się na dwa jamby). Zaczynam od razu od omówienia treści Mahâbhâraty.

Tytuł tej epopei znaczy: „wielki poemat o Bharatach (v. Bhâratah)" (nazwa rodu). × Słusznie zwie się ta epopeja wielką, obejmuje bowiem przeszło 100000 dwuwierszów, a więc jest około

ośm razy większy niż Iliada i Odyssea razem wzięte. Jest to największy poemat, jaki istnieje, i niema sobie równego w żadnej literaturze. ~~Z~~ Z tego względu, zanim się bliżej zapoznamy z jego treścią, chcę Panom dać naprzód krótki jej szkic:

W państwie Bhâratów w mieście Hastinâpura (v. Hâstinapura) panował król Śântanu z rodu Kuru, który, mając już syna i następcę tronu imieniem Bhîshma, pojął za żonę Satyavatî. Bhîshma zrzekł się Korony na rzecz potomków swej macochy, ale dwaj synowie tej ostatniej umierają bezpotomnie. Istniało prawo w Indjach, mające na celu zapobieżenie wygaśnięciu rodu, wedle którego wolno było rodzinie bezdzietnej użyć pośrednictwa szwagra dla pozostawienia potomstwa. Jako taki pośrednik występuje tu Vyâsa, nieślubny syn Satyavatî, a przyrodni brat synów Króla Śântanu. Ten z jedną z obu pozostałych wdów spłodził ślepego Dhritarâshtrę, z drugą bladego Pâṇḍu, który, choć młodszy, z powodu kalectwa starego brata, objął rządy; umarł jednak młodo, pozostawiając 5 synów, a po jego śmierci ślepy Dhritarâshtra

zasiadł na tronie i wzięli do siebie na wychowanie swych pięciu synowców. Ci ostatni kazali się tak dzielnymi, że Dhṛitarâshṭra najstarszego z nich, imieniem Yudhishṭhira, wyznaczył swym następcą, wykluczając tem samem od tronu własnego syna Duryodhanę. D., nie chcąc być pozbawionym Korony, wymógł na ślepym ojcu, że synowców skarał na wygnanie. Synowie Pâṇḍu (Pâṇḍawowie) rosną w potęgę przez zaślubiny z córką króla Pañcâlów imieniem Draupadî i przez zaprzyjaźnienie się z bohaterem Yâdawów, potężnym Kṛishṇą. Ta ich potęga wzbudza obawę wśród rodu Kuru, × który pragnie się z nimi pogodzić. Wobec tego Dhṛitarâshṭra dzieli swe państwo i oddaje połowę synowcom, którzy zakładają miasto Indraprasthę, niedaleko dzisiejszego Delhi. Całe to państwo, a następnie i braci swych i żonę przegrywa Yudhishṭhira, grając w kości z podstępnym Śakunim, wujem zawistnego Duryodhany. Gdy król Dhṛitarâshṭra zwyciężonym wraca wolność i państwo, Duryodhana wyzywa Yudhishṭhirę na nowo, a

× (Kuru, jeden z rodów Bharatów, jego potomkowie Kauravowie = Bharatowie, do których należą i Pâṇḍawowie)

ten znów przegrywa. Stosownie do umowy synowie Pâṇḍu jako pokonani w grze muszą się udać na 13-letnie wygnanie i dopiero po upływie tego czasu mają odzyskać napowrót swe państwo. Ale zwycięzcy ~~nie dotrzymują umowy~~ po upływie owych 13 lat nie chcą Pâṇḍavom zwrócić żądanej przez nich części państwa, i ztąd wojna staje się nieuniknioną. Placem walki jest kraj Kurukshetra; walczącymi są z jednej strony Pâṇḍavowie i sprzymierzeni z pimi Pañcâlowie, z drugiej Kuruowie (t.j. synowie Dhṛitarâshṭry). Po stronie pierwszych walczy boski Kṛishṇa, po stronie drugich stary, waleczny Bhîshma. Szczęście z początku sprzyja tym ostatnim, ale wreszcie Pâṇḍavowie 18. dnia walki odnoszą świetne zwycięstwo i Yudhishṭhirę obwołują Królem. Z wojska zwyciężonych tylko trzej rycerze uchodzą z życiem. Jeden z nich Aśvatthâman napada z towarzyszami na wojsko nieprzyjacielskie pogrążone we śnie i wszystkich w pień wycina z wyjątkiem Kṛishṇy i pięciu synów Pâṇḍu. Po tak strasznej i morderczej walce Vyâsa (dziad Pâṇḍavów i ojciec Dhṛitarâshṭry) godzi Pâṇḍavów ze starym

Królem Dhṛitarâshṭrą, którego Yudhiṣhṭhirą,
choć proklamowany Królem, uznaje za swego
zwierzchnika. Na radę Kṛiṣhṇy Yudhiṣhṭh.
składa wielką ofiarę Konia (aśvamedha).
Dhṛitarâshṭra, przebywszy 15 lat na dworze
synowców, wraz z żoną udaje się do pustelni
i tam ginie z powodu pożaru lasu. Kṛiṣhṇa
również ginie tragiczną śmiercią, postrzelony
przez Strzelca. Pâṇḍawowie wraz z żoną na
stare lata chronią się do lasu i tam umie-
ją. W mieście Hâstinapura obejmuje rządy
jednak jednego z Pâṇḍawów (Arjuny) imieniem
Parîkshit, a po jego śmierci syn jego Janame-
jaya. Długo jeszcze panował ród Pâṇḍu
nad Bharatami, zwanymi teraz Kuru-Pań-
cálami.

Takie jest mniejwięcej najkrótsze streszczenie
głównego opowiadania MBh., głównej
ramy tej epopei. Ale, jak się to zdarza i
w innych dziełach sanskryckich, tak i tu
w tę ramę wprawione są różne inne historje,
stanowiące odrębną całość i niemające
z treścią główną nic wspólnego. Takiemi
gwiazdami, nieraz bardzo długiemi, są np.
opowieści o wiernej małżonce Sâwitrî, o
pielgrzymce Arjuny do nieba w czasie 12-le-

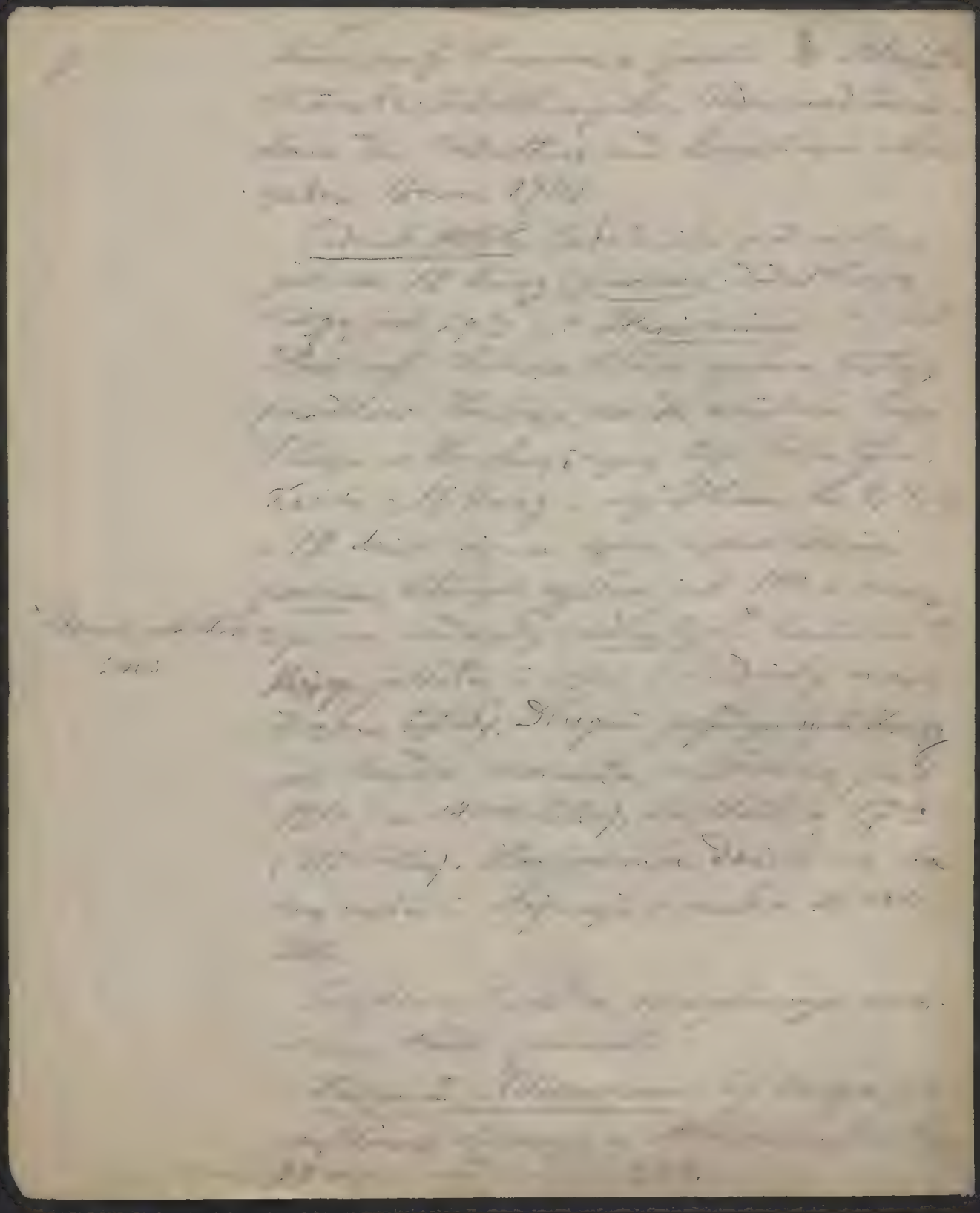

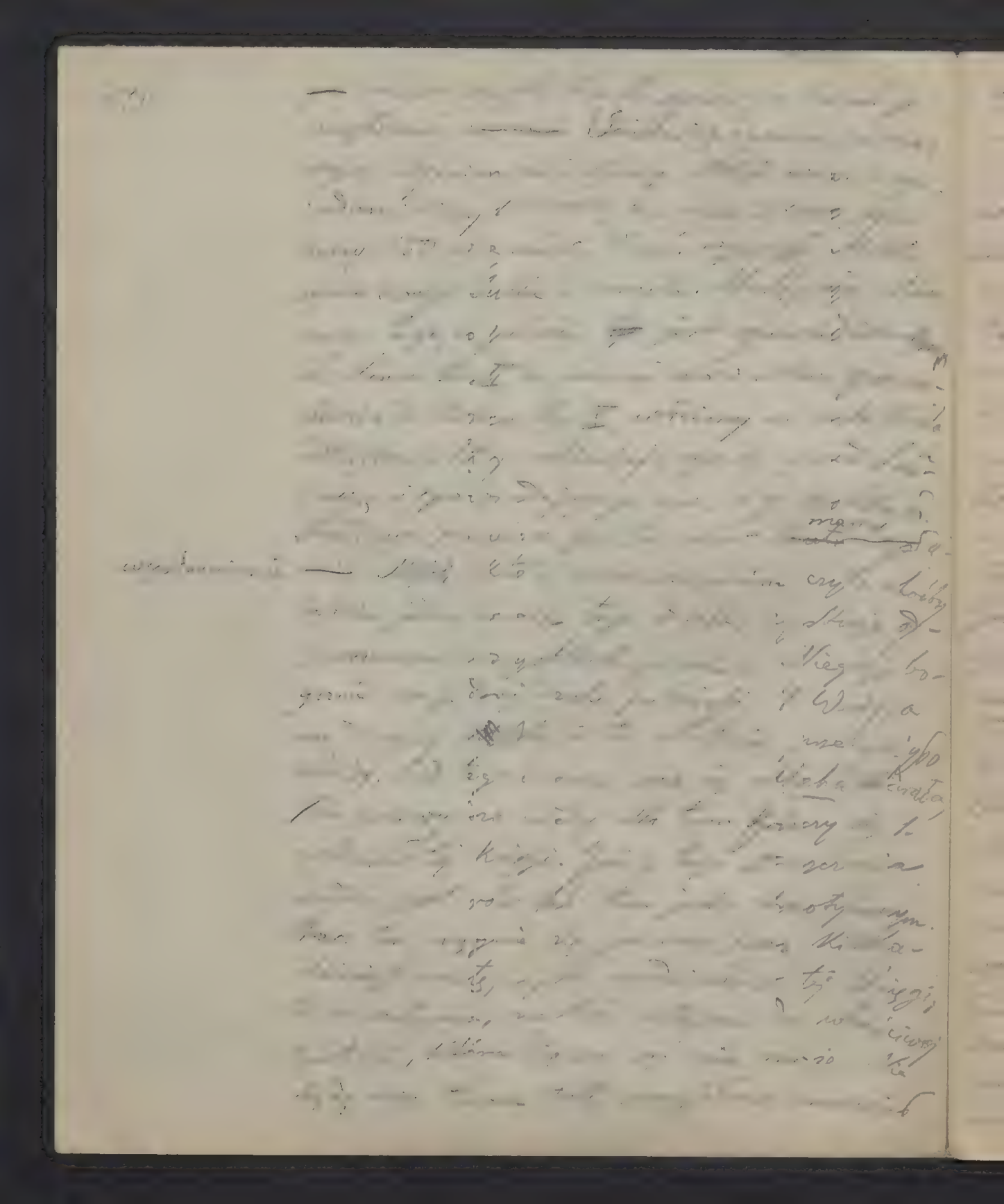

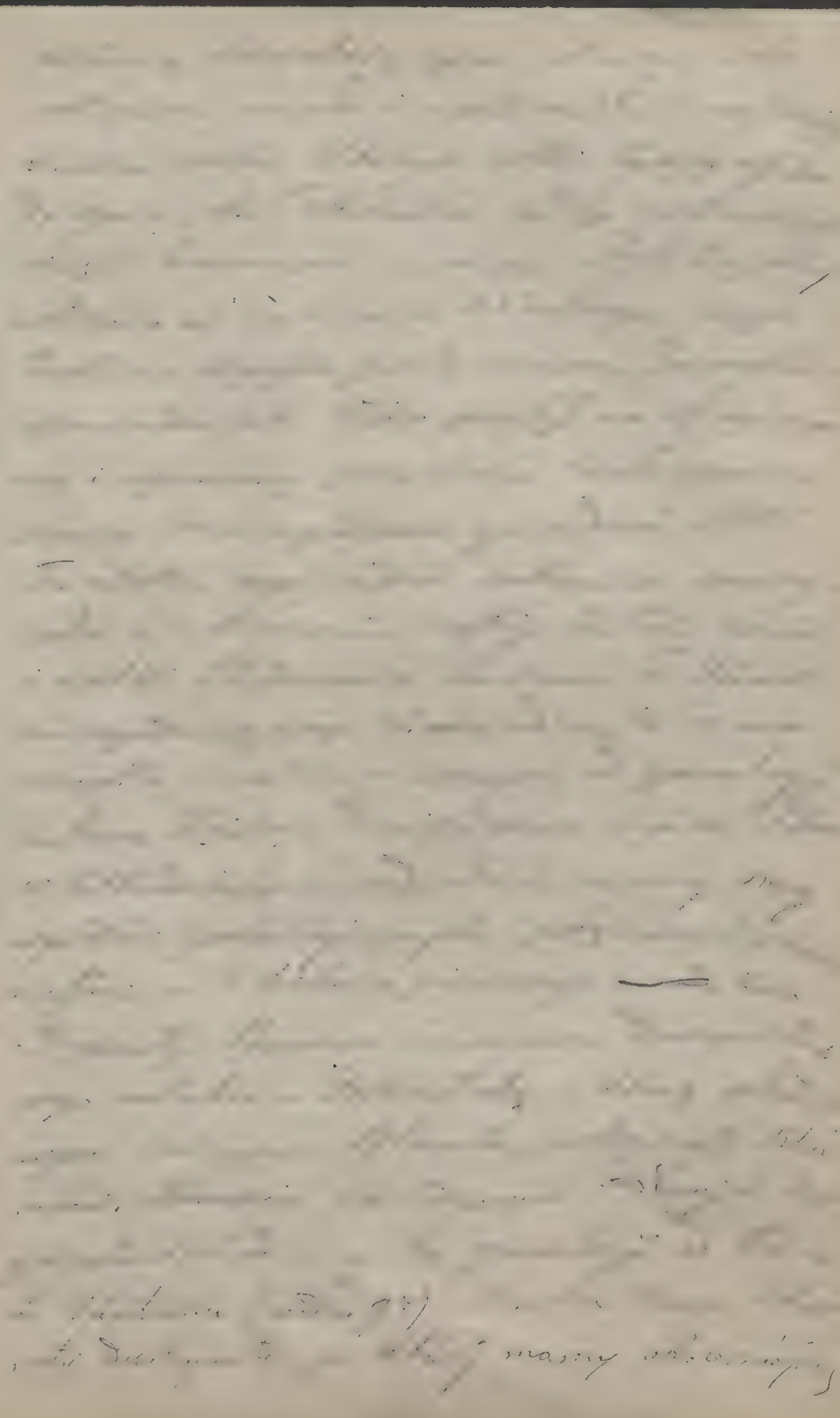

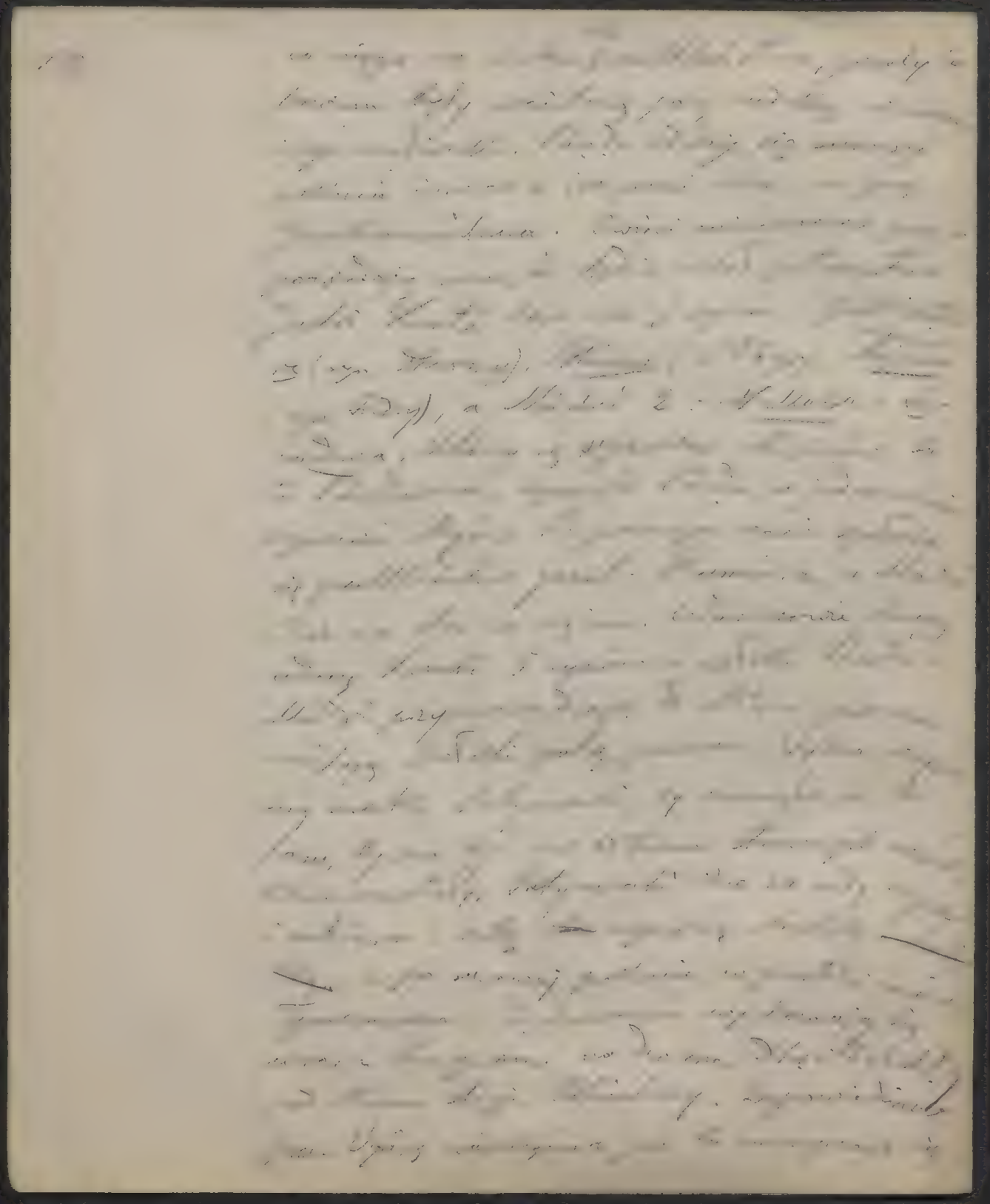

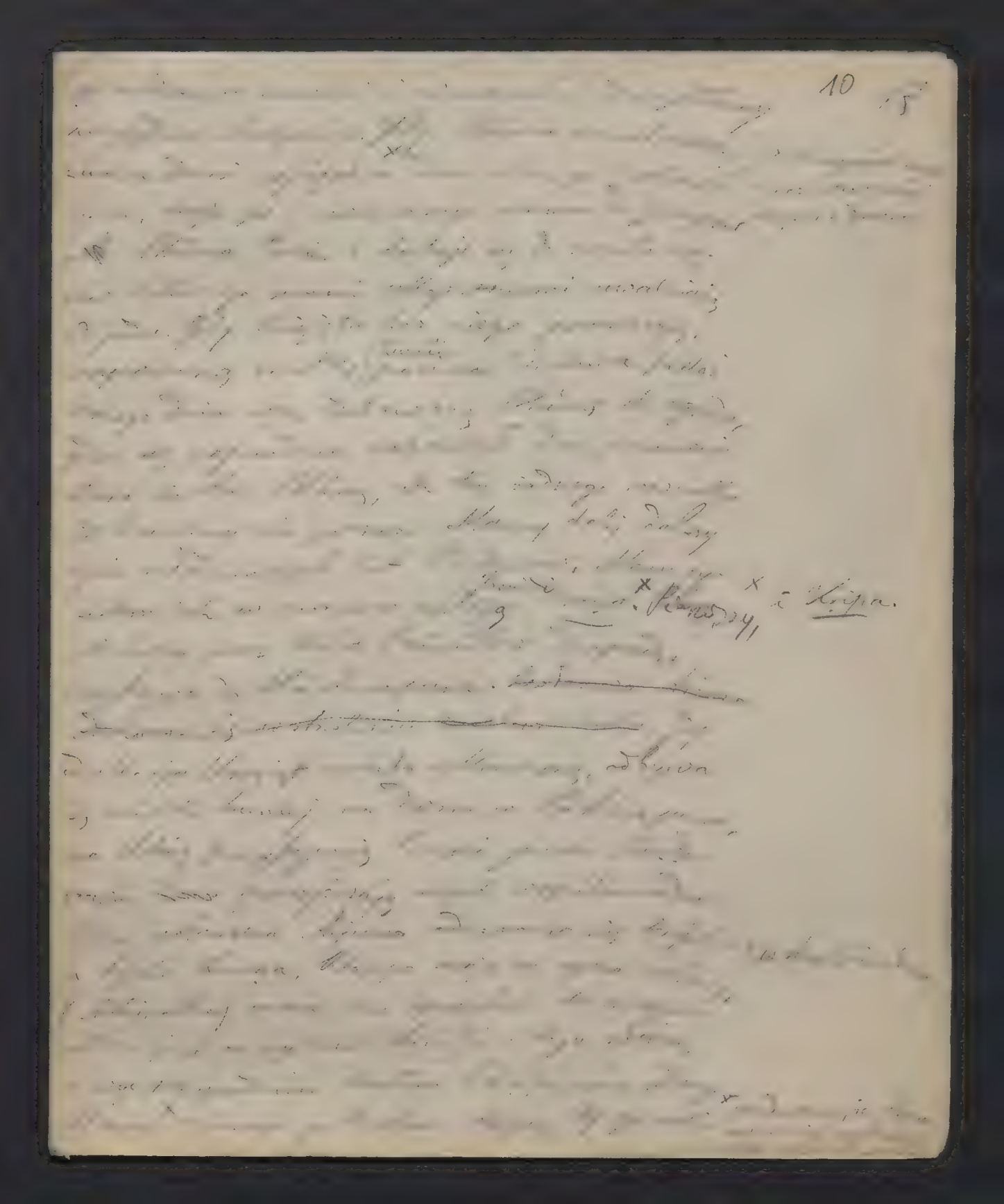

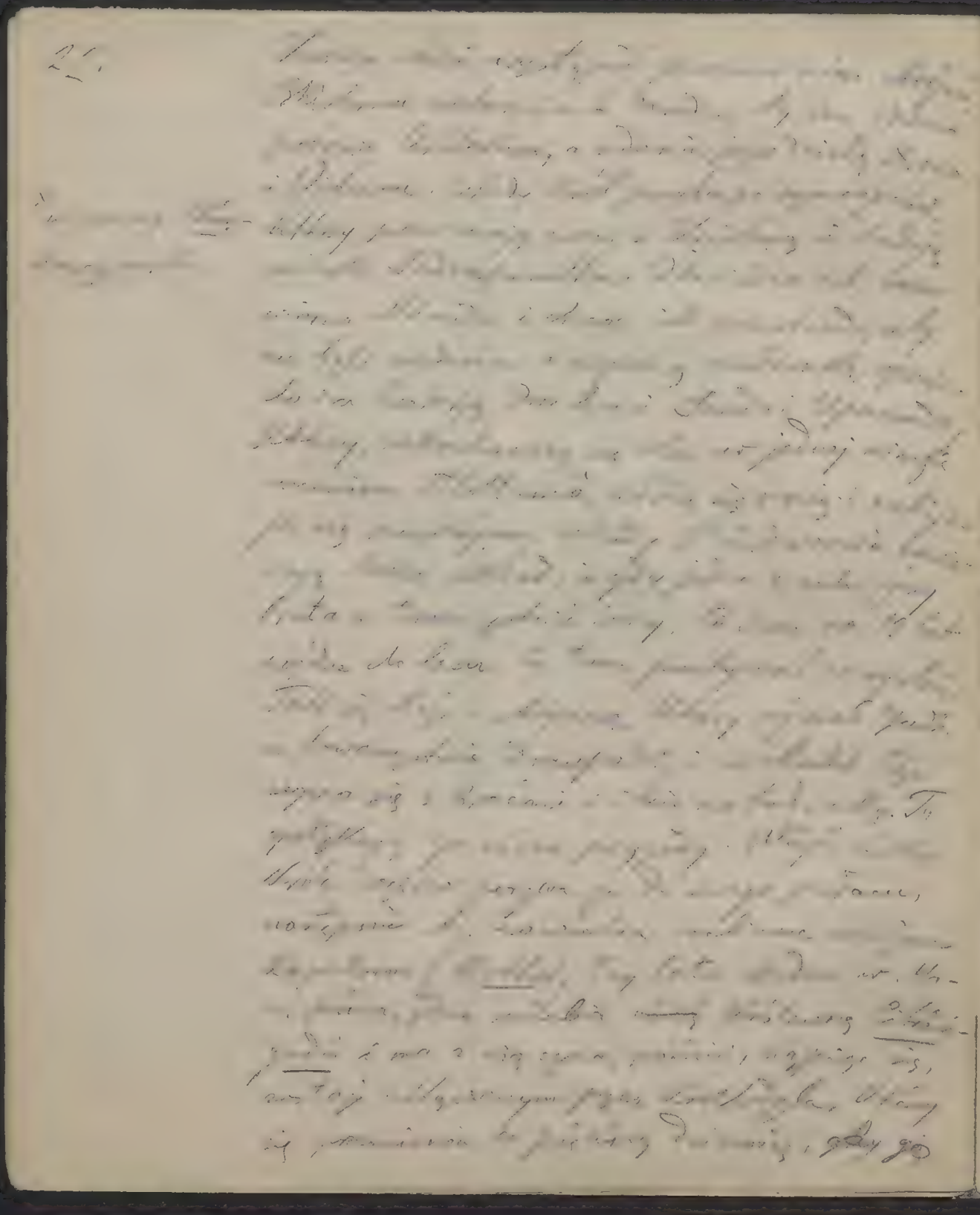

II

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* Circa, many
[illegible]
[illegible]
[illegible]

34

19 55.

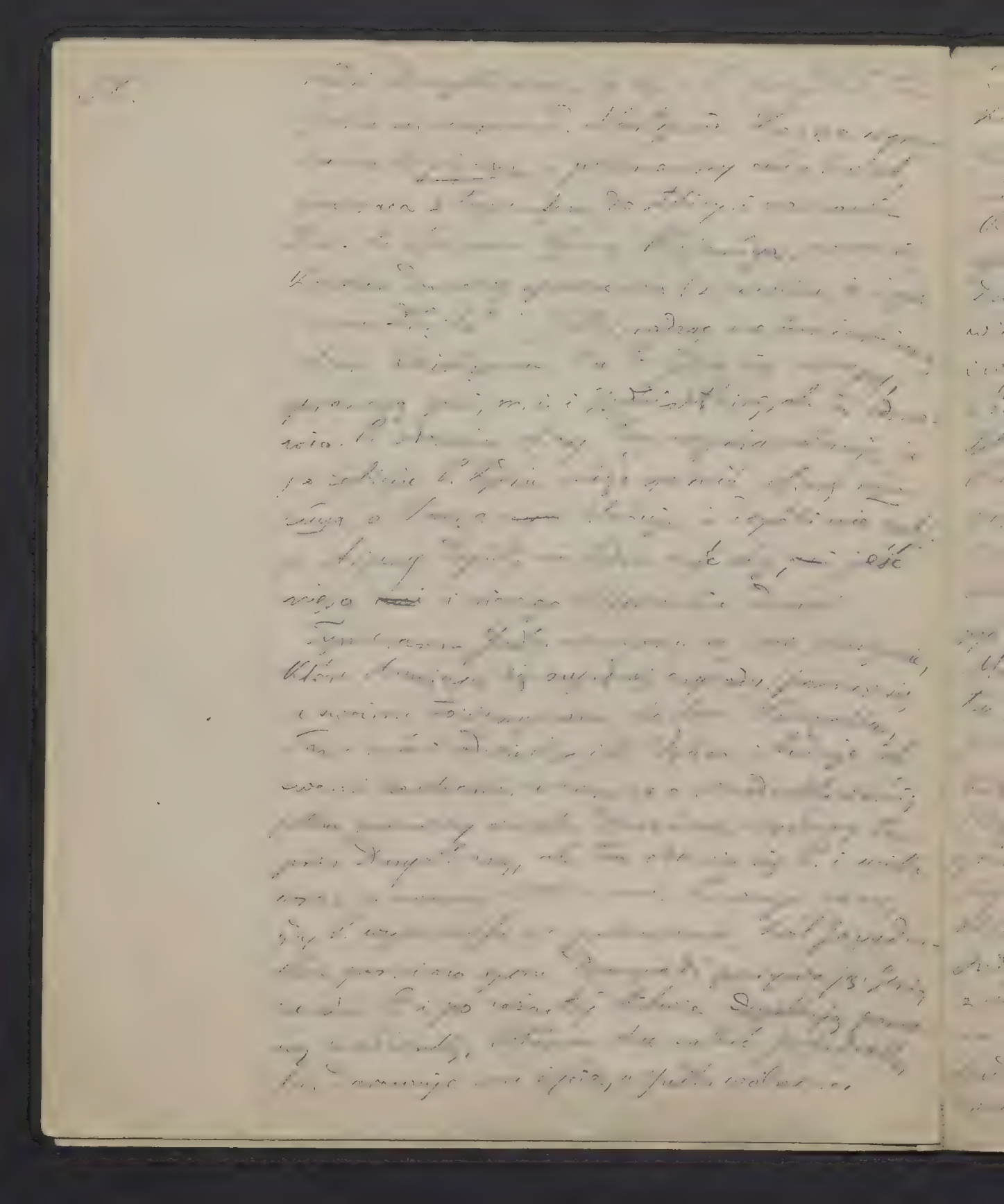

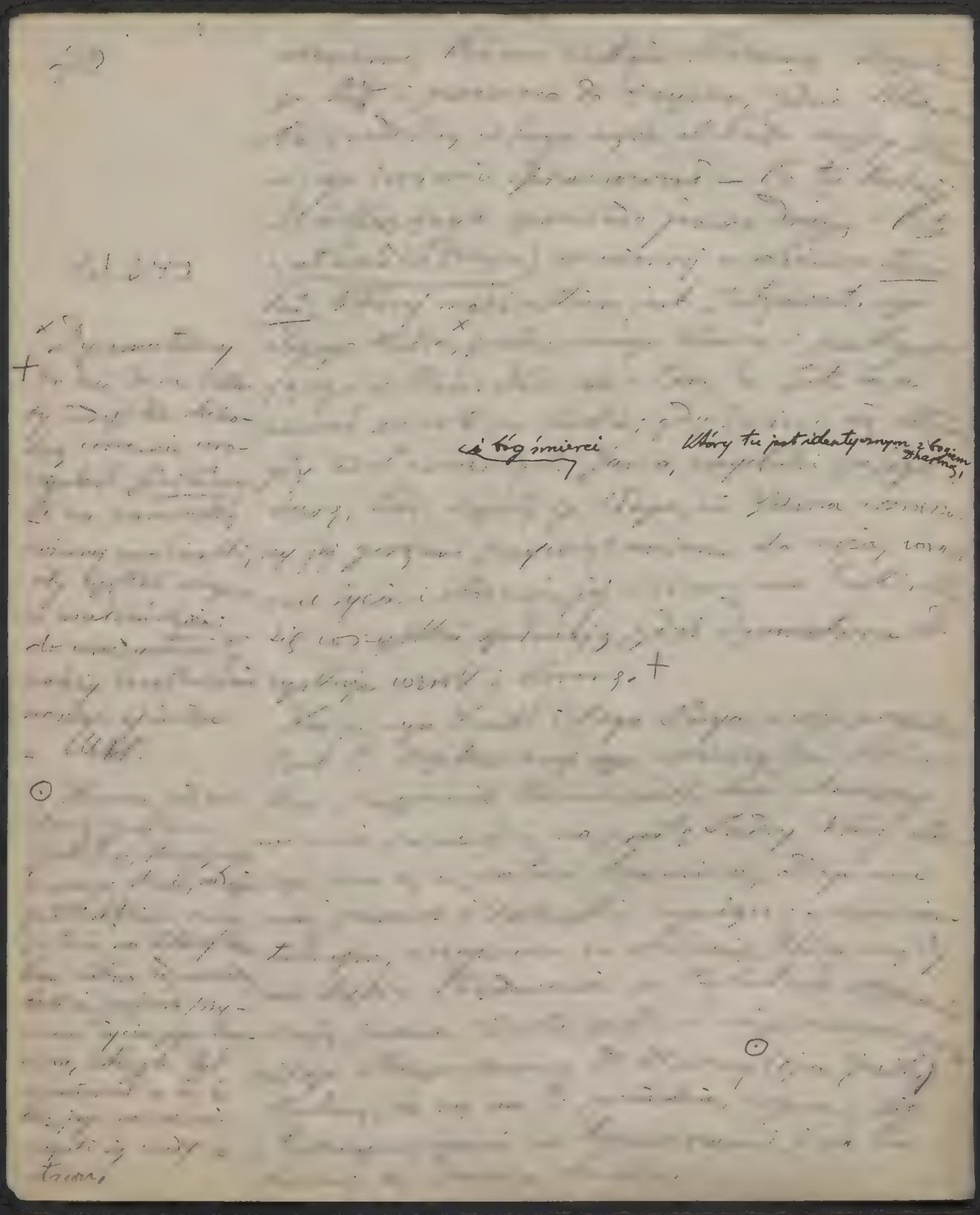

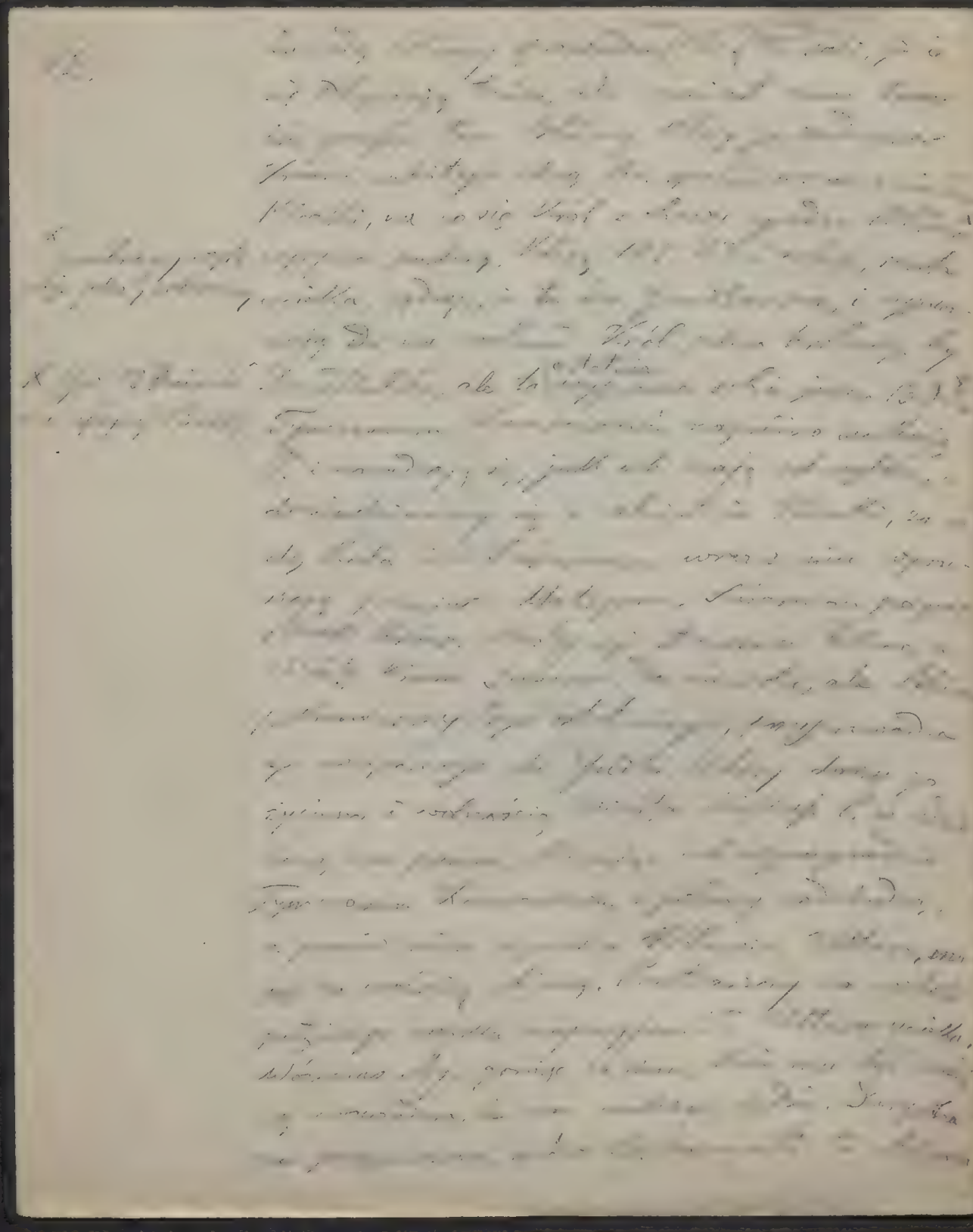

(jego przyrodnimi braćmi)
rywala w strzelaniu z łuku
Arjuny.

jako córka Dorpady

‡ i z pogardą odzywa się o Karnie, który wrogów obrażony przysięga, że walczyć zacznie dopiero wtedy gdy polegnie Bhishma. Oświadcza dalej

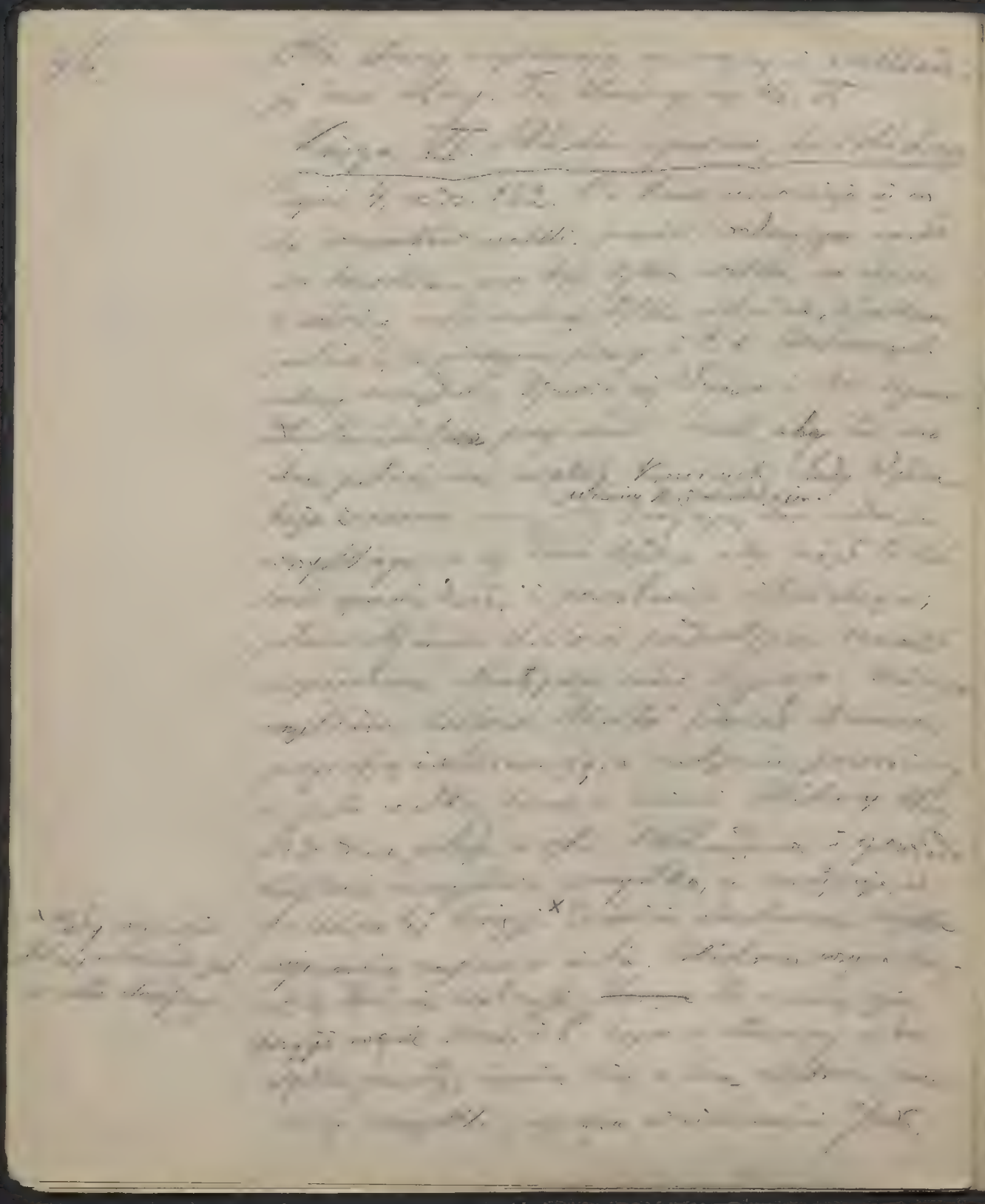

25

26 4 г.

+ 4 г.

w walce

[illegible]

× W. 337.

Gdy bóg Brahman stworzył wszystkie istoty, te tak się jęły rozmnażać, że ziemia znieść nie mogła ich ciężaru. Brahman, nie mogąc nic na to poradzić, zapałał gniewem, a ogień jego gniewu groził całemu światu zniszczeniem. Na prośbę Siwy, który się ulitował nad światem, Brahman ogień ten znów w siebie wciągnął, a wówczas z jego porów wyszła bogini śmierci, której Brahman kazał zabić wszystkie stworzenia. Bogini wyprasza się i płacze, nie chce brać na siebie cudzego nieszczęścia, więc Brahm. zezwala, by namiętności ludzkie były przyczyną śmierci, a łzy bogini śmierci, która jest uosobieniem sprawiedliwości, przemieniła w choroby, przyprawiające ludzi o śmierć.

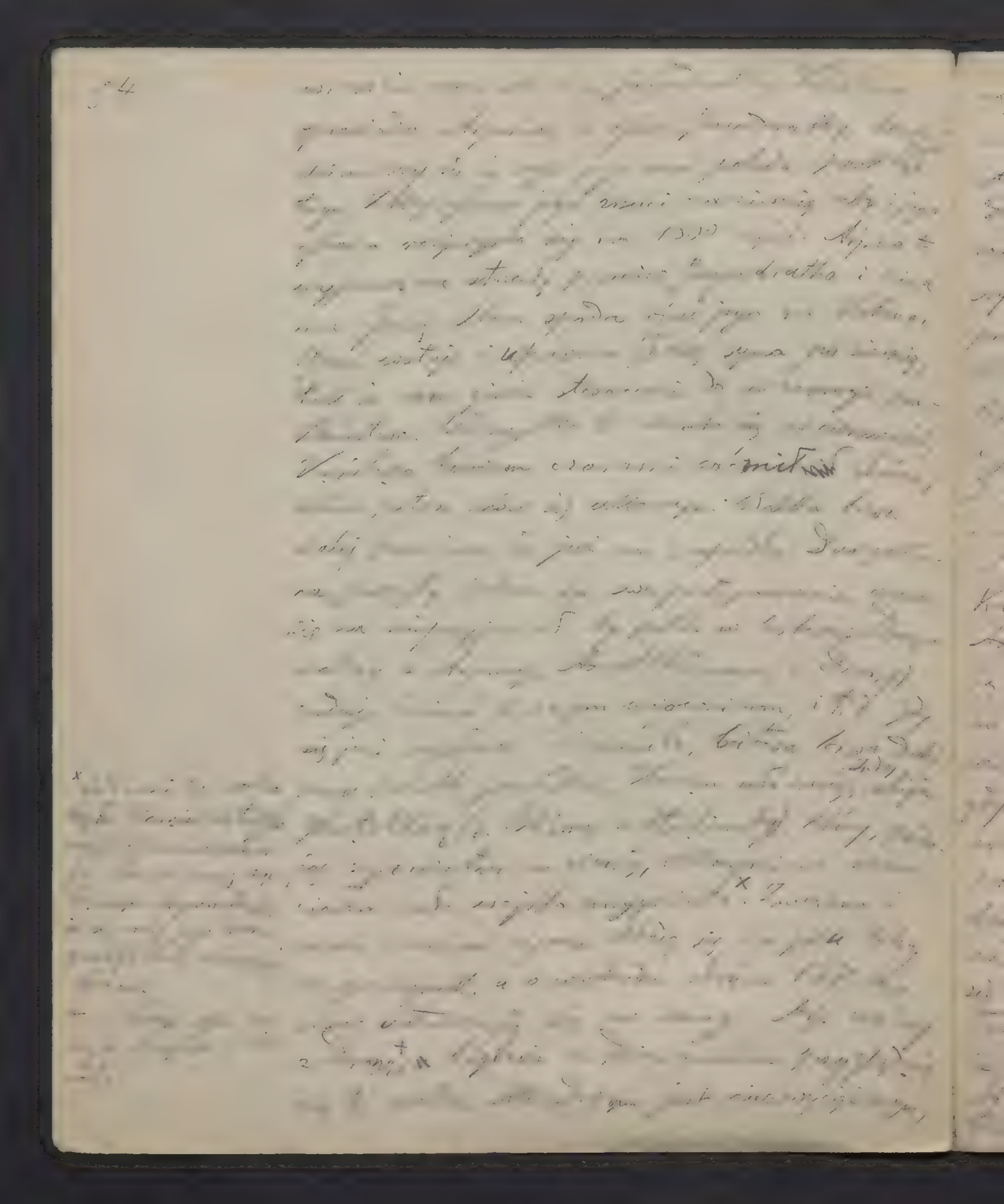

58.

60.

[illegible]

[illegible] ...dzie ×

[illegible]

[illegible] uda

× jak to był [illegible]

[illegible]

odjeżdża [illegible]

na swym wozie.

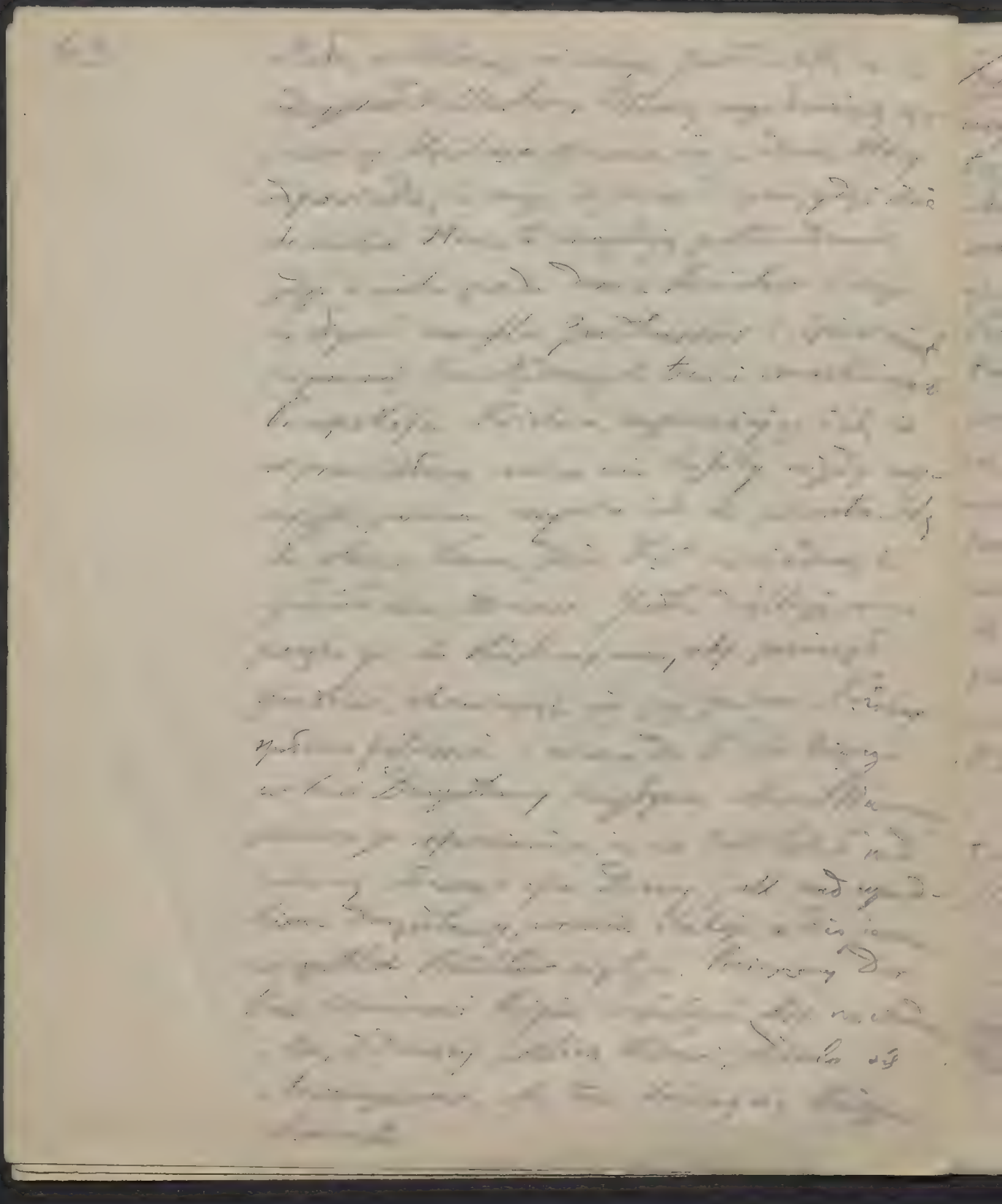

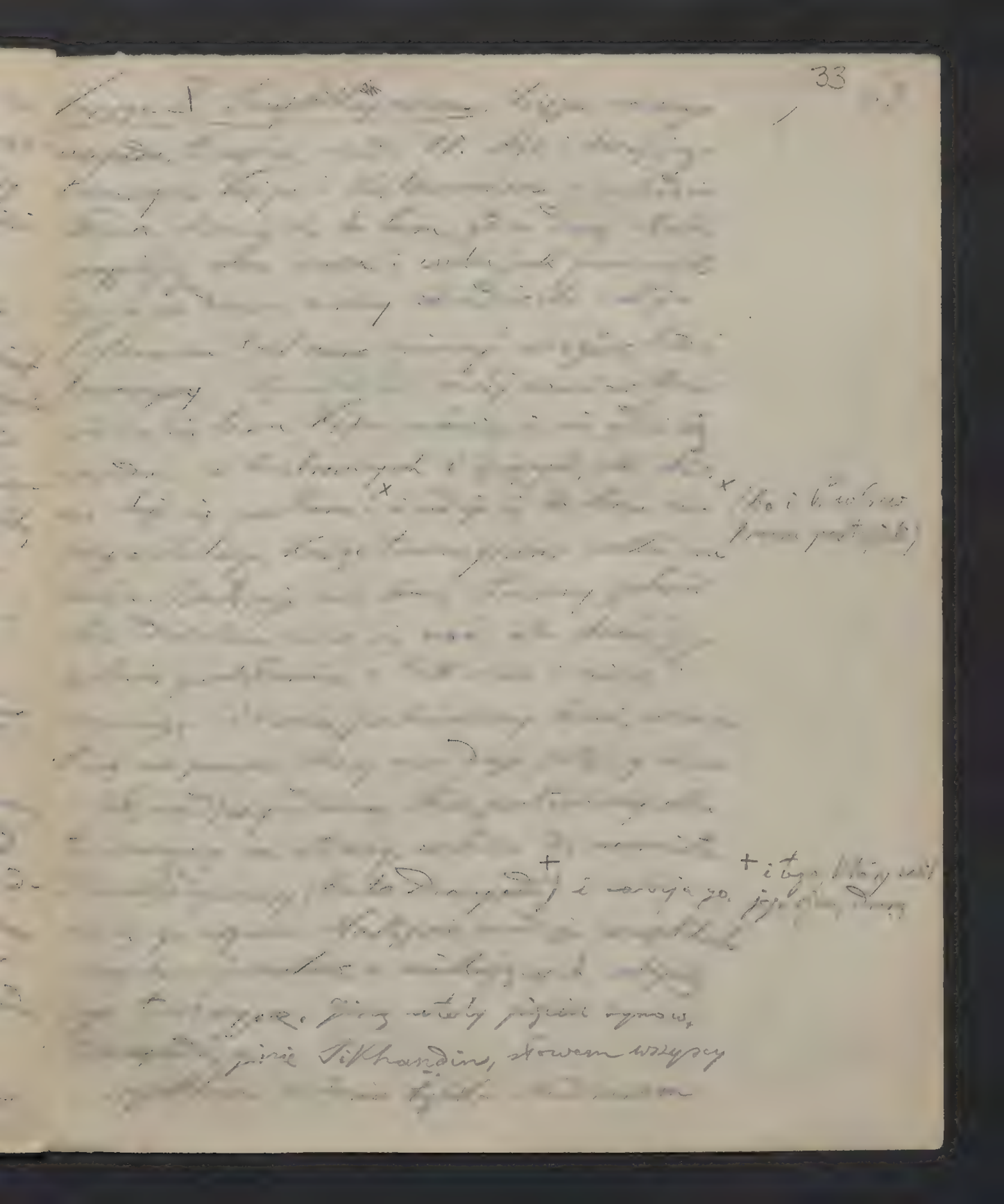

68.

[illegible]

W. 312-365 XII. [illegible]

[illegible]

[illegible] 1945

[illegible]

[illegible]

[illegible] podobnym, a

[illegible] chce [illegible]

[illegible] Krishna opowiada

mu cały szereg historji. Których [illegible] jest [illegible] każdy [illegible] musi, więc nie należy [illegible] drugich. [illegible] on nie

[illegible] Jedynie [illegible]
[illegible]
[illegible] Yudh. [illegible]
[illegible] i w [illegible]
[illegible] Miasto, na jego przybycie [illegible] przy-
[illegible], wita [illegible] Króla. Jeden tylko
demon imieniem Cârâka, który był przyjacielem
Duryodhany,[x] wita Króla [illegible], jak powiada
w imieniu wszystkich [illegible]. Bramini
jednak [illegible] i jedni [illegible]
wymówieniem [illegible] Kuin, [illegible]
Yudh. uroczyście zostaje wyświęconym na Króla
i hojnie obdarza Braminów, wzywa [illegible]
do wierności względem [illegible], rozdaje
urzędy swym ~~[illegible]~~ przyjaciołom, [illegible] po [illegible]
synach [illegible], innym [illegible]
dary, wreszcie [illegible] Krishnie, [illegible]
cięstwo [illegible]. Ale Kri[illegible] [illegible]
[illegible] nic mu nie odpowiada, a potem [illegible]
[illegible], że w [illegible] Bhîshmy, [illegible]
Yudh. powinien odwiedzić, aby [illegible]
po [illegible] Bhîshmy [illegible] ze świata [illegible]
[illegible] Bhîshma [illegible] wy-
sławia Krishnę, [illegible] identyfikuje [illegible]
[illegible]. Na to wyrusza do

x w postaci pobożnego [illegible]

38 72
11.6.87.

[illegible]

[illegible] król [illegible]

[illegible]

[illegible] liés, [illegible]

[illegible]

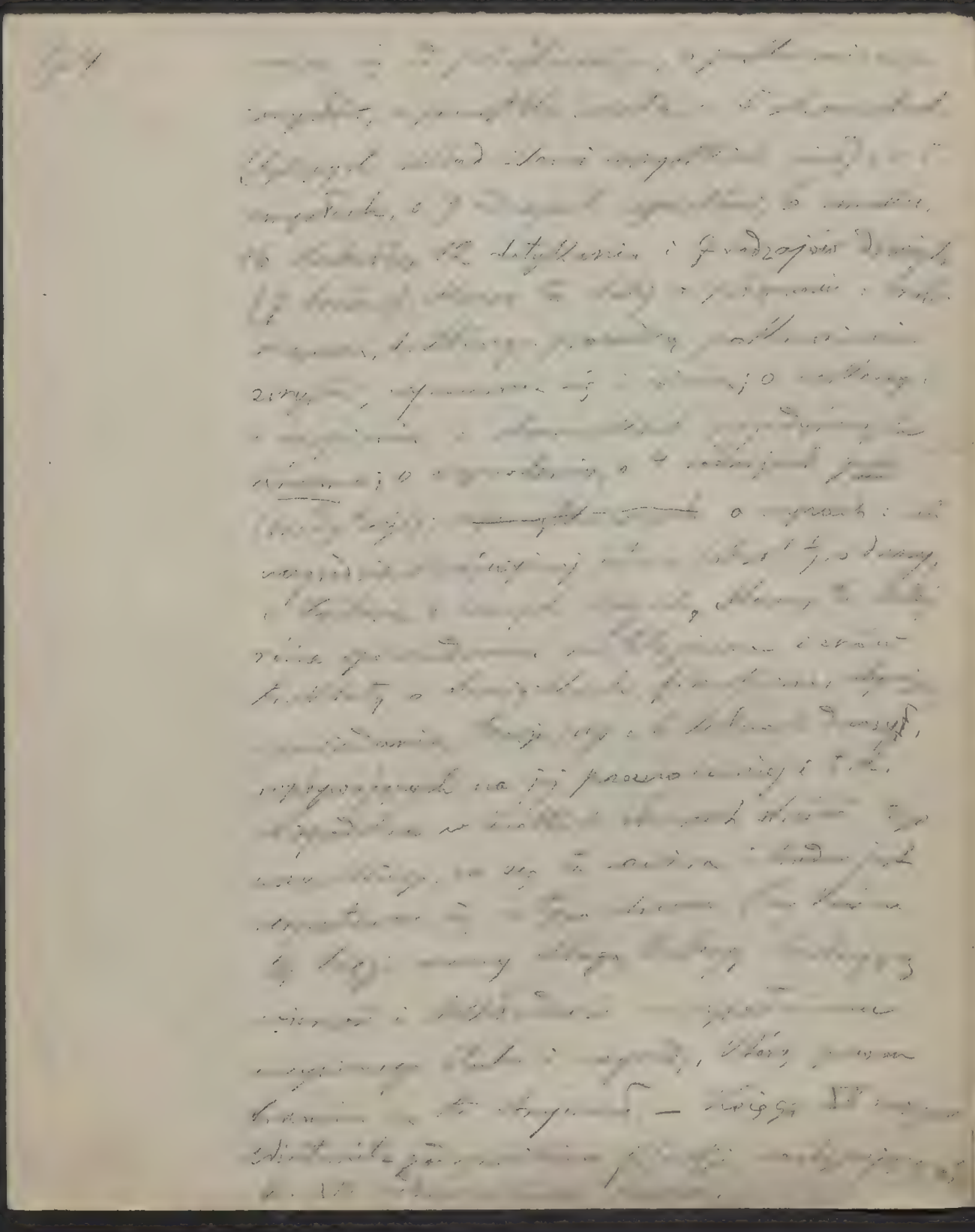

84

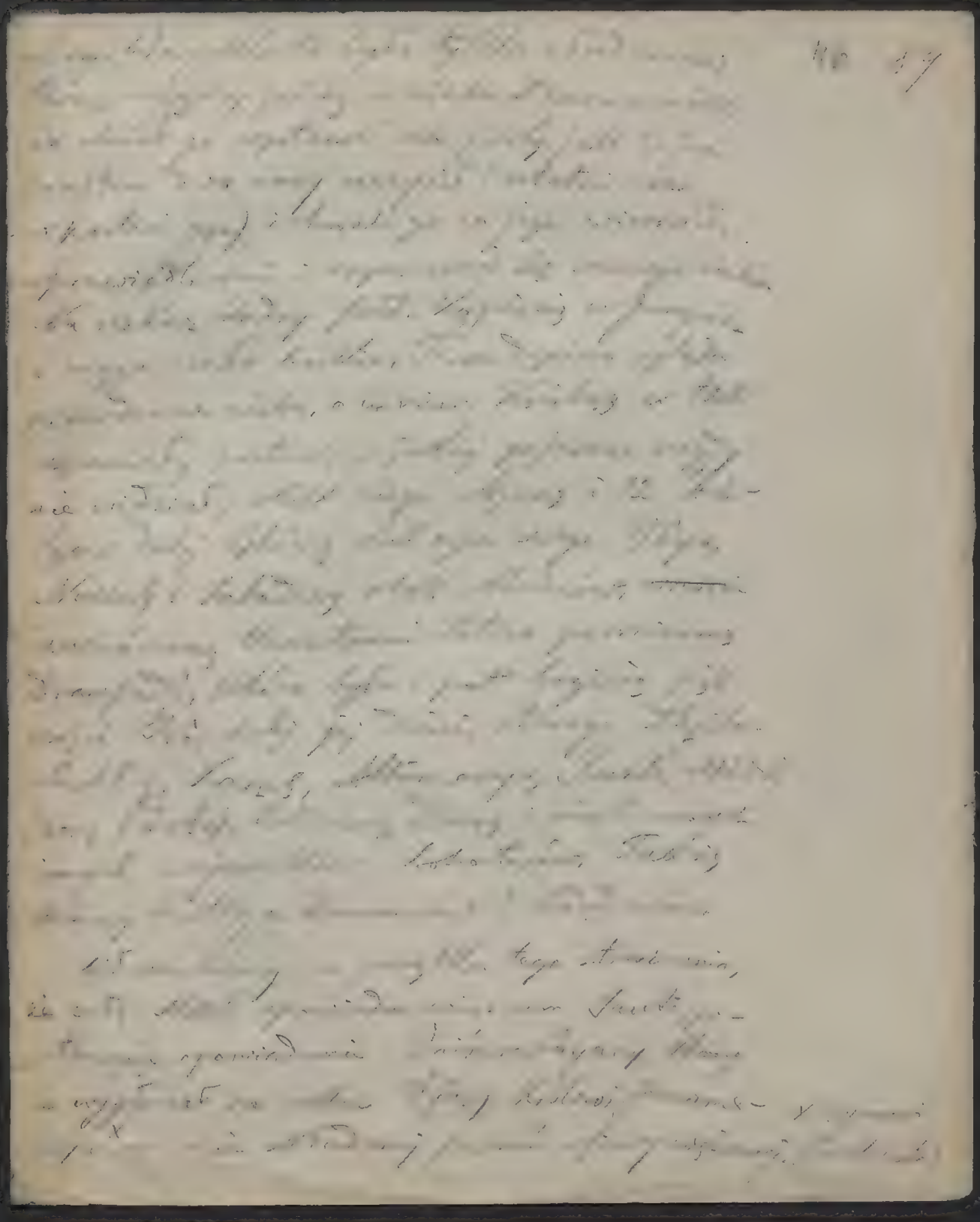

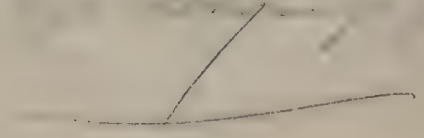

90. 47

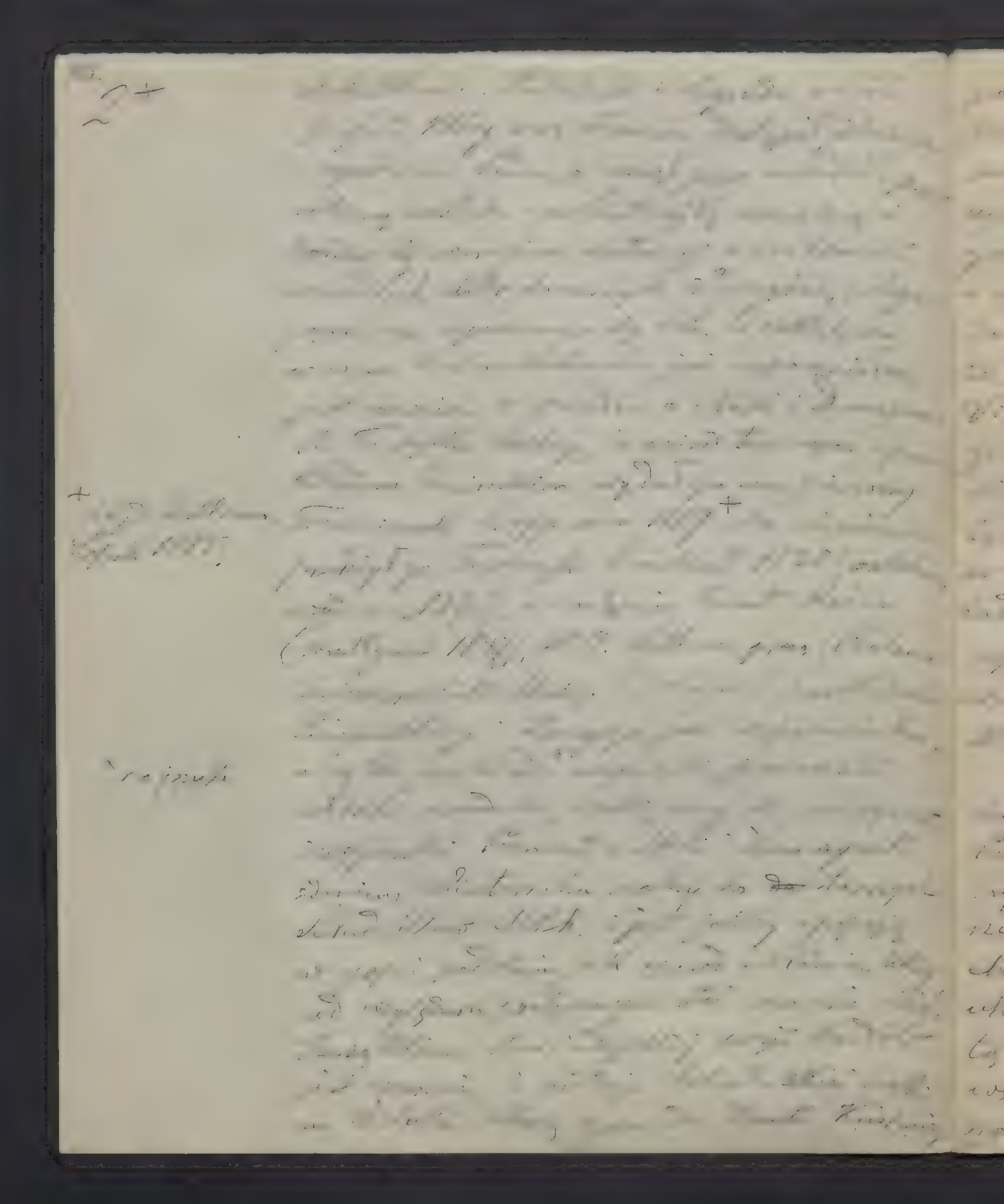

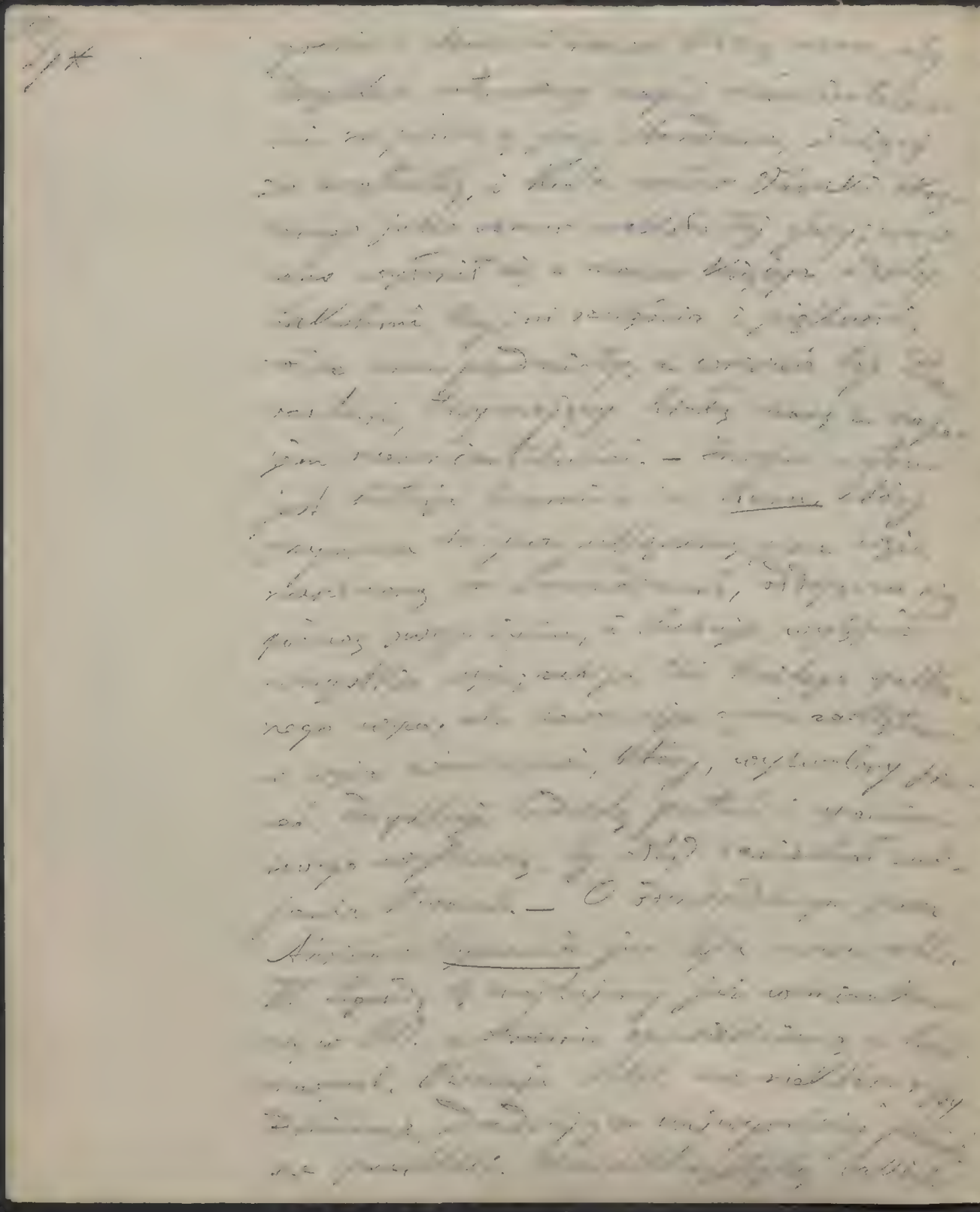

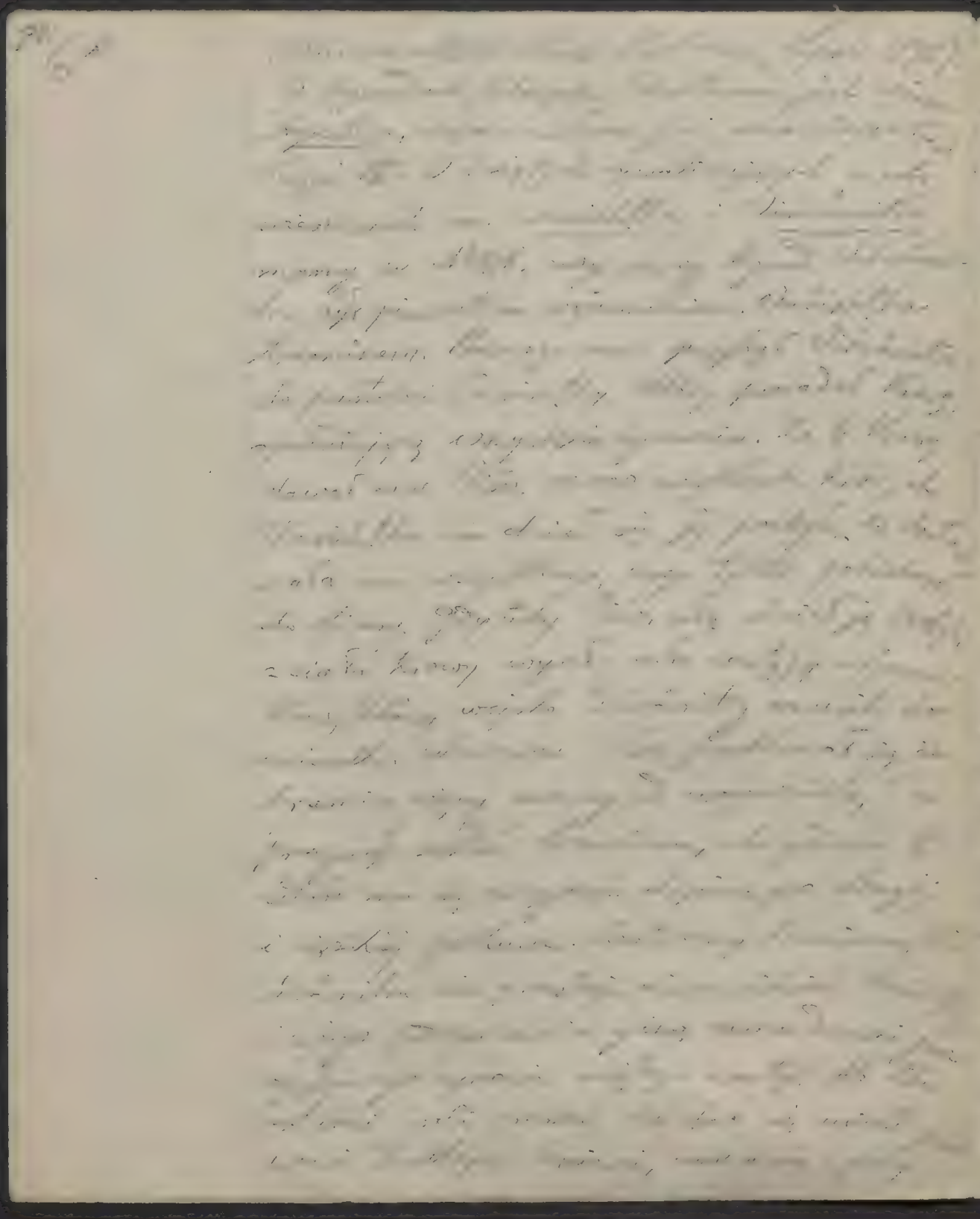

52

16*

18.*

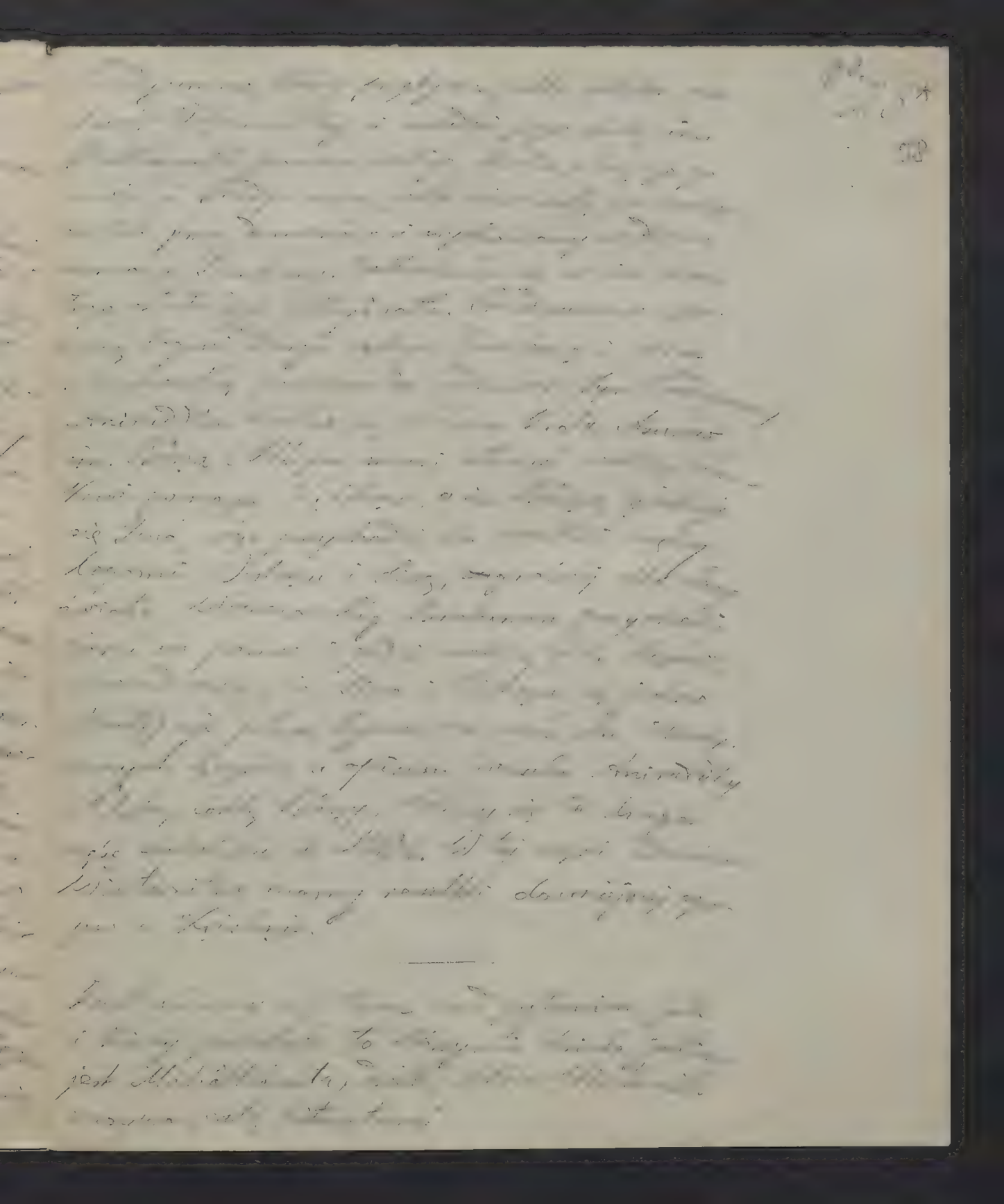

Opierając się na tych badaniach, stwierdzających, że w Indjach nie mają i nie mamy innej M/h od obecnej, Kr. Józef Dahlmann S.J. w dziele p.t. „Das Mahābhārata als Epos und Rechtsbuch" (Berlin 1895) dochodzi do następujących wniosków. M/h. uważana wyraźnie za dzieło niejednolite, które z biegiem wieków

Rec. Lw. Schmidt 1.2. f. d. K. d. M. X. (1896)

94.

× zwłaszcza części dydaktycznej, które

[illegible] i [illegible] [illegible] [illegible] i [illegible]
[illegible] elementa,× [illegible] [illegible] [illegible]
nem, zwłaszcza w [illegible] [illegible] Vishnu i
Siwy, jest przeciwnie dziełem jednolitem. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Teorja o stopniowym wzroście
poematu nie da się utrzymać: to co mie-
szano a [illegible] [illegible], nie da się wyrzu-
cić bez uszkodzenia całości. Mbh jest
epopeją dydaktyczną, a dydaktyczność jej
była od początku celem autora. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] istniały [illegible]
[illegible] prawa (dharmapāṭhaka); autor połą-
czył oba elementy. Czy był nim [illegible]
Kriśna Dwaipāyana [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Autor
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
wielki, więc o [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
pozostać [illegible] [illegible] [illegible] musiały
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ale [illegible]
się dowieść że istniała inna epopeja [illegible]
[illegible] co Mbh. Tak samo nie da się dowieść
że jądro fabuły Mbh jest historycznem.
Mbh jest zatem epopeją zarazem i księgą
praw: Yudhiṣṭhira jest wcieleniem sprawiedli-
wości (dharma), przeciwnik jego [illegible]
[illegible] [illegible] (adharma); [illegible] naturalnie

[illegible] i [illegible] do [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] do-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Mtsh. to
[illegible] przyjmuje 5. w. przed Chr. Przeciw
temu nic nie [illegible], natomiast istnienie
tej epopei przed Buddhą nie da się dowieść.
[illegible] [illegible] [illegible] pytanie pozostało
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Schroeder
dawne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i usu-
nięte. Vinte [illegible] [illegible] XIII proponuje przyjęcie
5. w. przed Chr. [illegible] [illegible] Mtsh.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
nie [illegible] [illegible] [illegible] o pierwotnym charakterze
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] po Chr.,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] zdaniem jego sięga 5. wieku przed
Chr.; pierwotnie obejmować miało 8800
[illegible], a później, [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 3 [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Mtsh. ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] w I. [illegible]. Tamże powiedziano, że
Vyâsa ułożył [illegible] z 6.000.000 [illegible] z których [illegible] dla
[illegible], 1.500.000 dla manów, 1.400.000 dla [illegible], a 100.000
dla [illegible] (ratasâhasrî saṁhitâ)

95.

95.
2.

[illegible]

/5.
5.

dynastii [illegible]
[illegible] Żadne z obecnie
[illegible] definicji; nie [illegible]
nie [illegible] nie traktuje o
[illegible] różnych rzeczach. Natomiast w definicji
mamy, które naszą [illegible] cechuje. Na
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

/5.
9.

95.
10.

[illegible]

[illegible] Buddyjskie i [illegible] nawet i swoje Tantry.

C. d. str. 98–103.

102*

97.

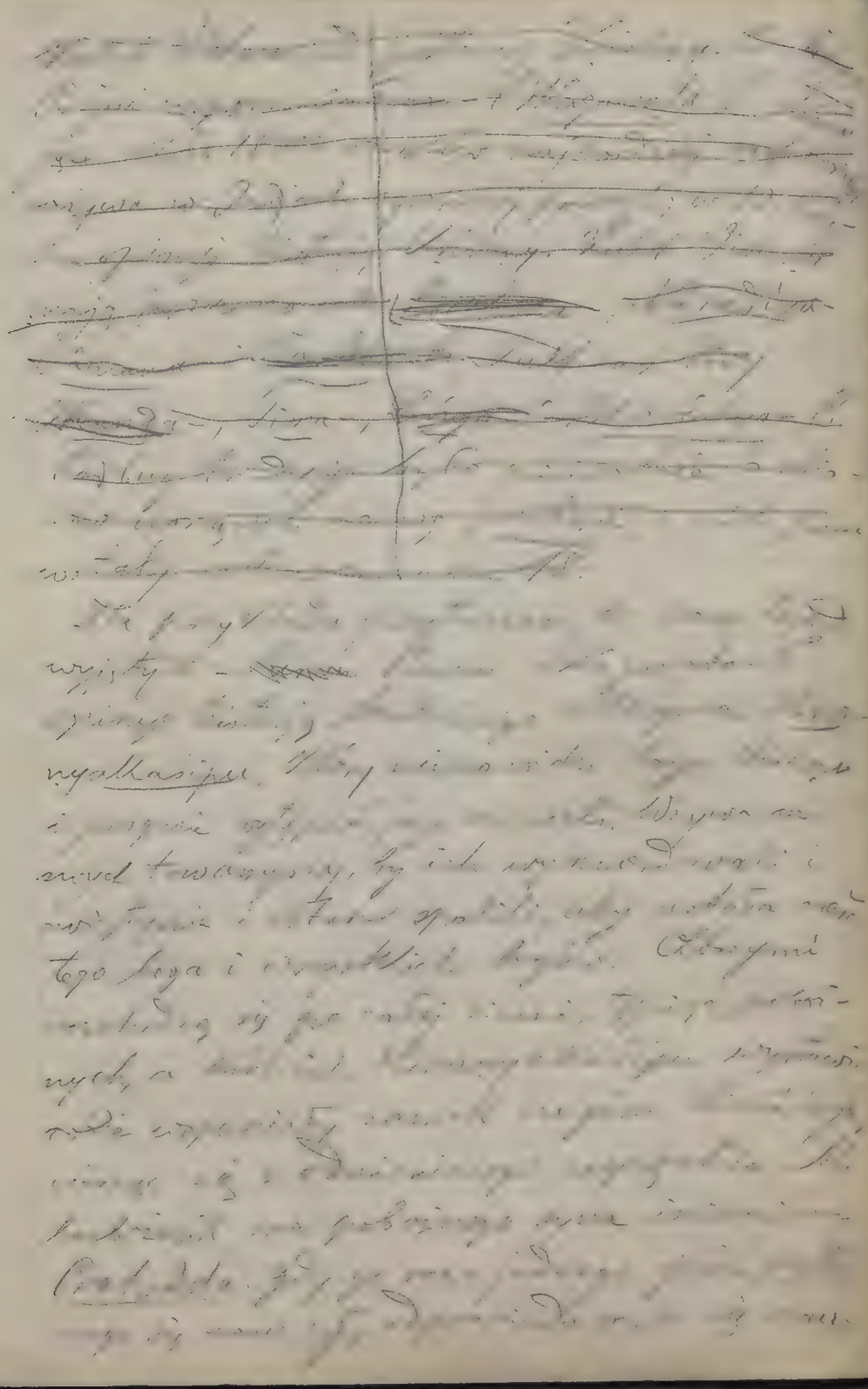

100.

[illegible]

[illegible] oddać się [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

w nocy, i z [illegible]

[illegible]

[illegible] oddaje [illegible]

[illegible]

żałośnie, [illegible]

[illegible]

[illegible] się [illegible]

[illegible] myśl [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Kaiwata [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] widzi [illegible] innych.

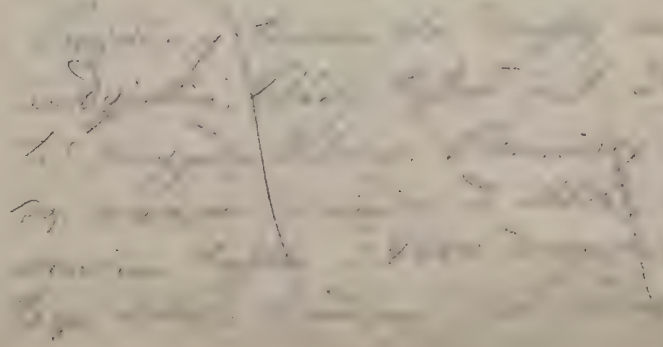

[illegible]

103*
2.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
istniał już zdaniem [illegible] najpóźniej
w 4. wieku po [illegible], a nie wcześniej jak w 4.
wieku przed Chr.

W końcu mówiłem o t. zw. [illegible],
których przechowało się nam [illegible] dzieła
epicuro-dydaktyczne treści religijnej, bo
mają na celu propagandę kultu boga Vi-
shnu, czasem [illegible] Śiwy, i są tem dla póź-
niejszej religji indyjskiej (hinduizmu) [illegible]
jest Veda dla Braminizmu. [illegible]
Purâny, sięgające może najwcześniej 6. wieku [illegible]
po Chr. (Vâyupuranam), [illegible]
raz zgadzają się [illegible] lub [illegible] Mahâbhârata,
a zgodność ta polegać [illegible]
dawniejszem [illegible] już przed [illegible],
t.j. w 4.-5. wieku przed [illegible] istniały
Purâny, które [illegible]
mioty: [illegible]
[illegible]
[illegible] bogów i [illegible]
manvantara, [illegible]
każdy [illegible]
rych [illegible]
[illegible]

/03

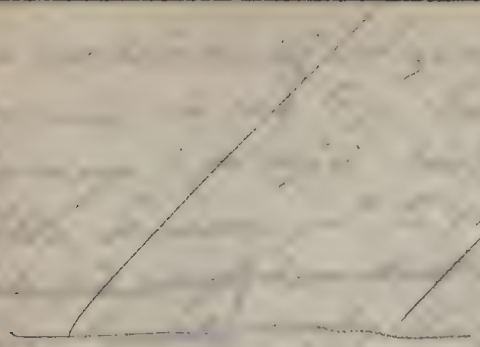

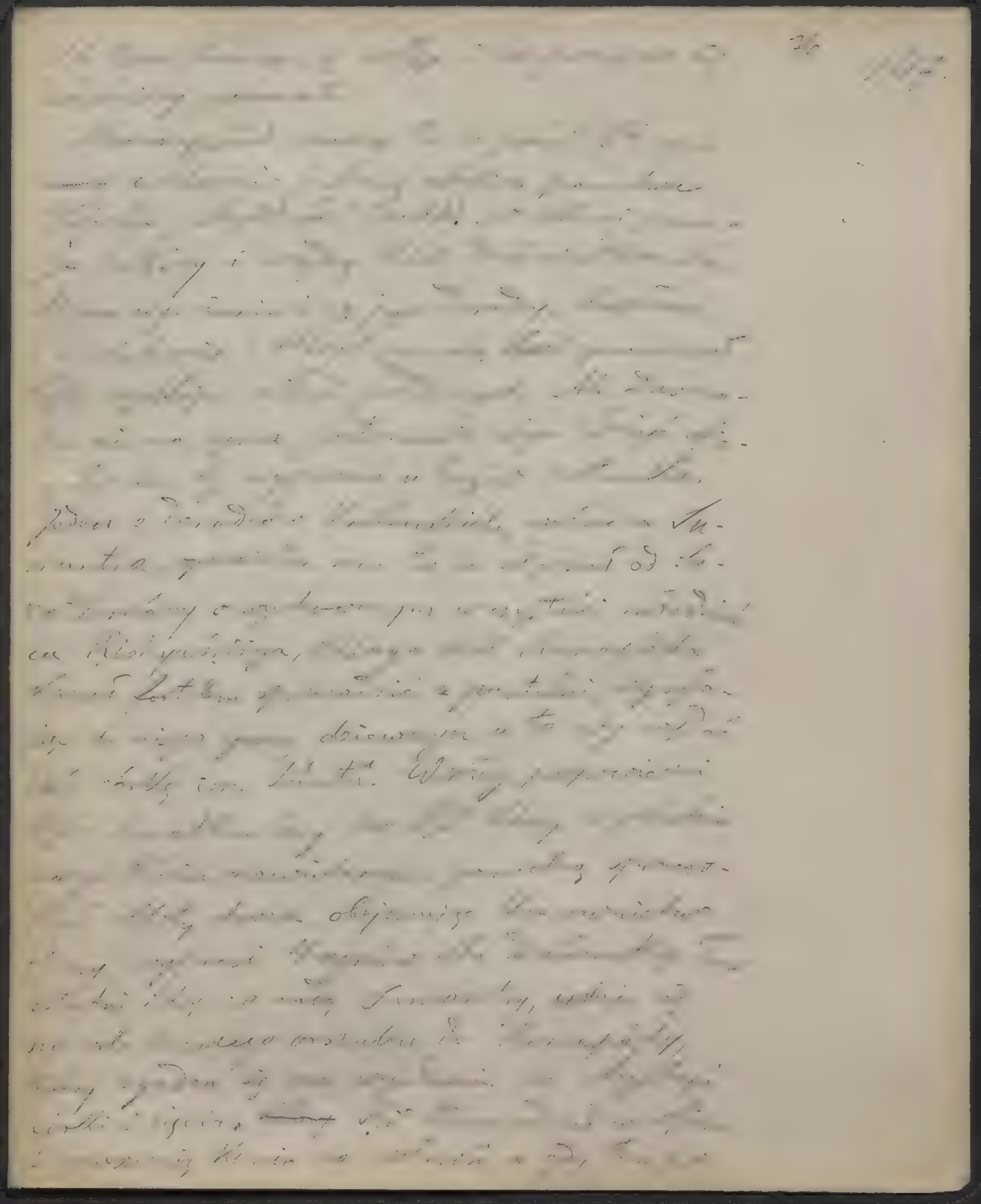

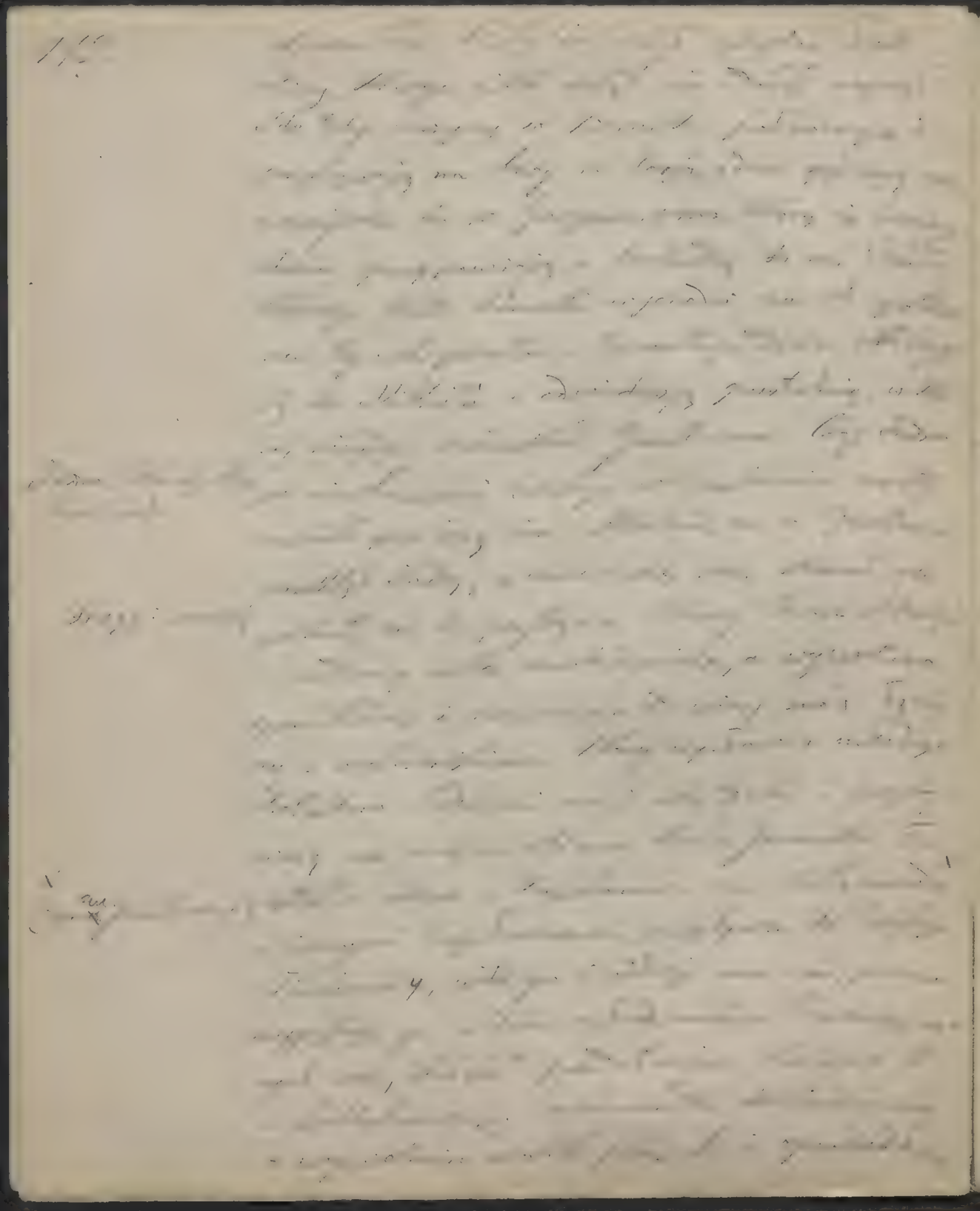

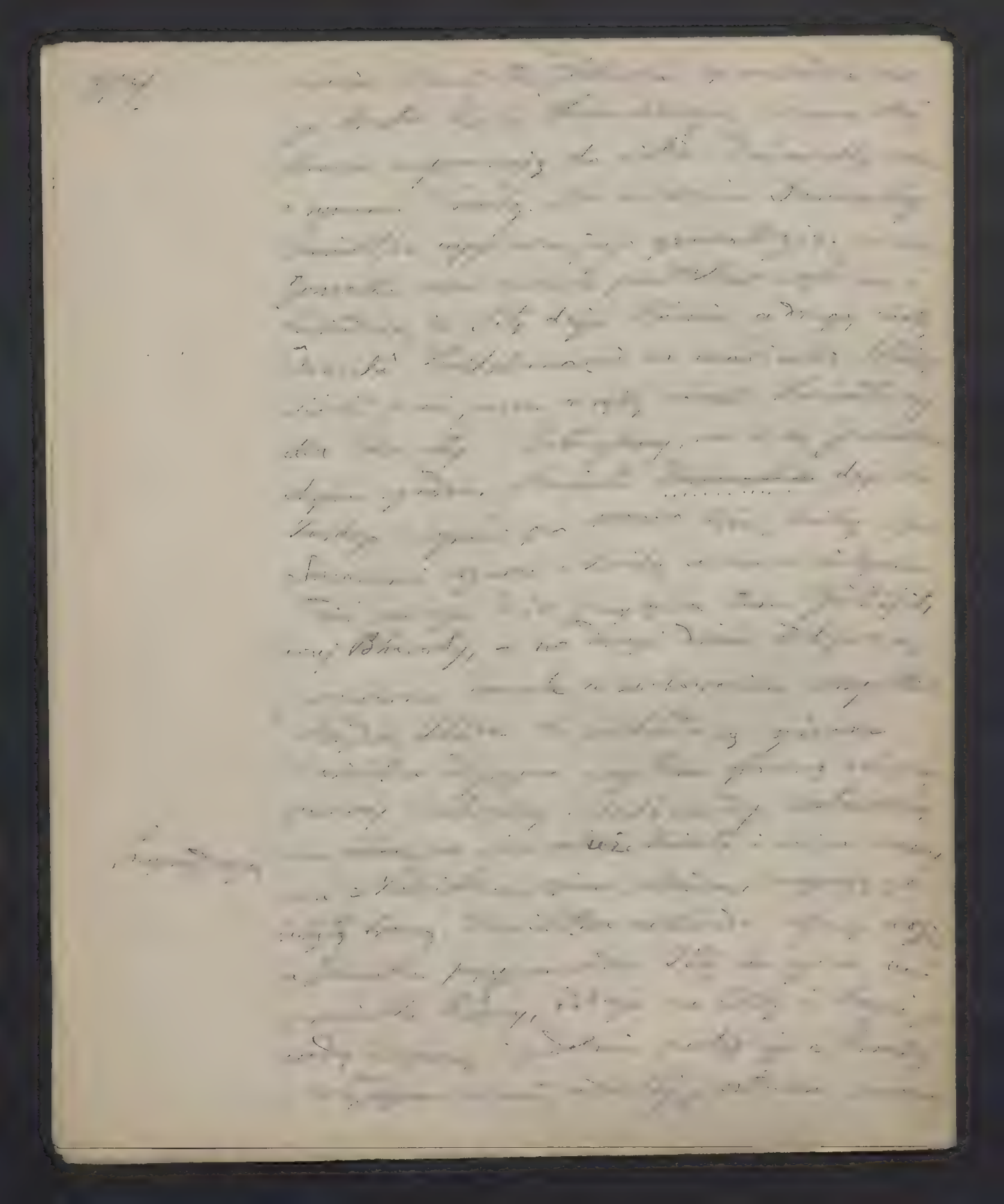

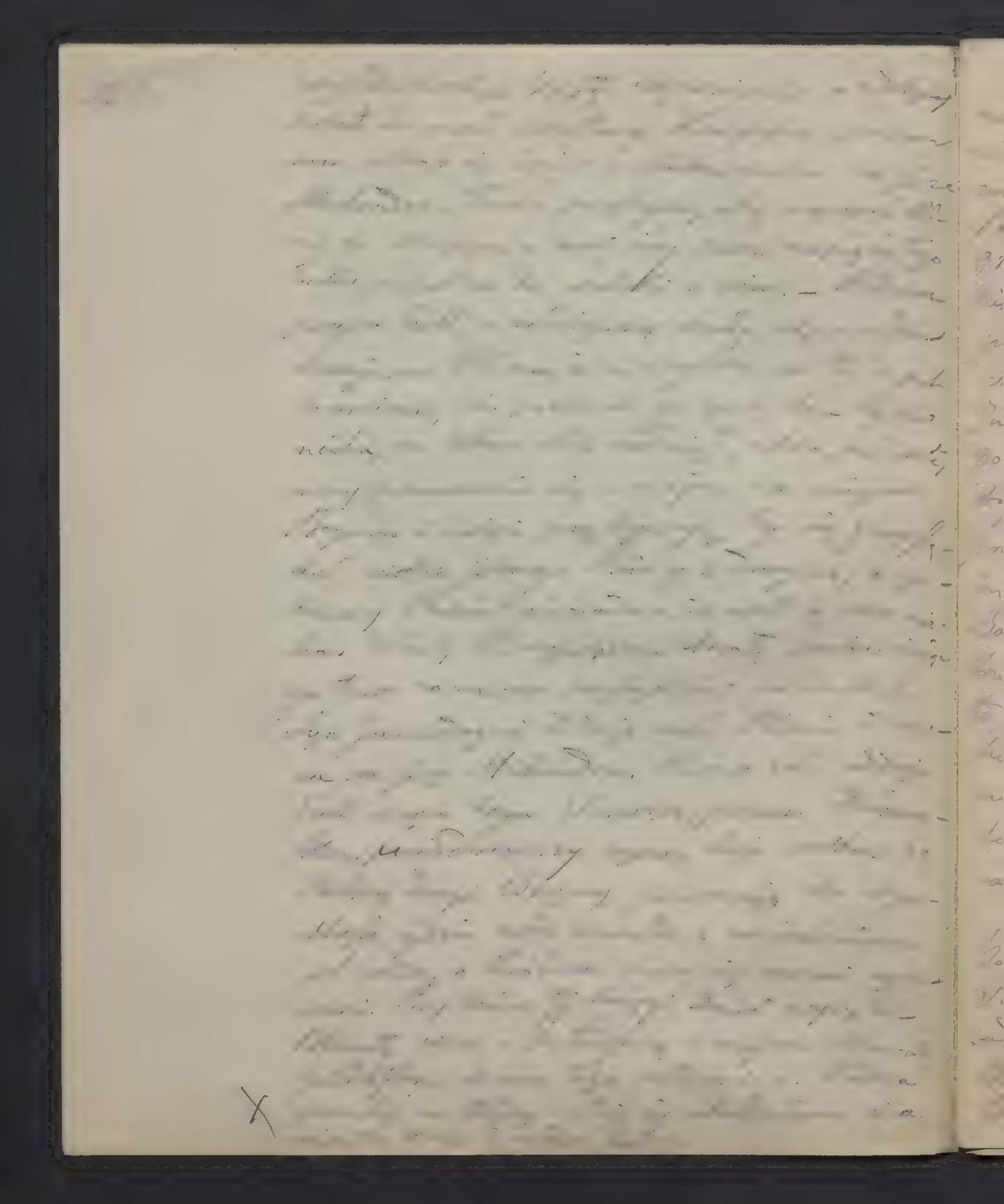

128.

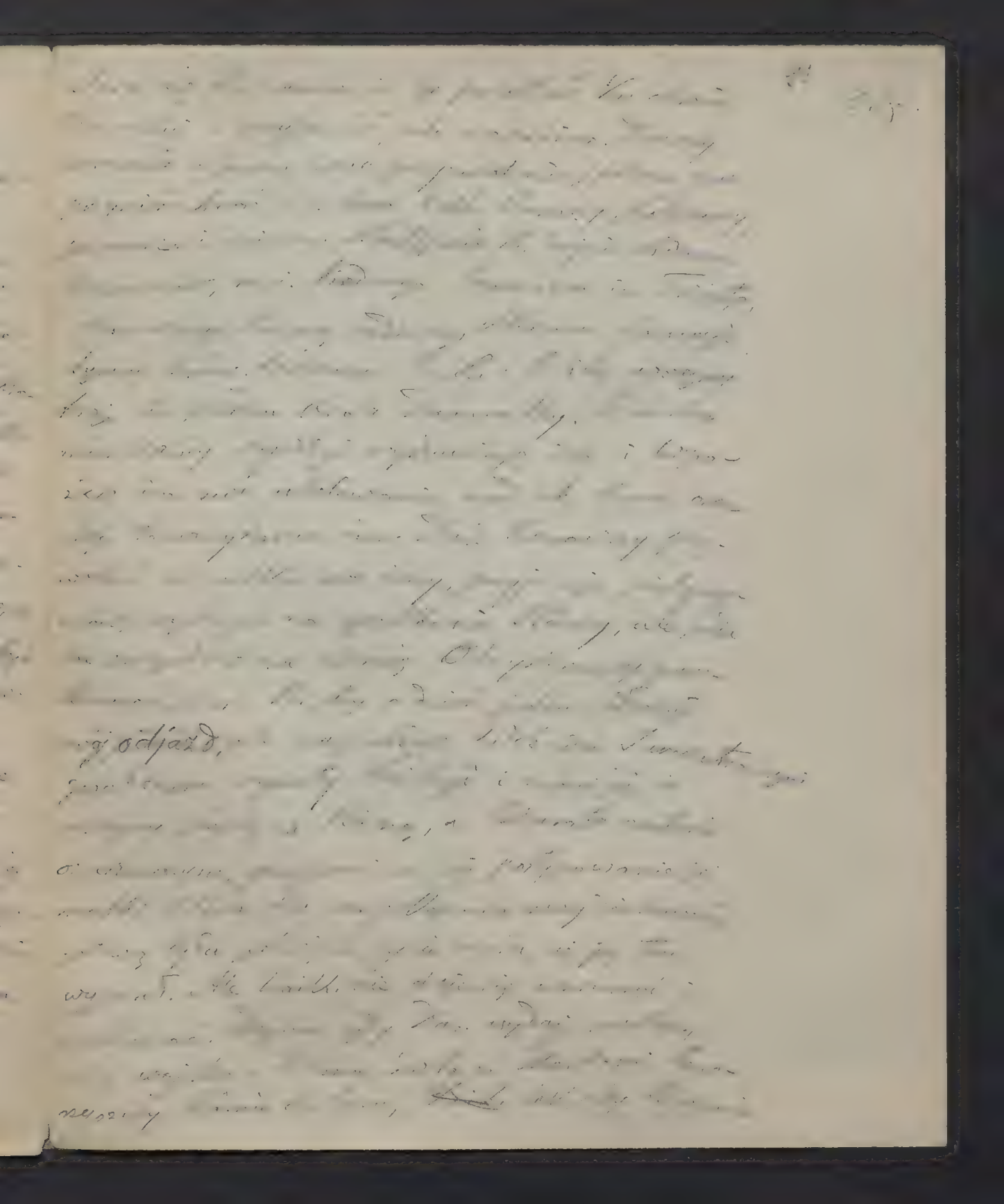

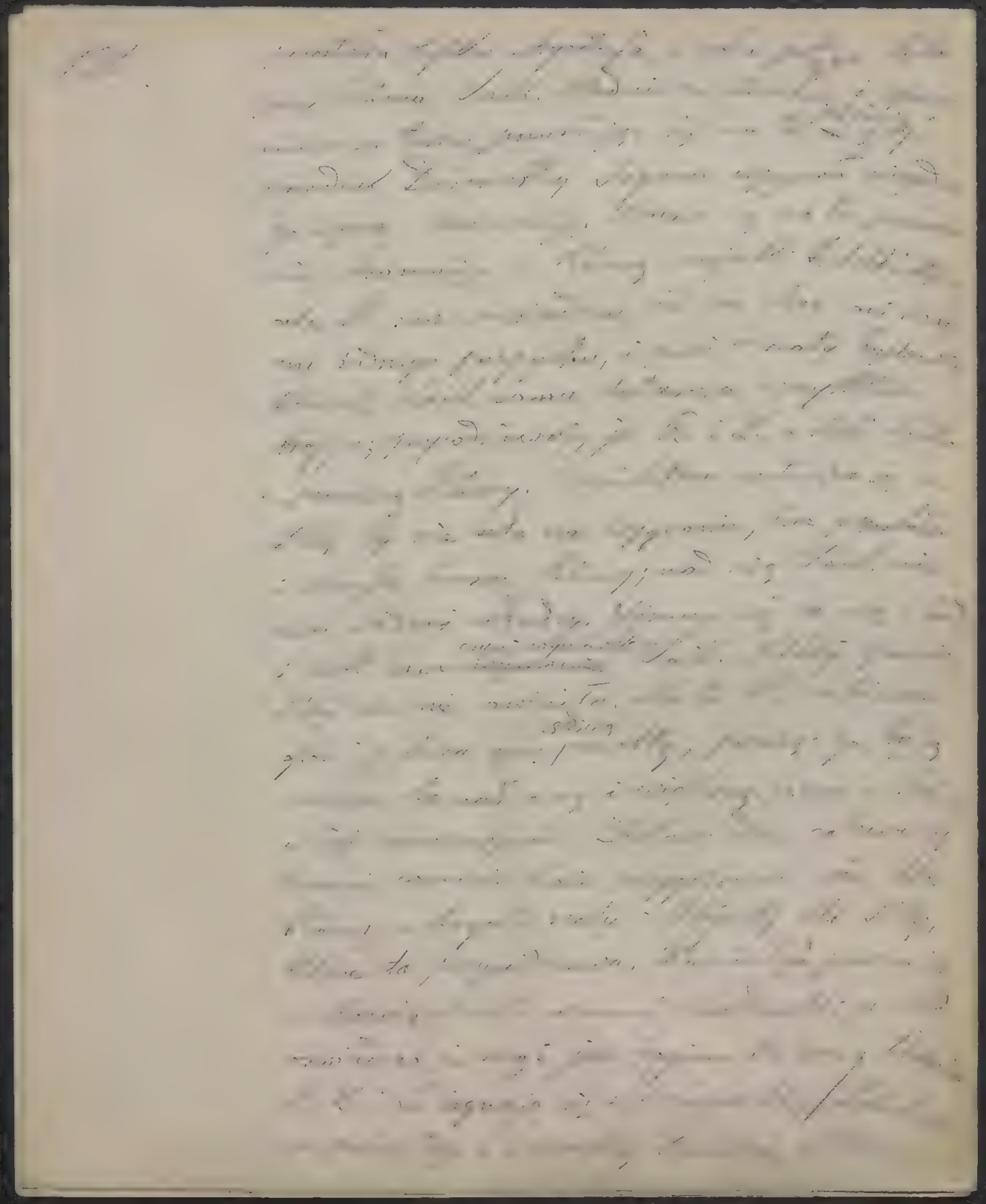

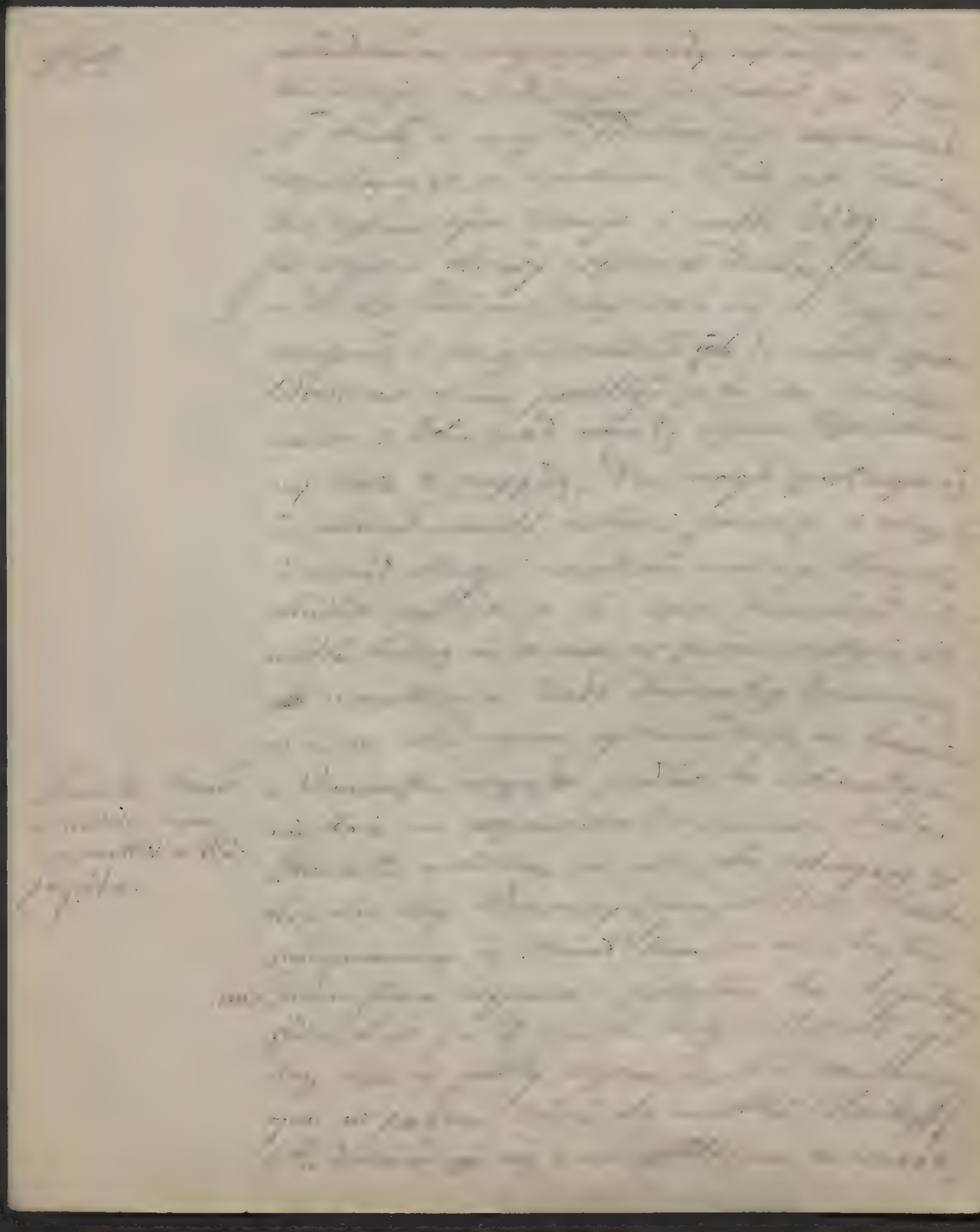

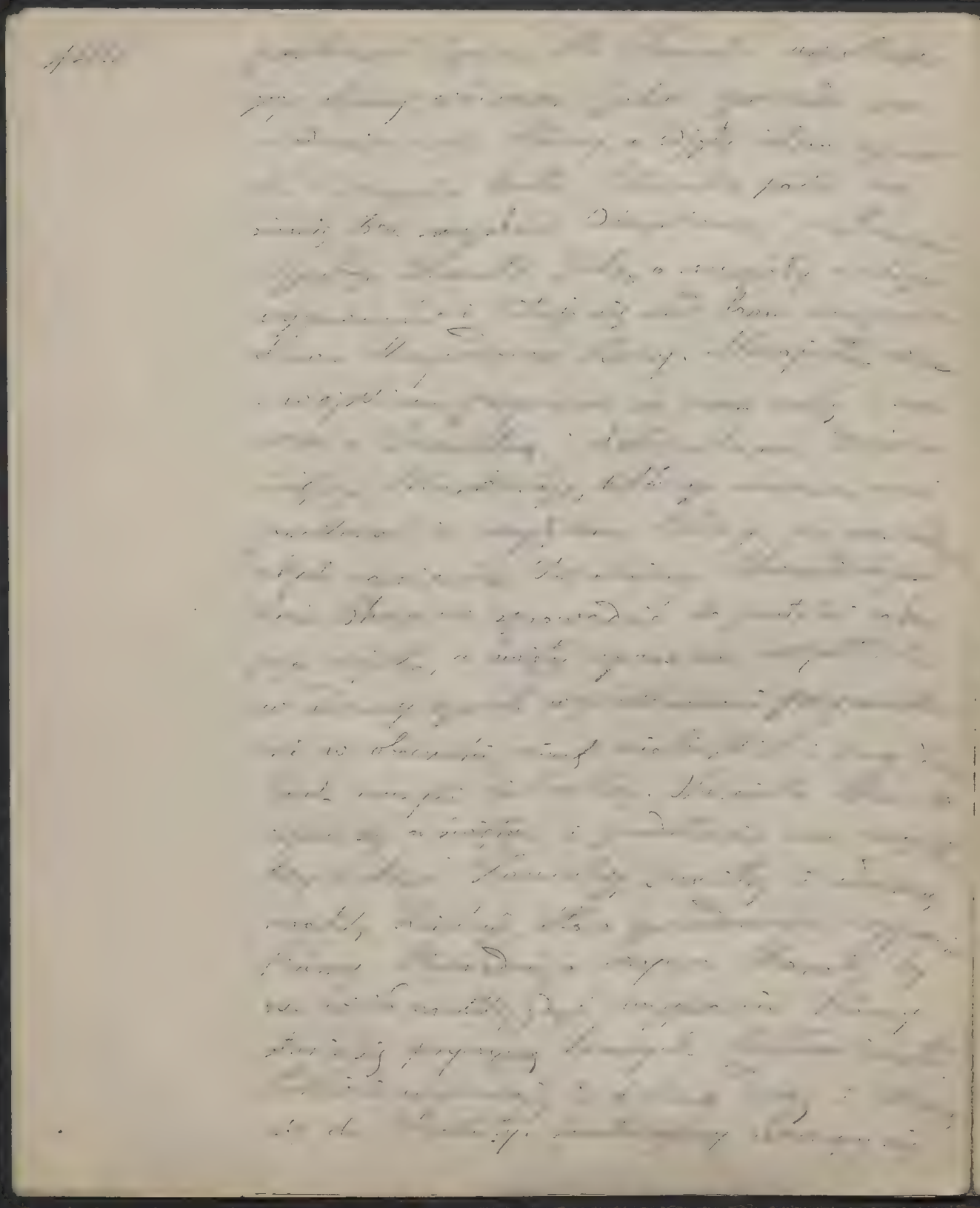

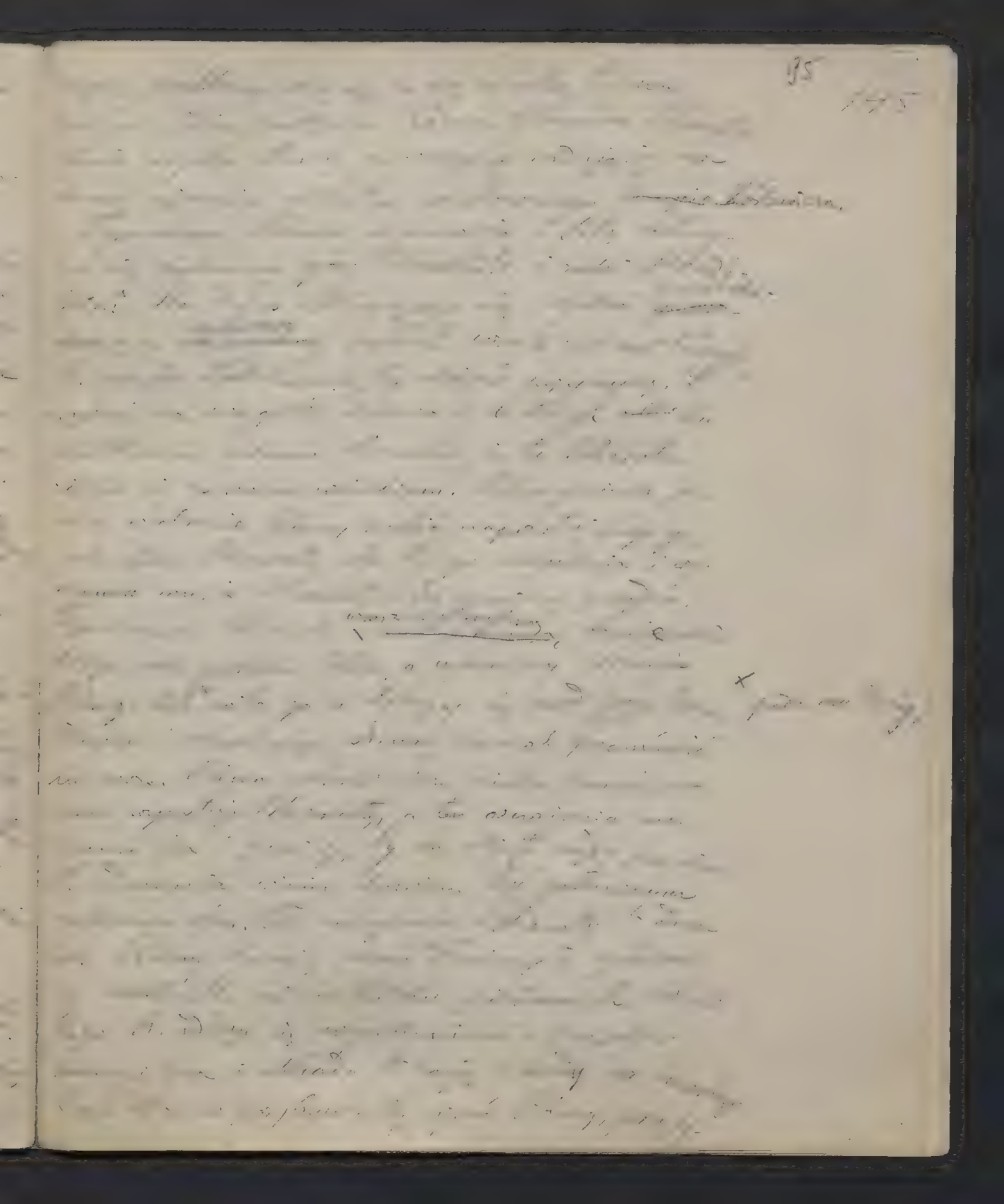

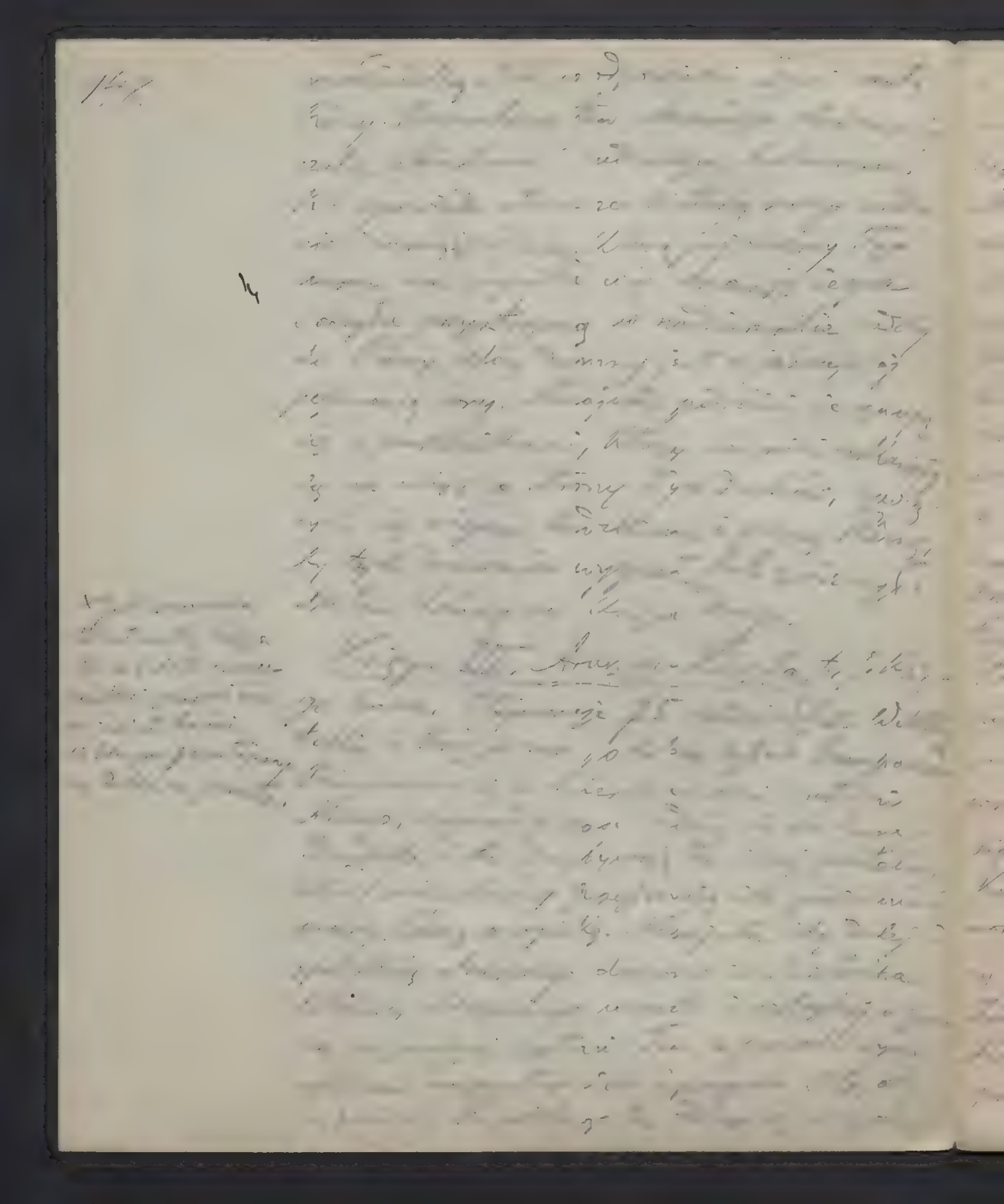

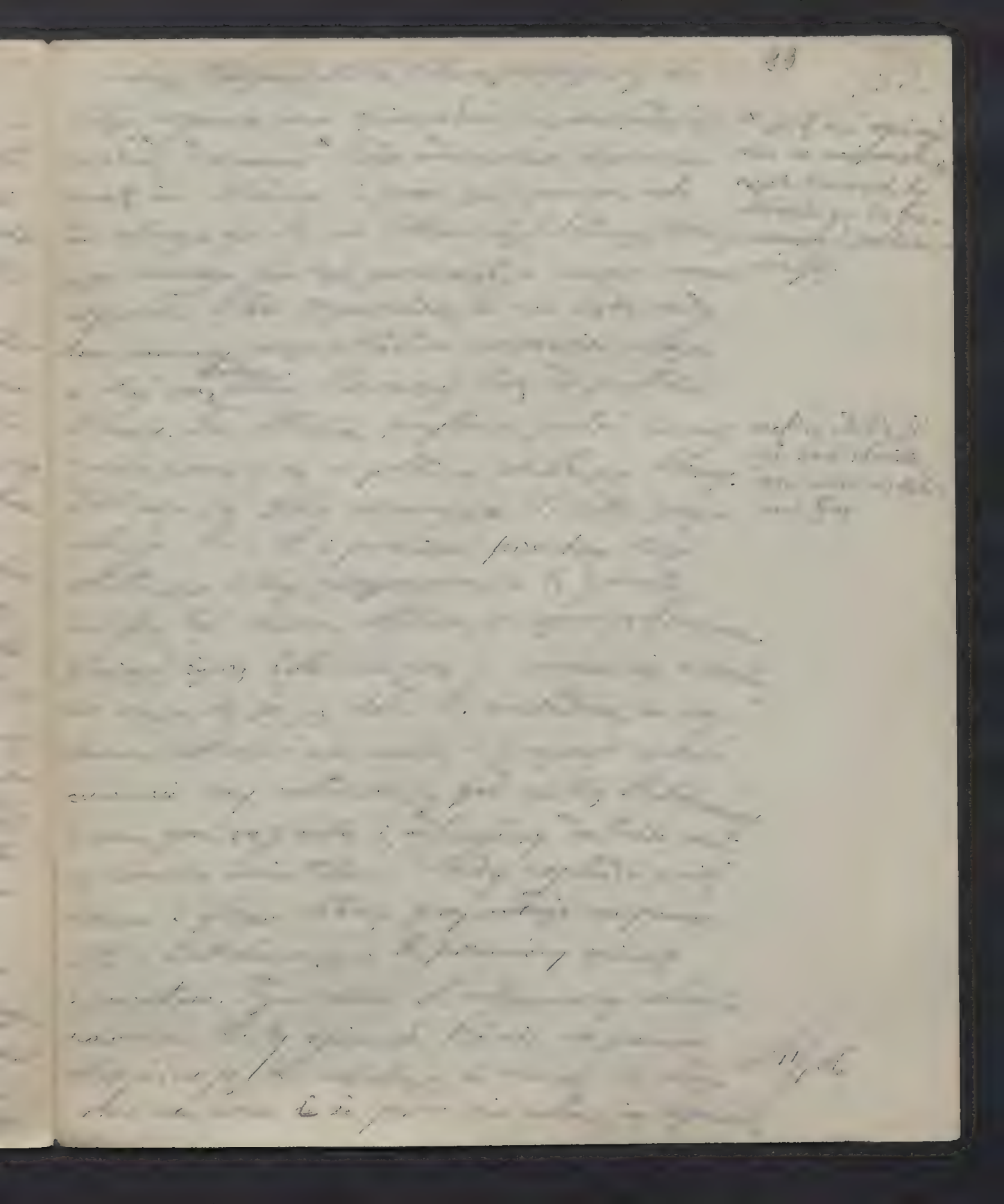

154

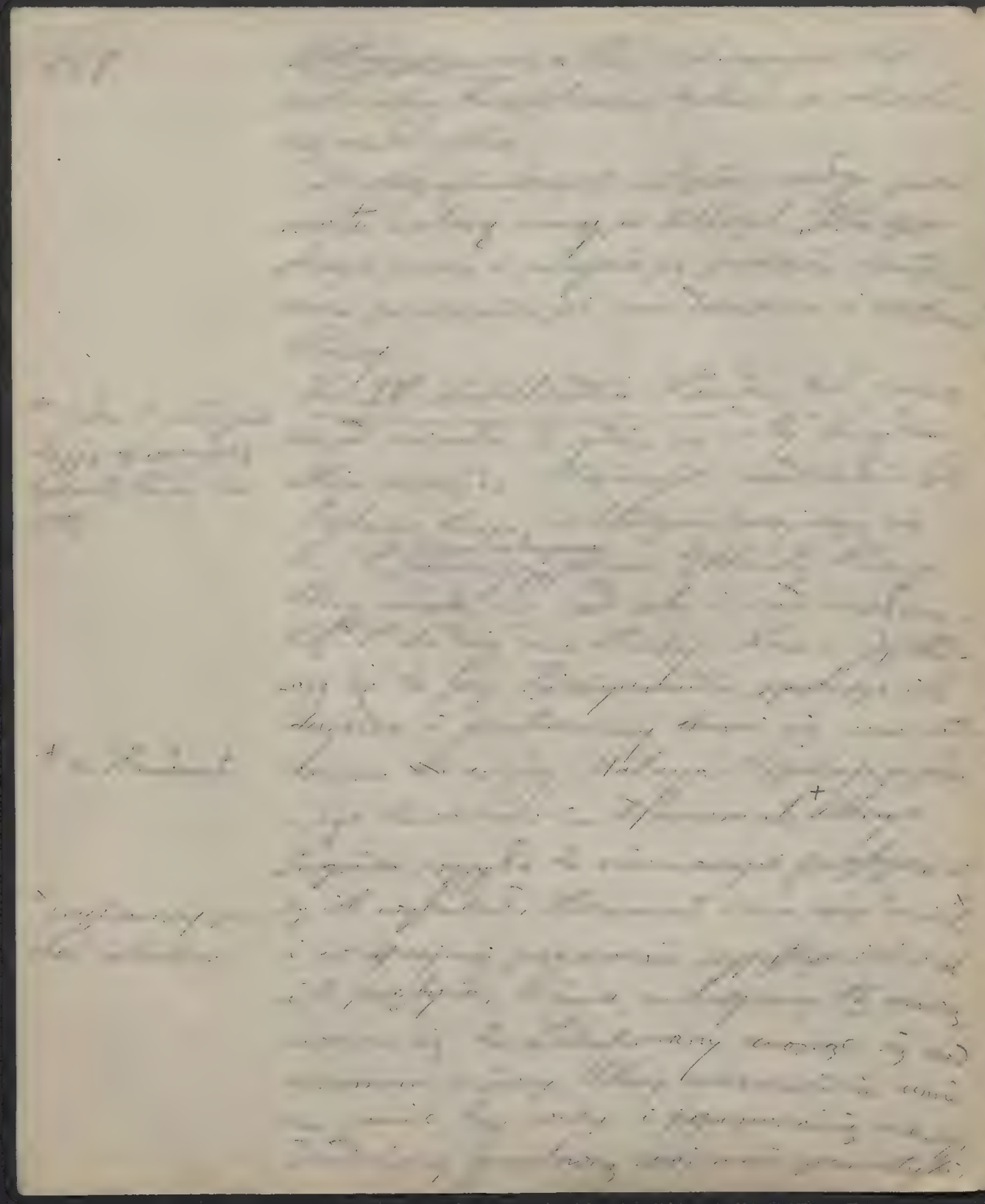

160.

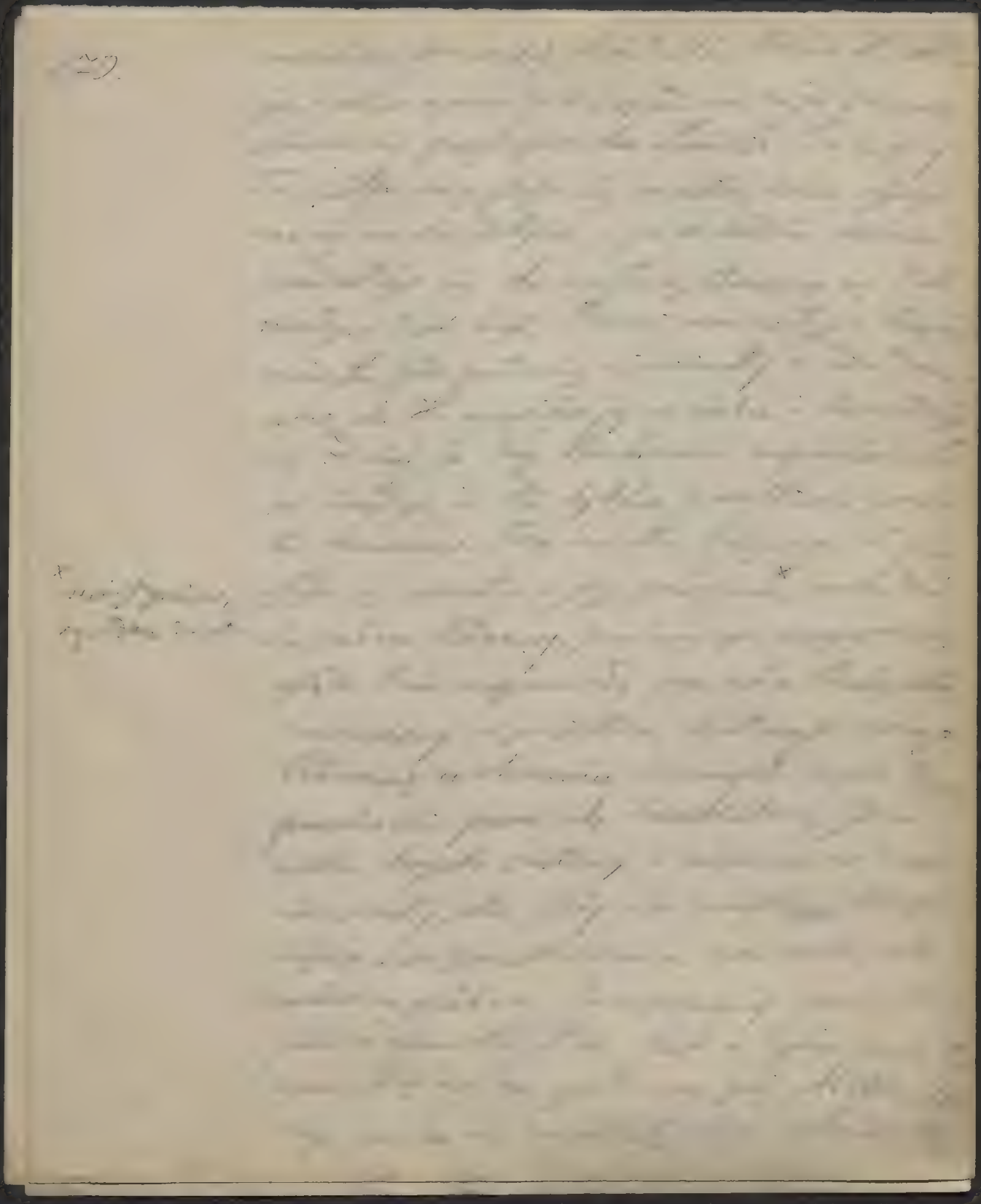

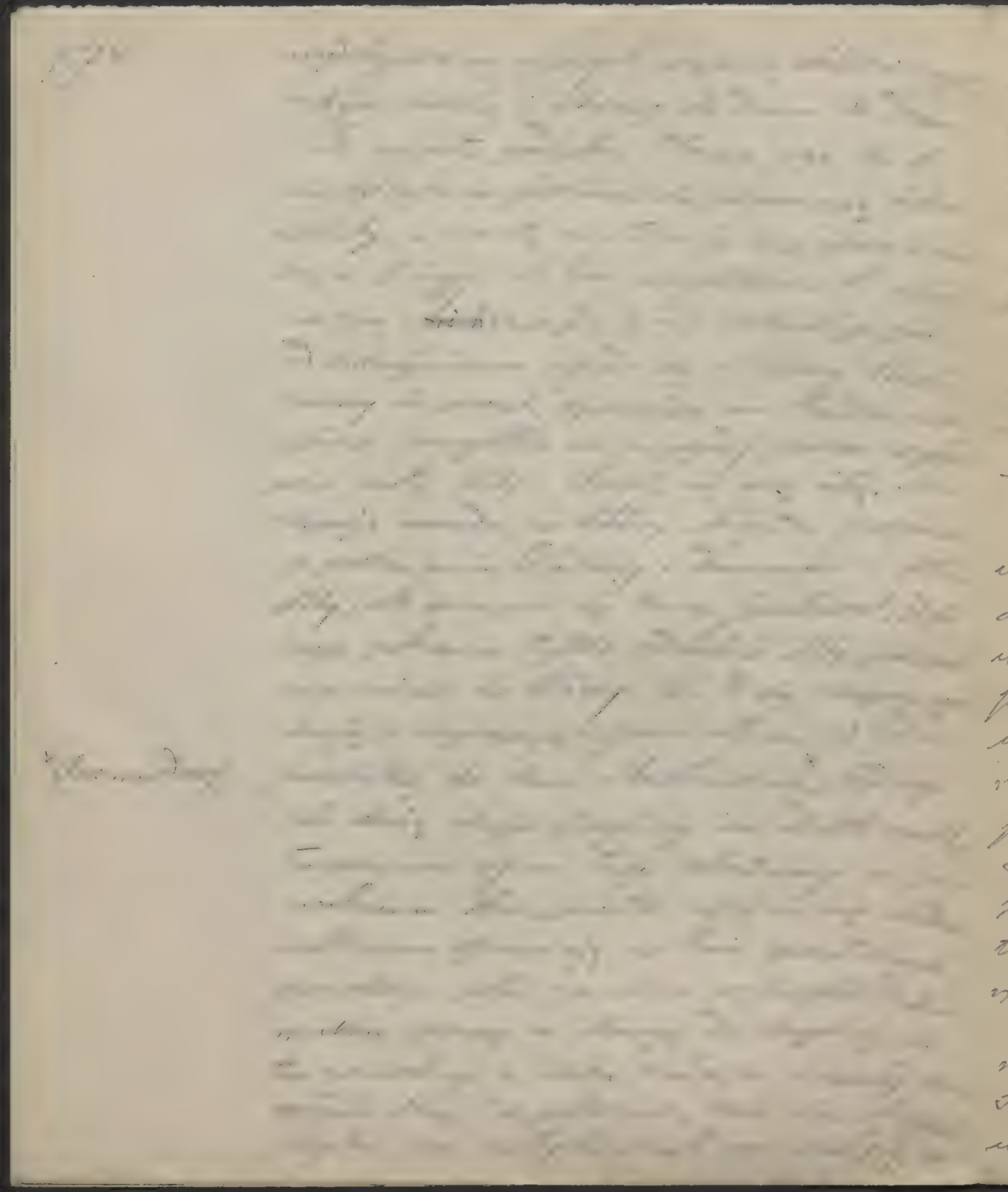

1-76.

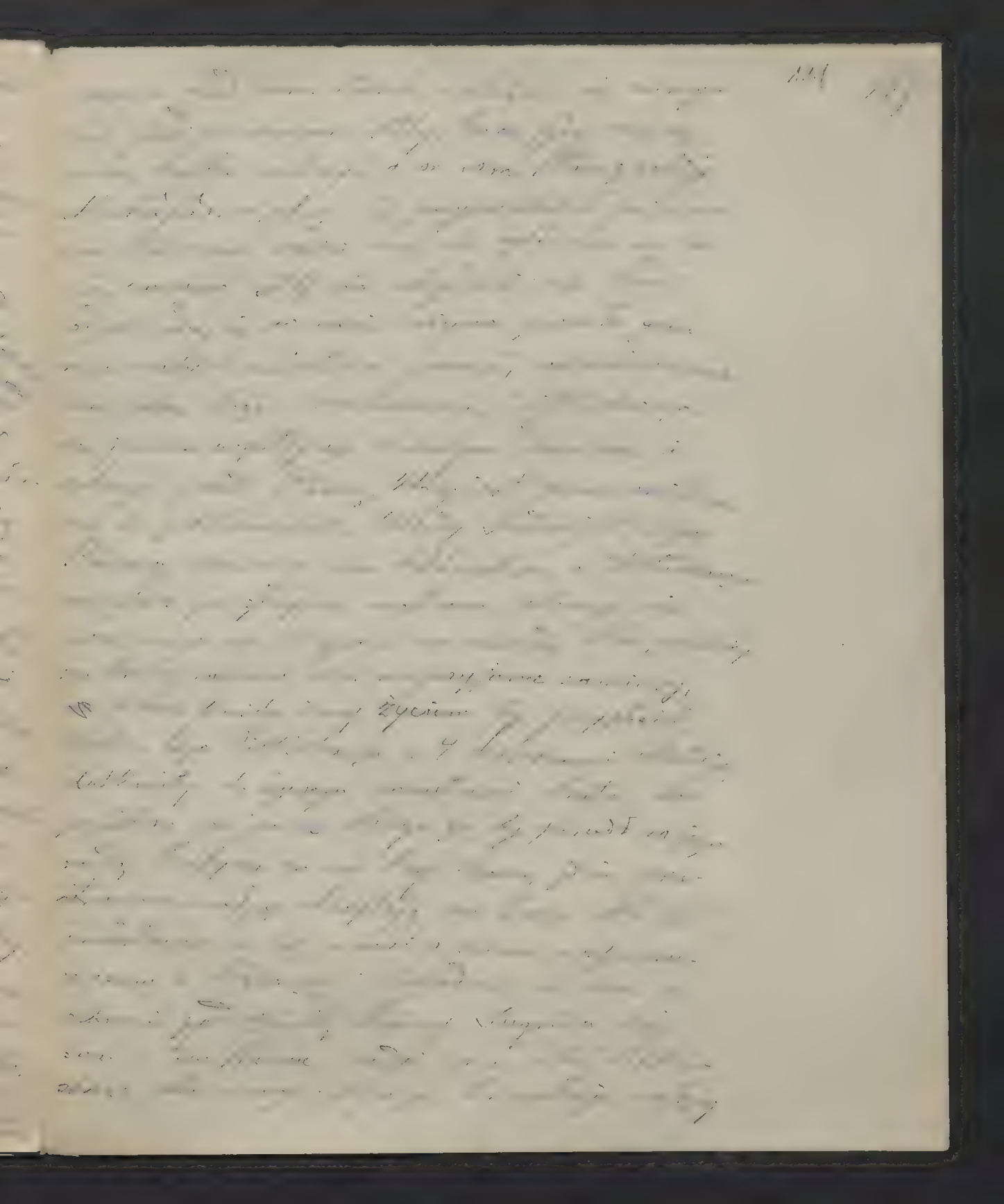

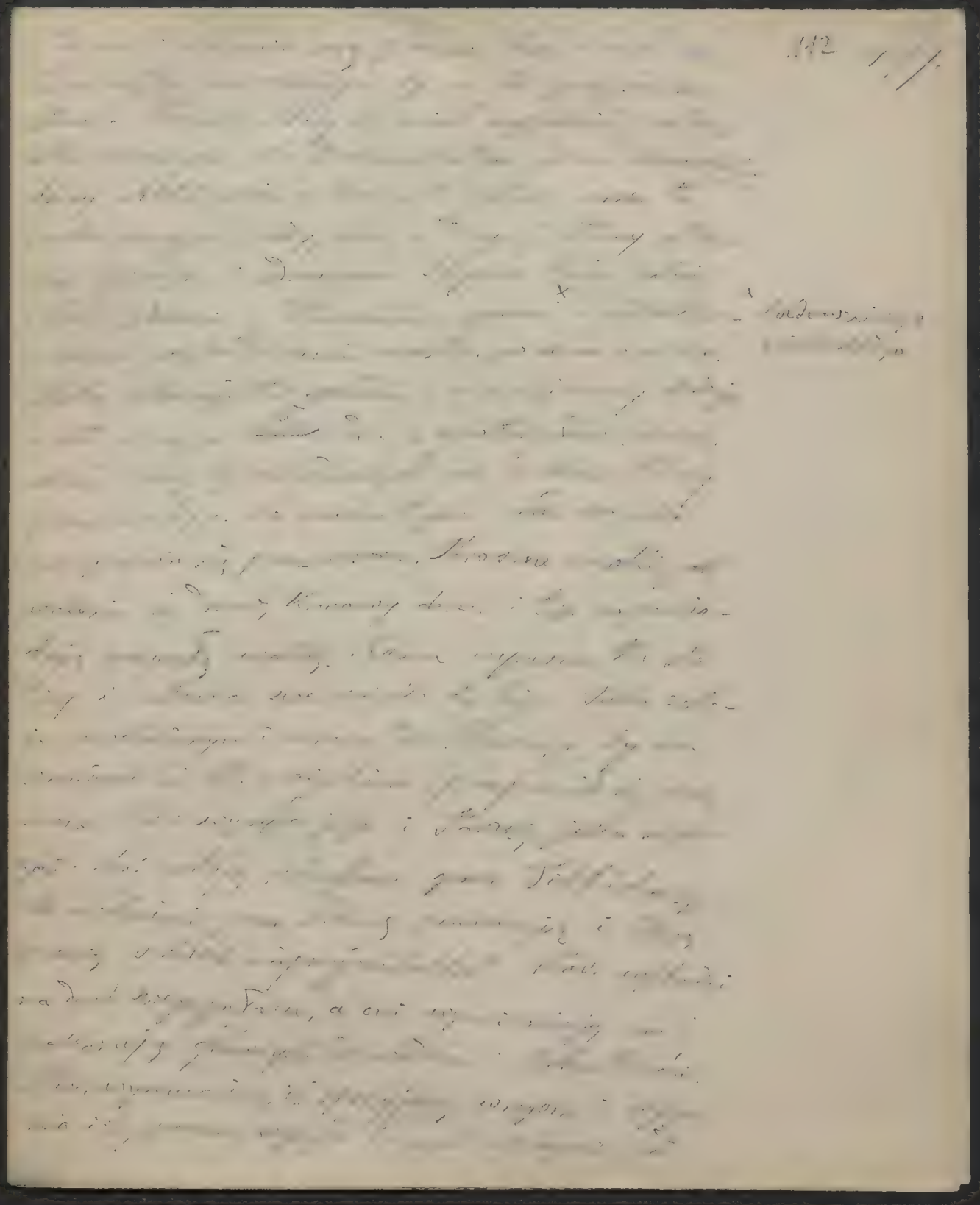

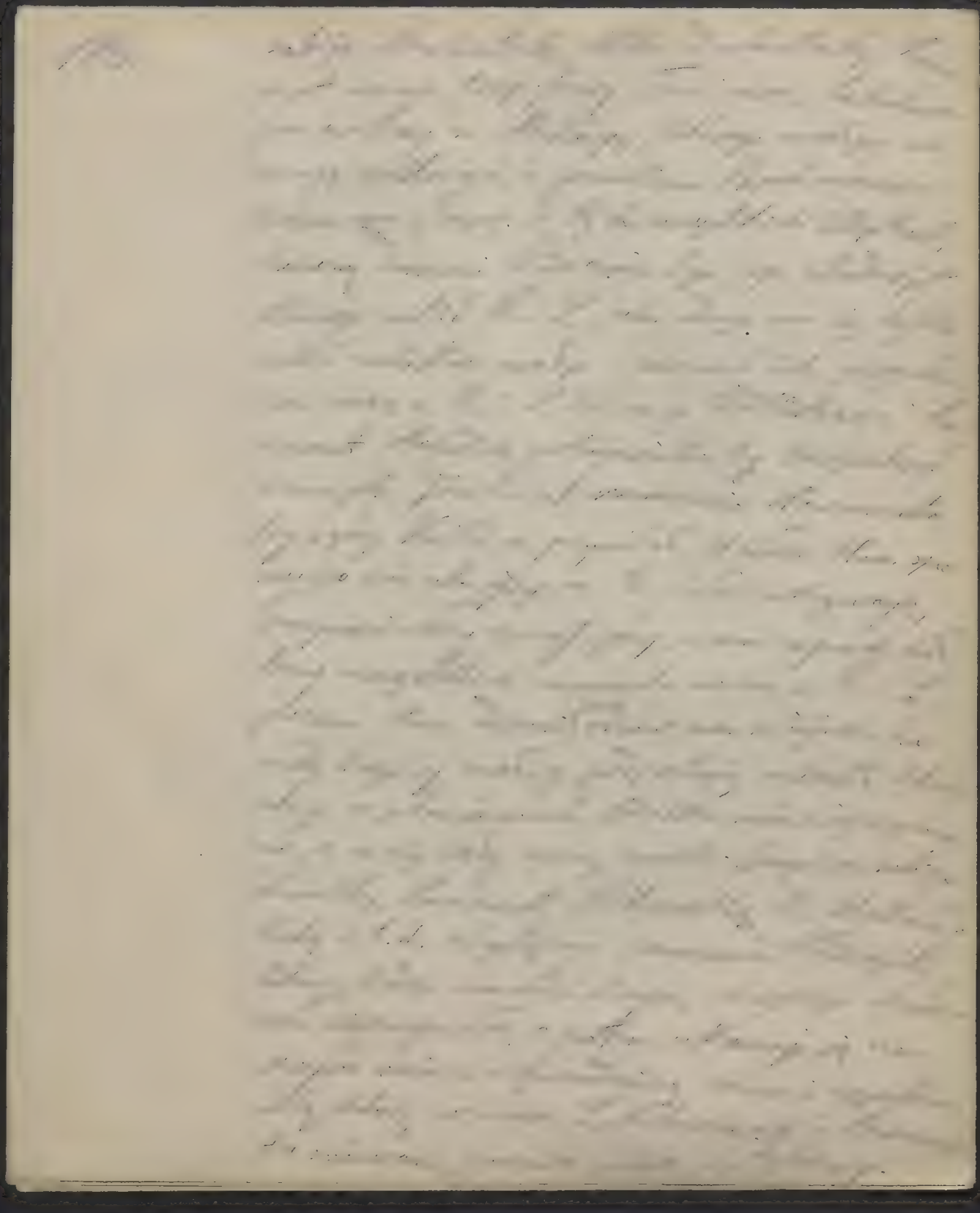

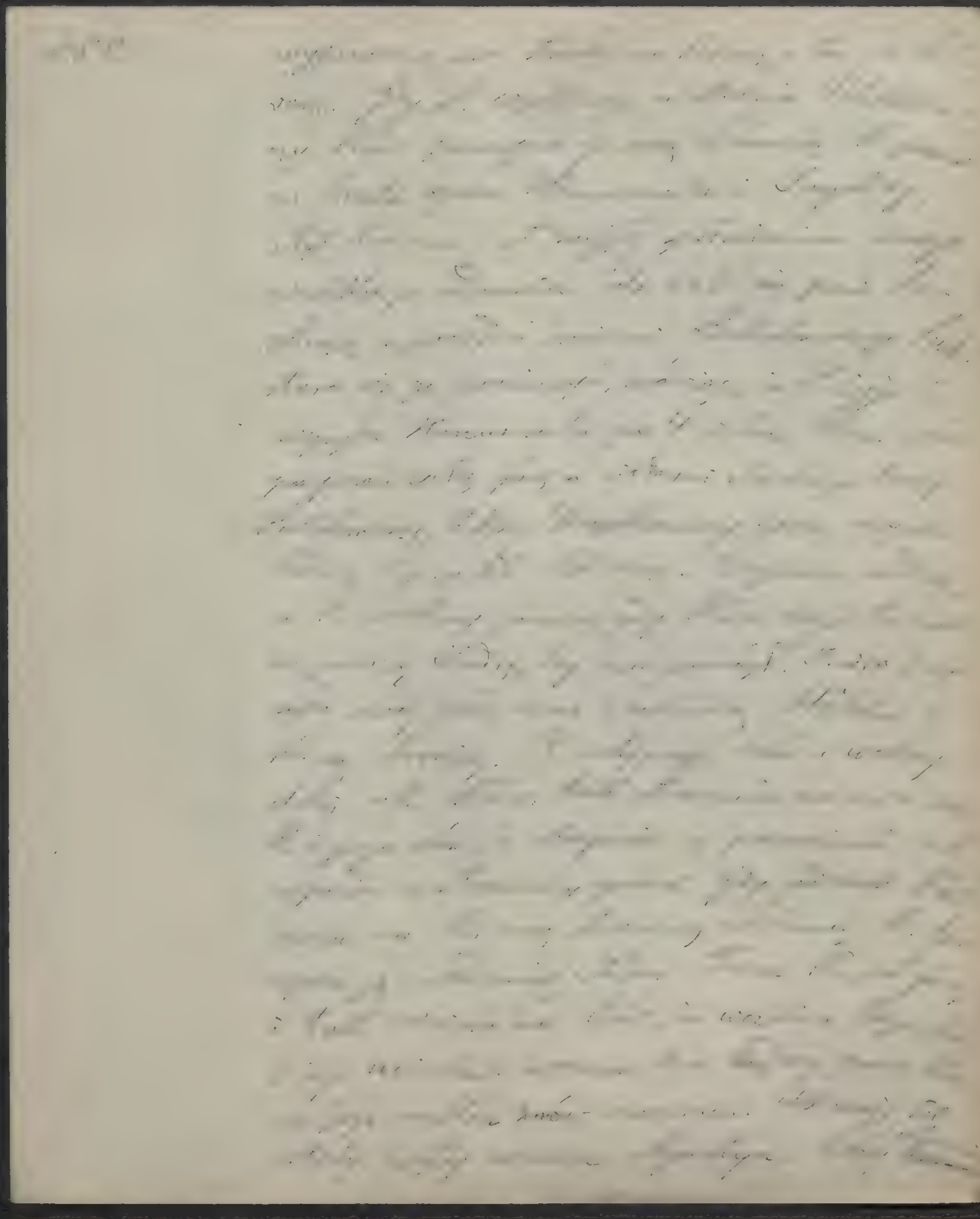

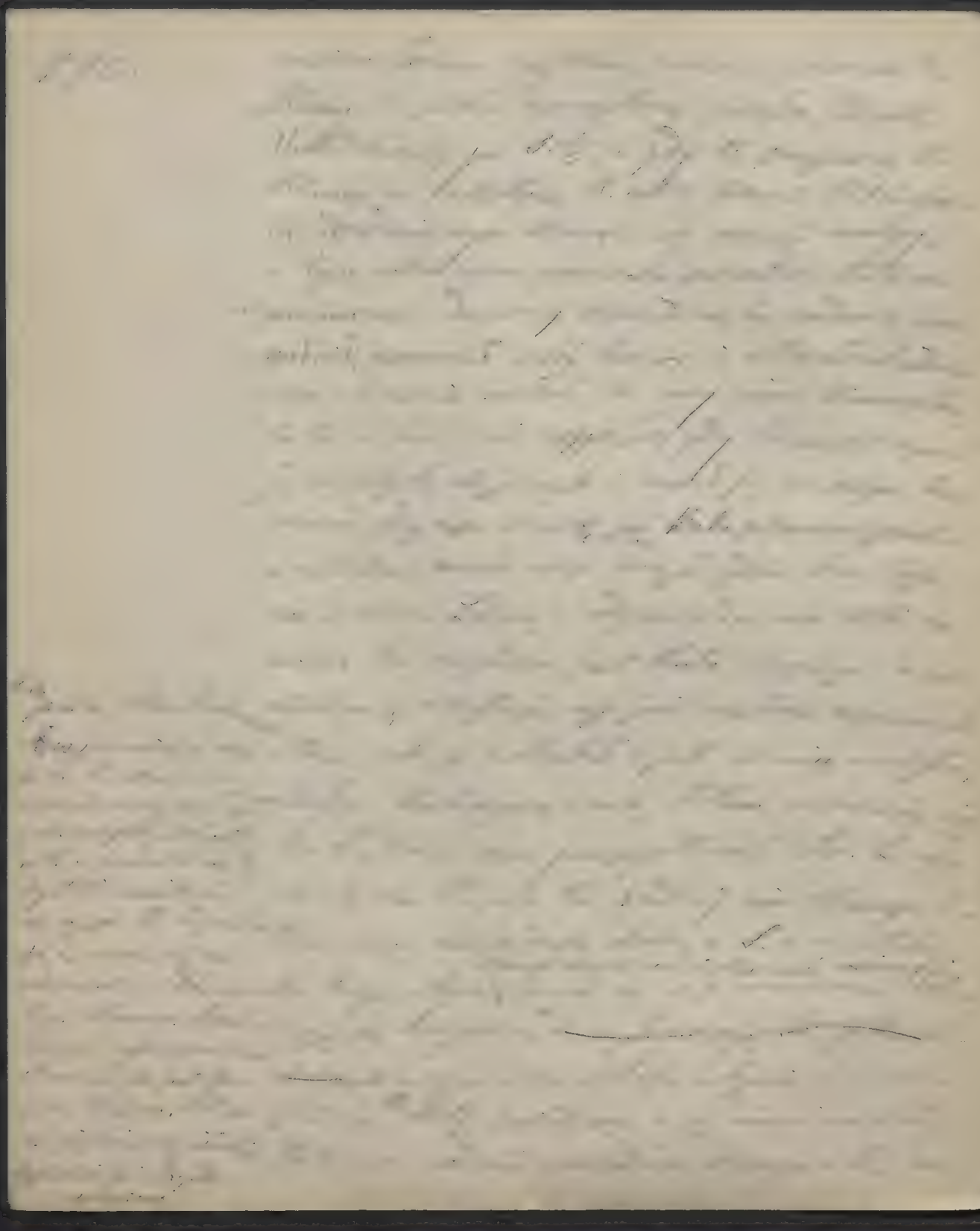

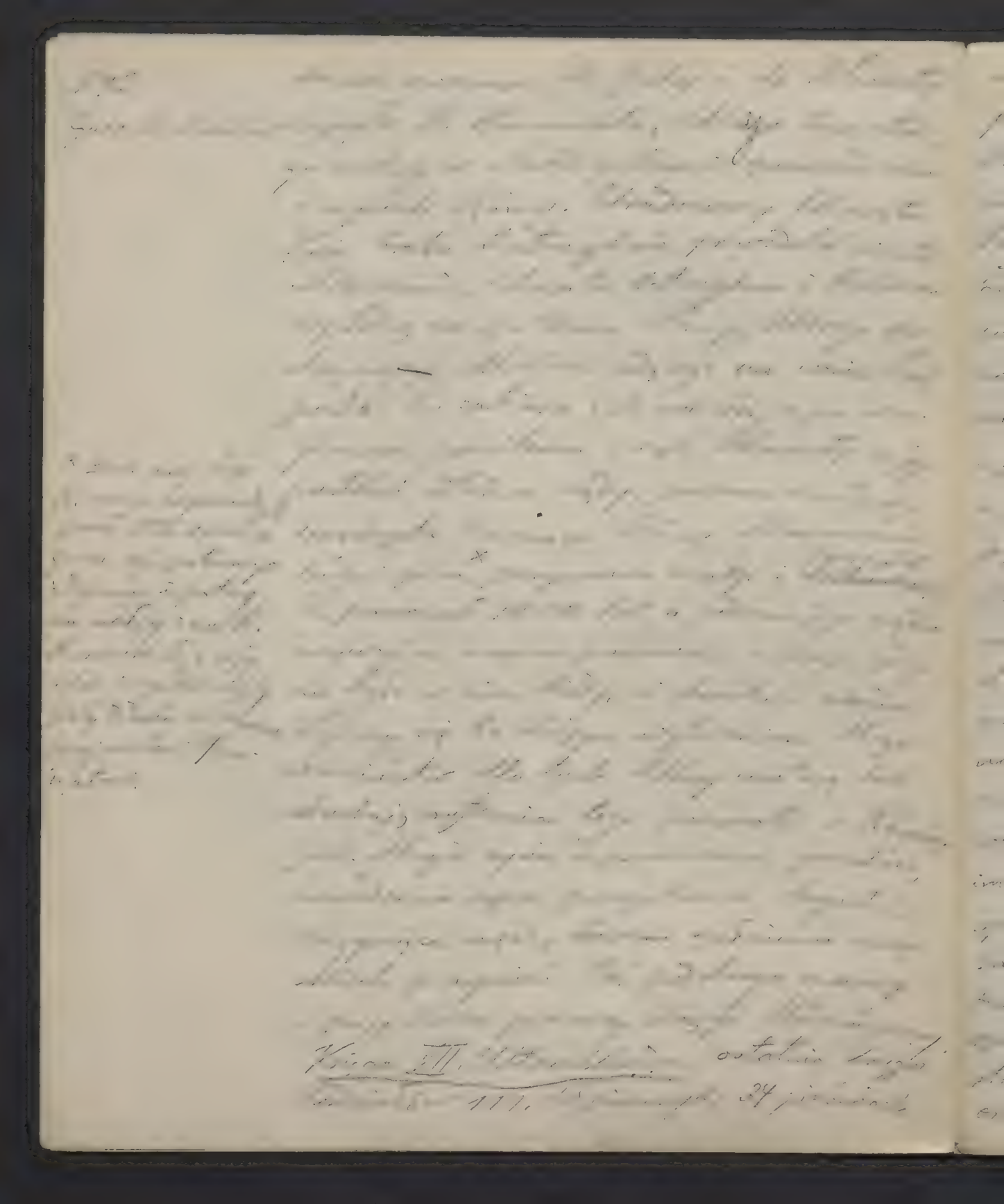

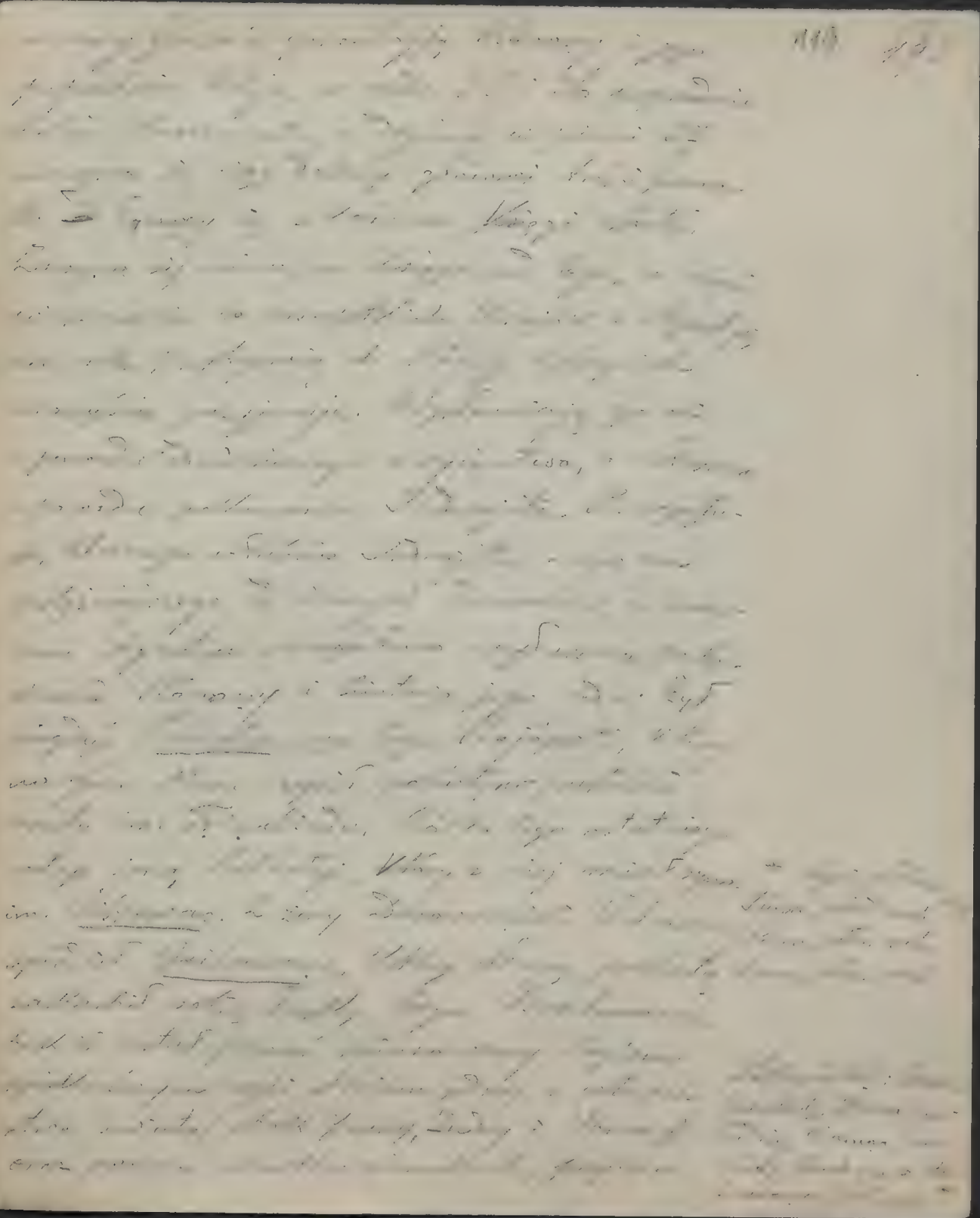

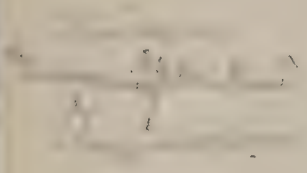

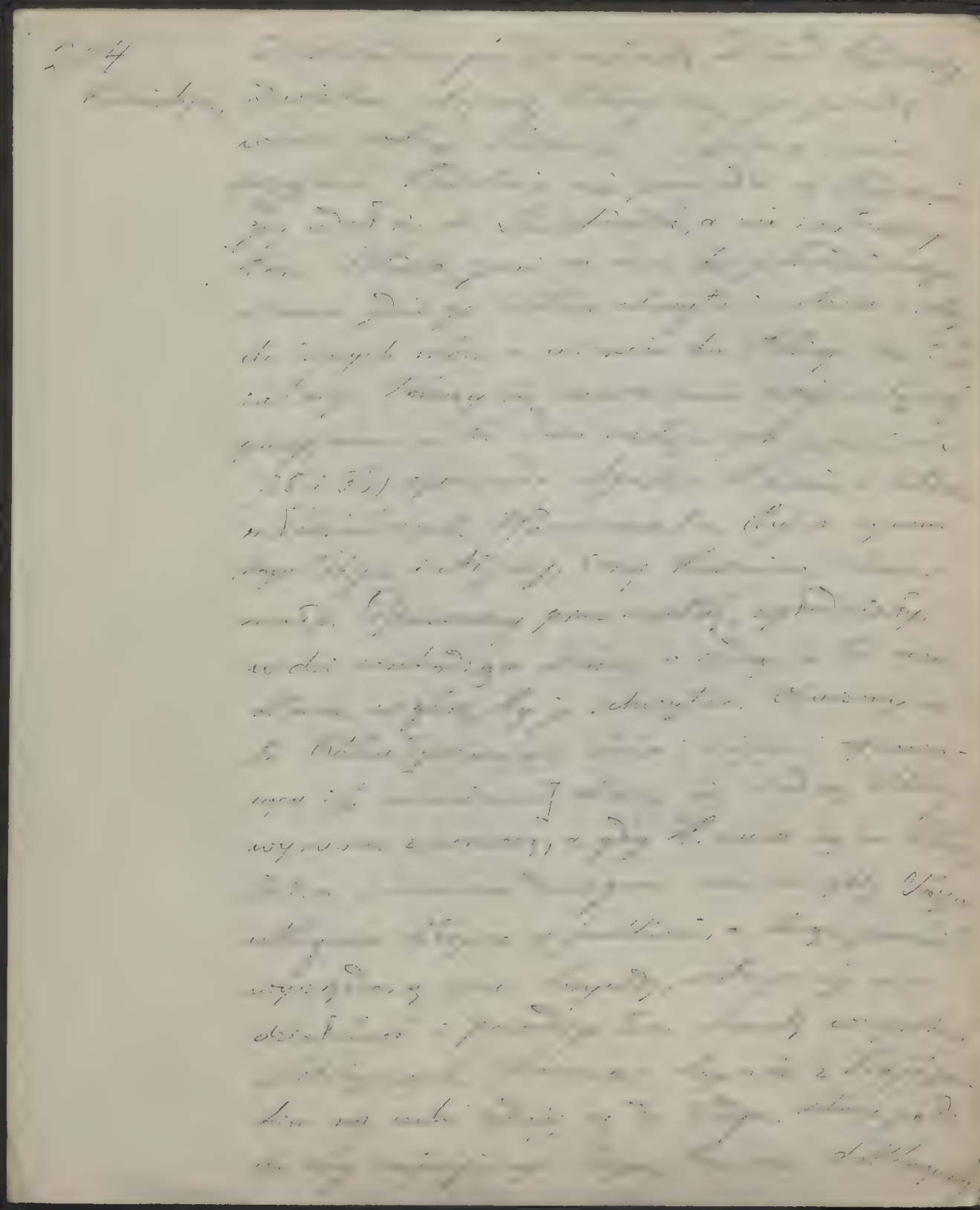

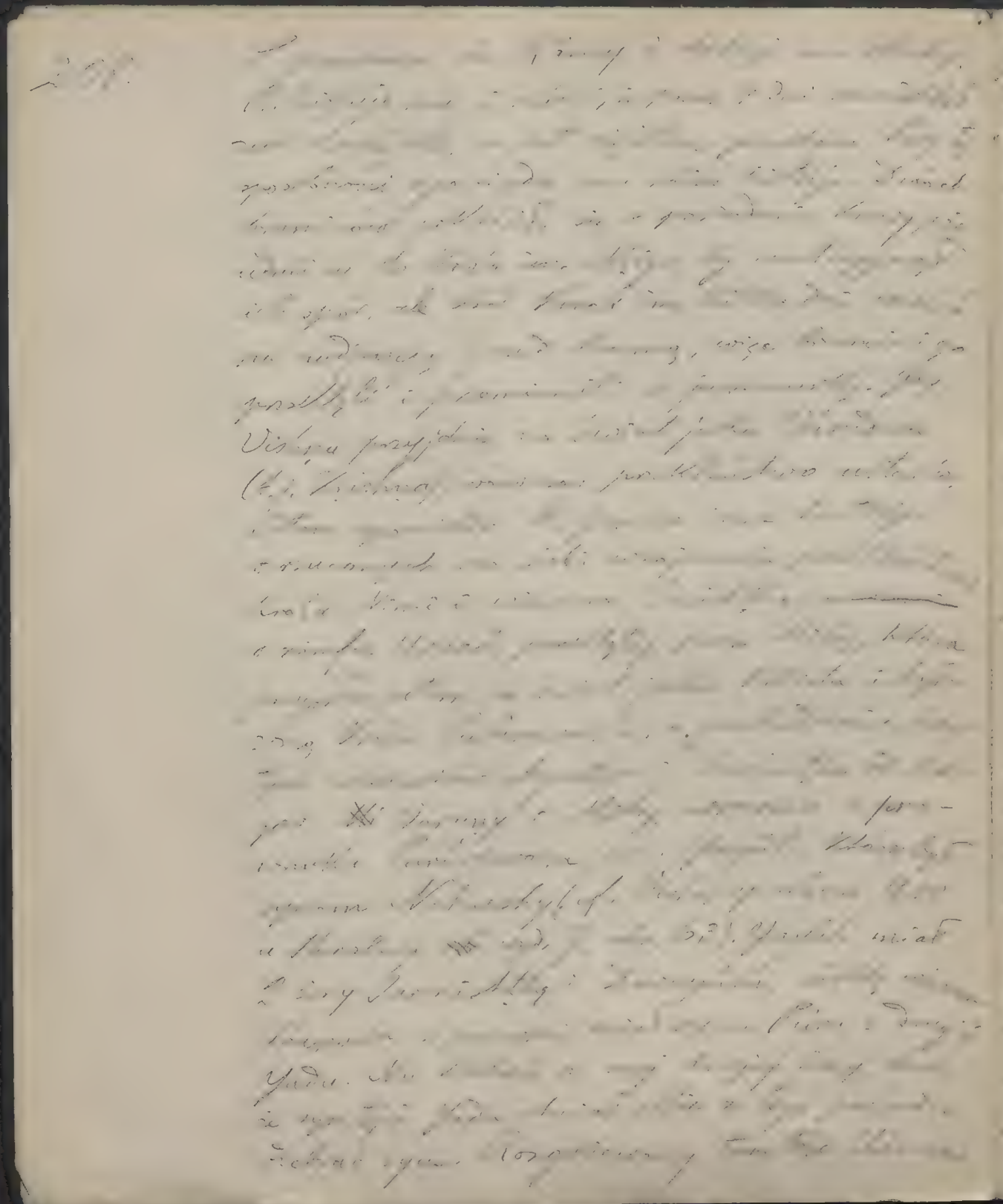

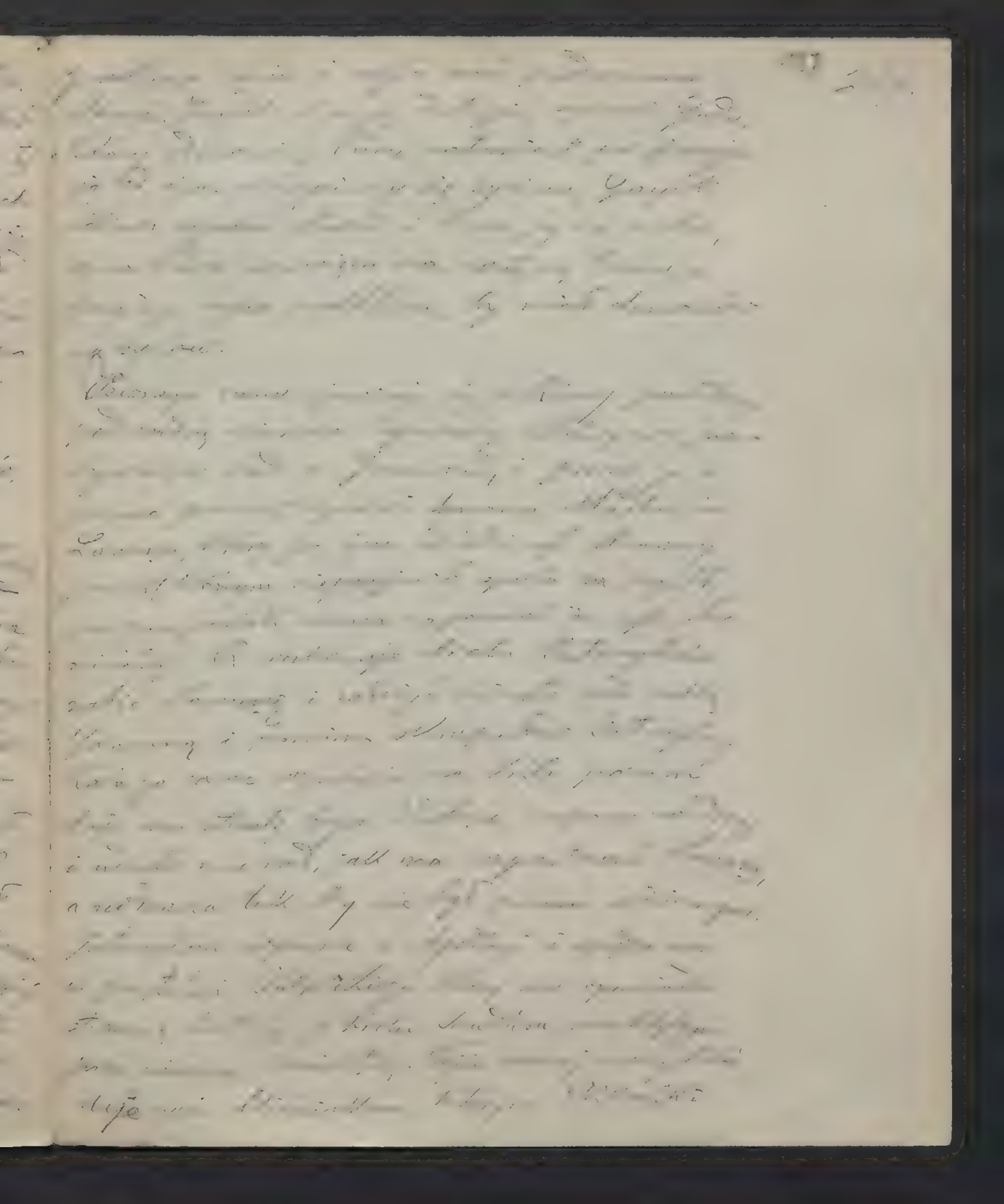

X 4/11 08

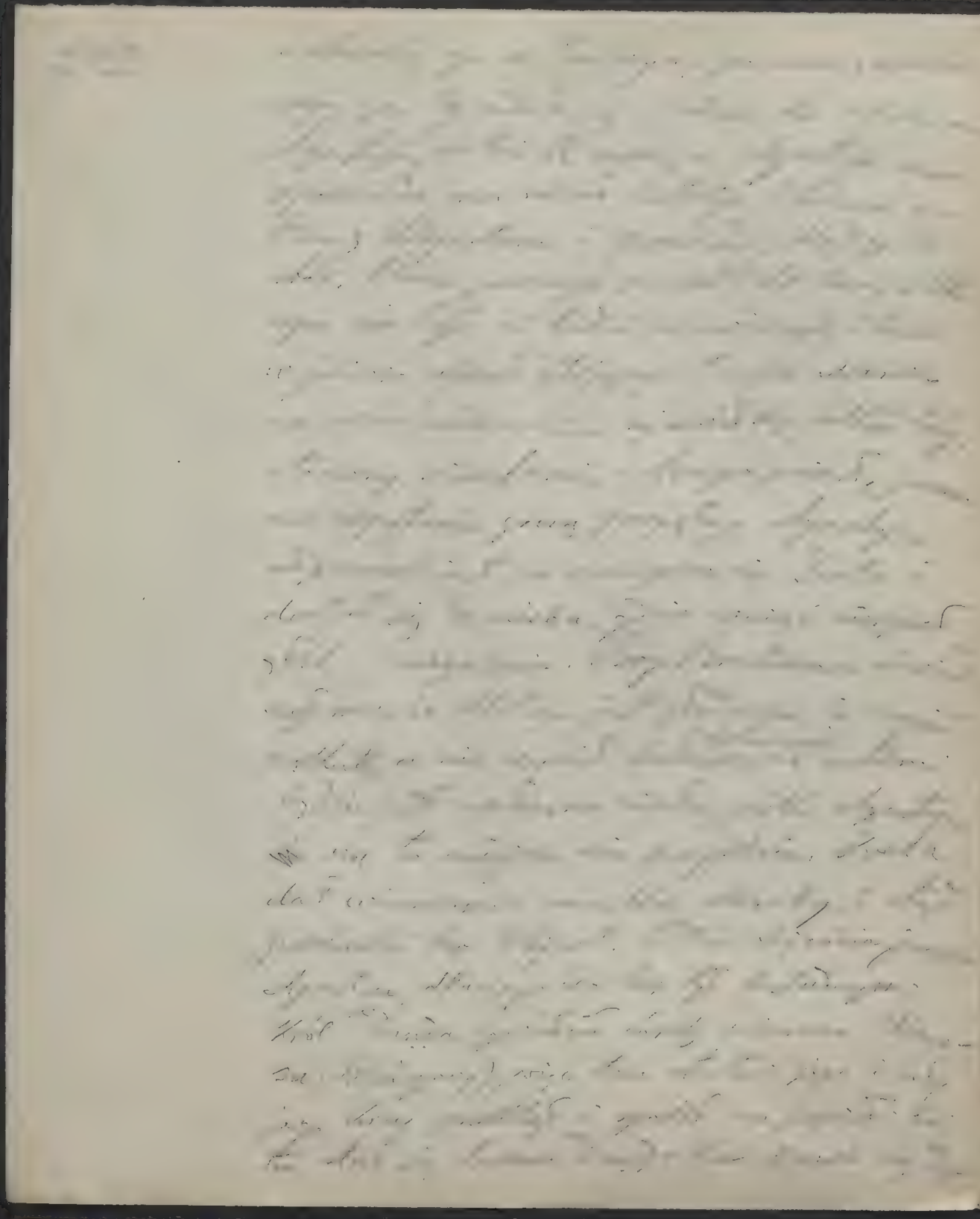

[illegible]

[illegible]

[illegible]

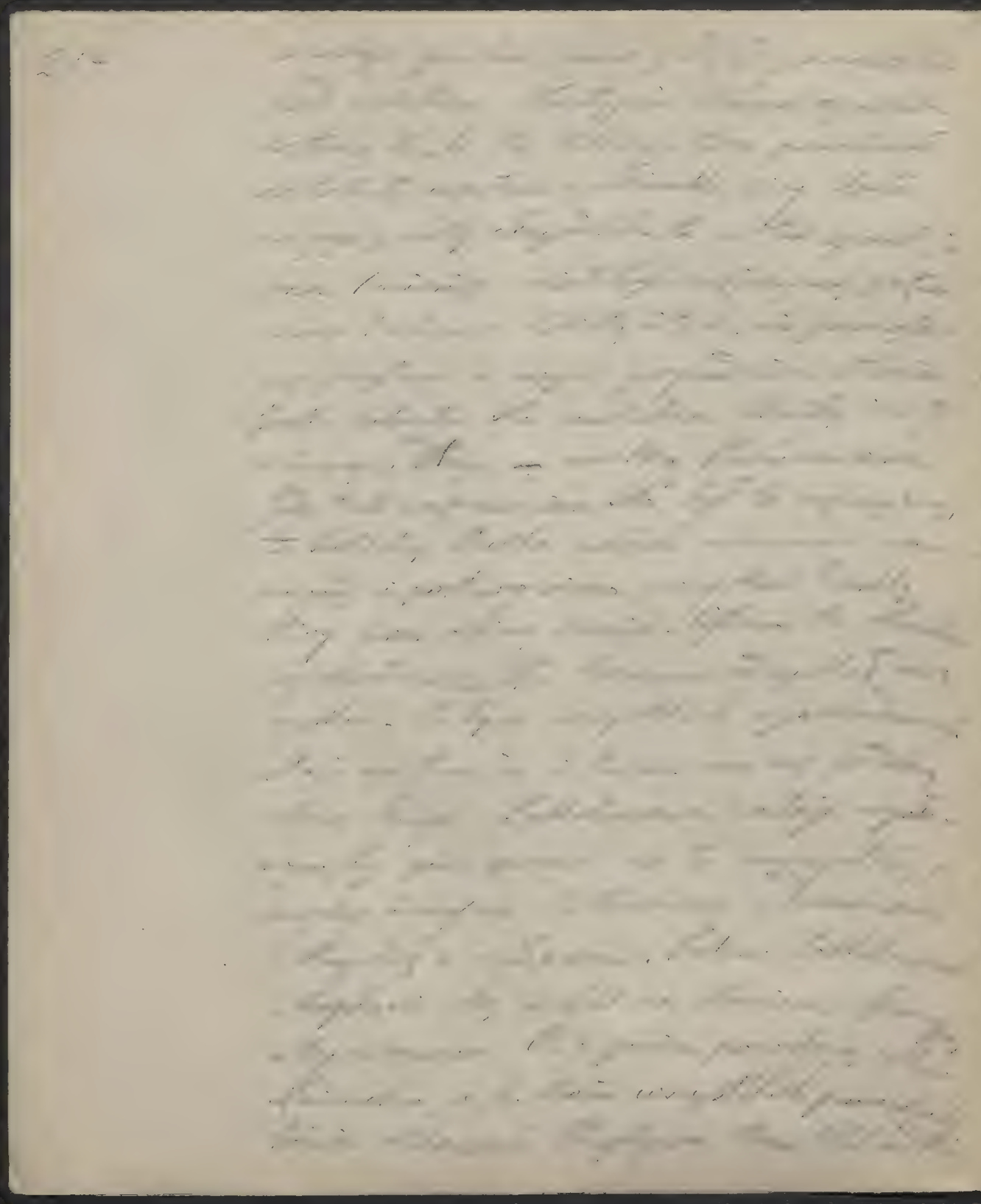

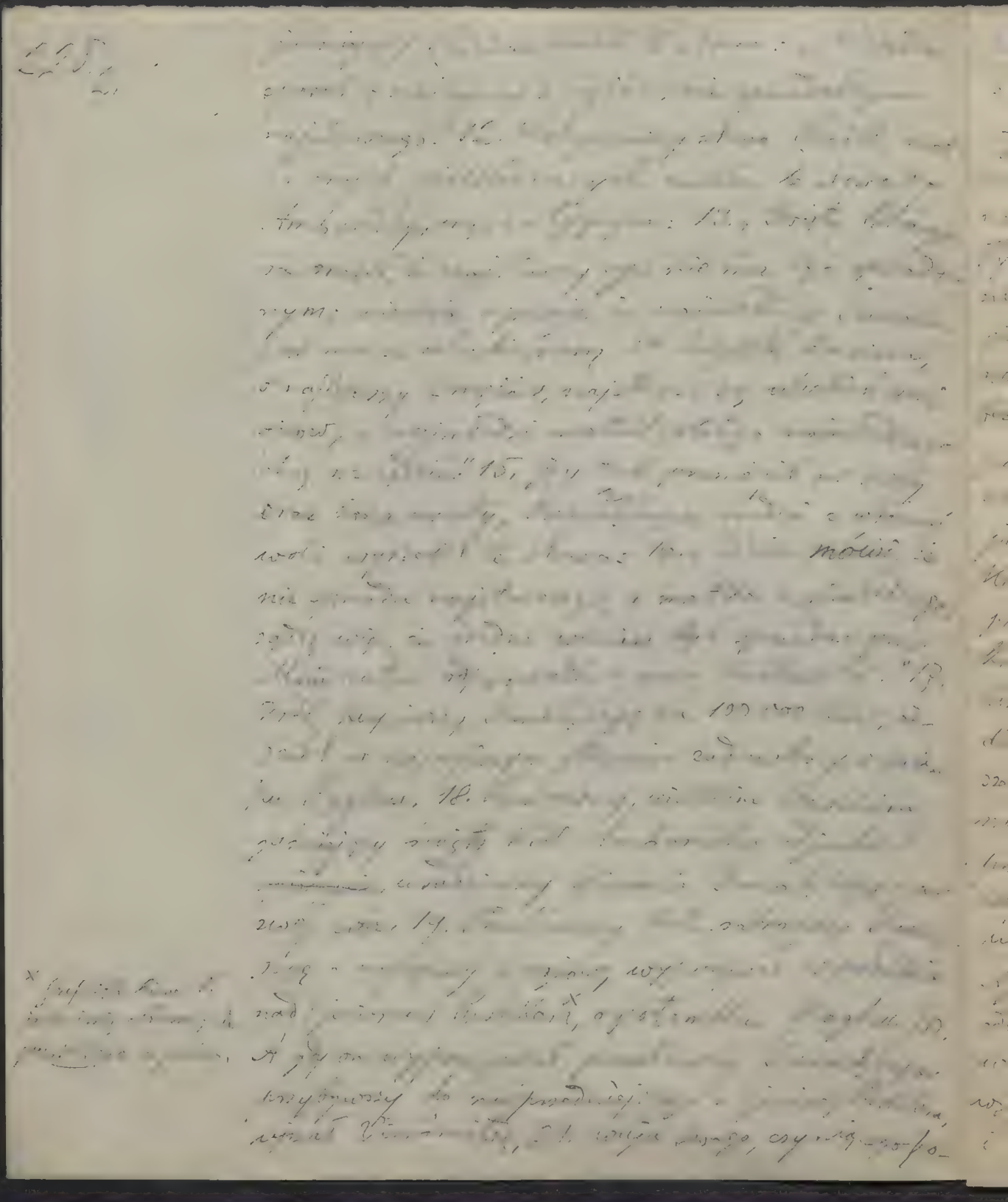

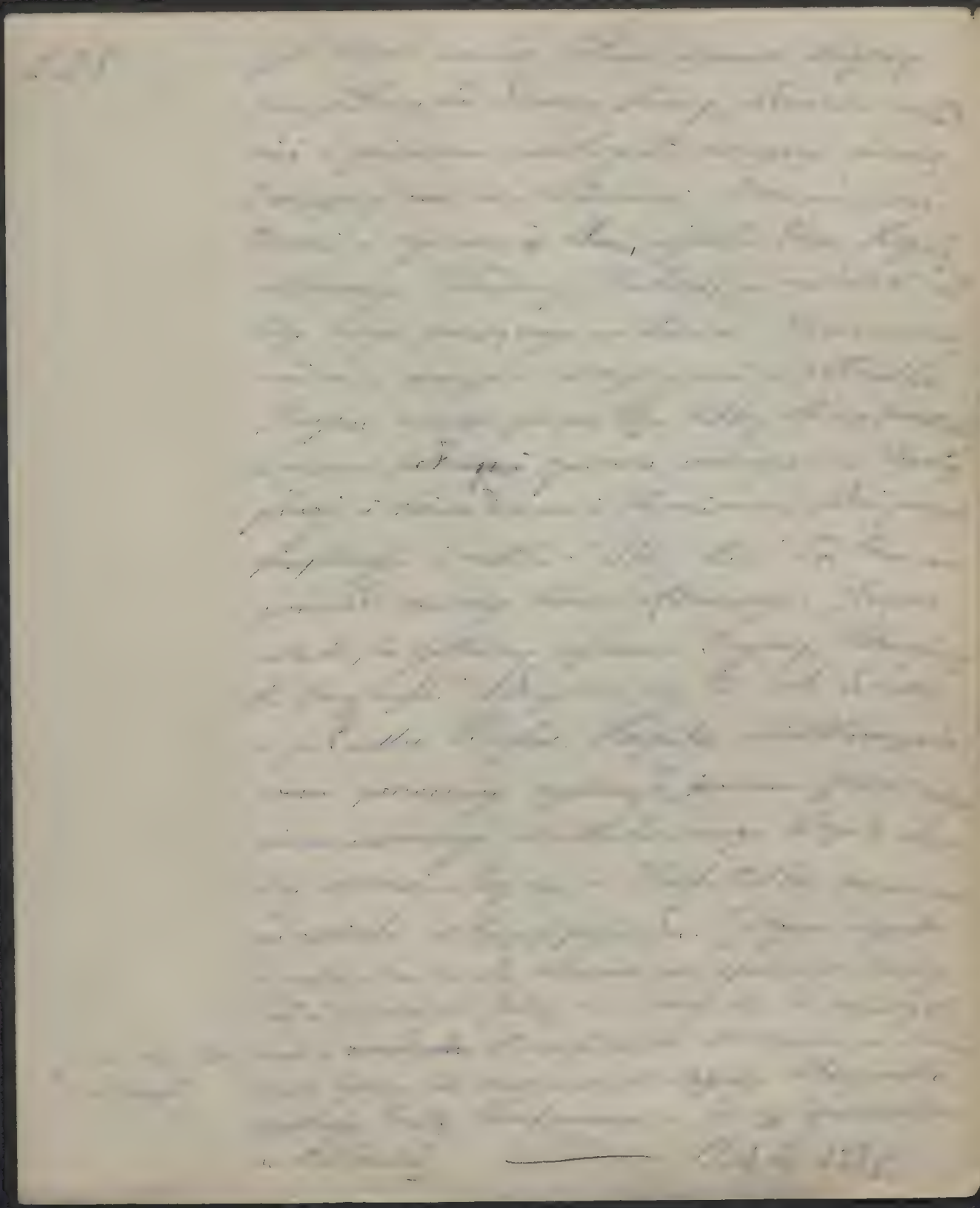

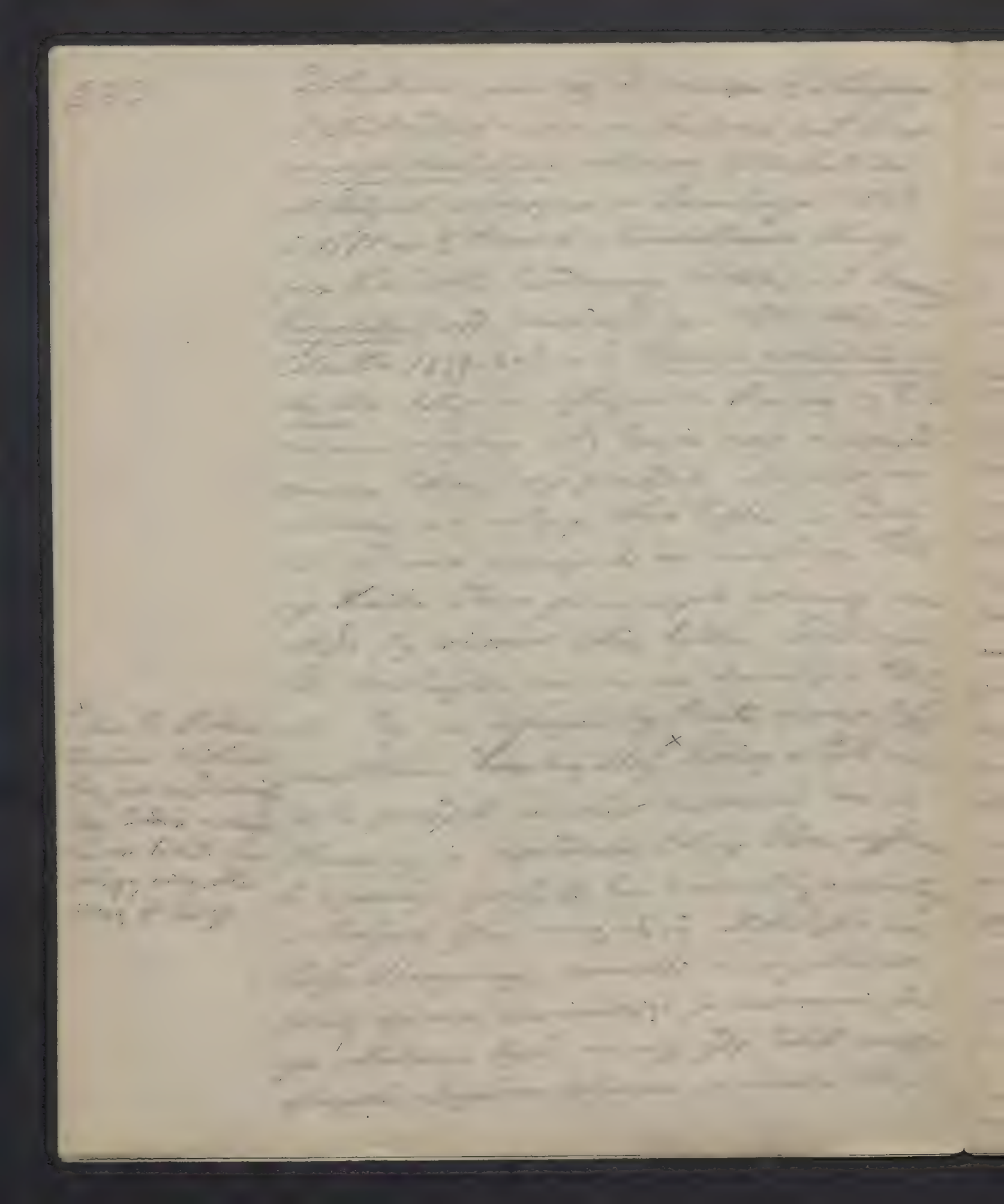

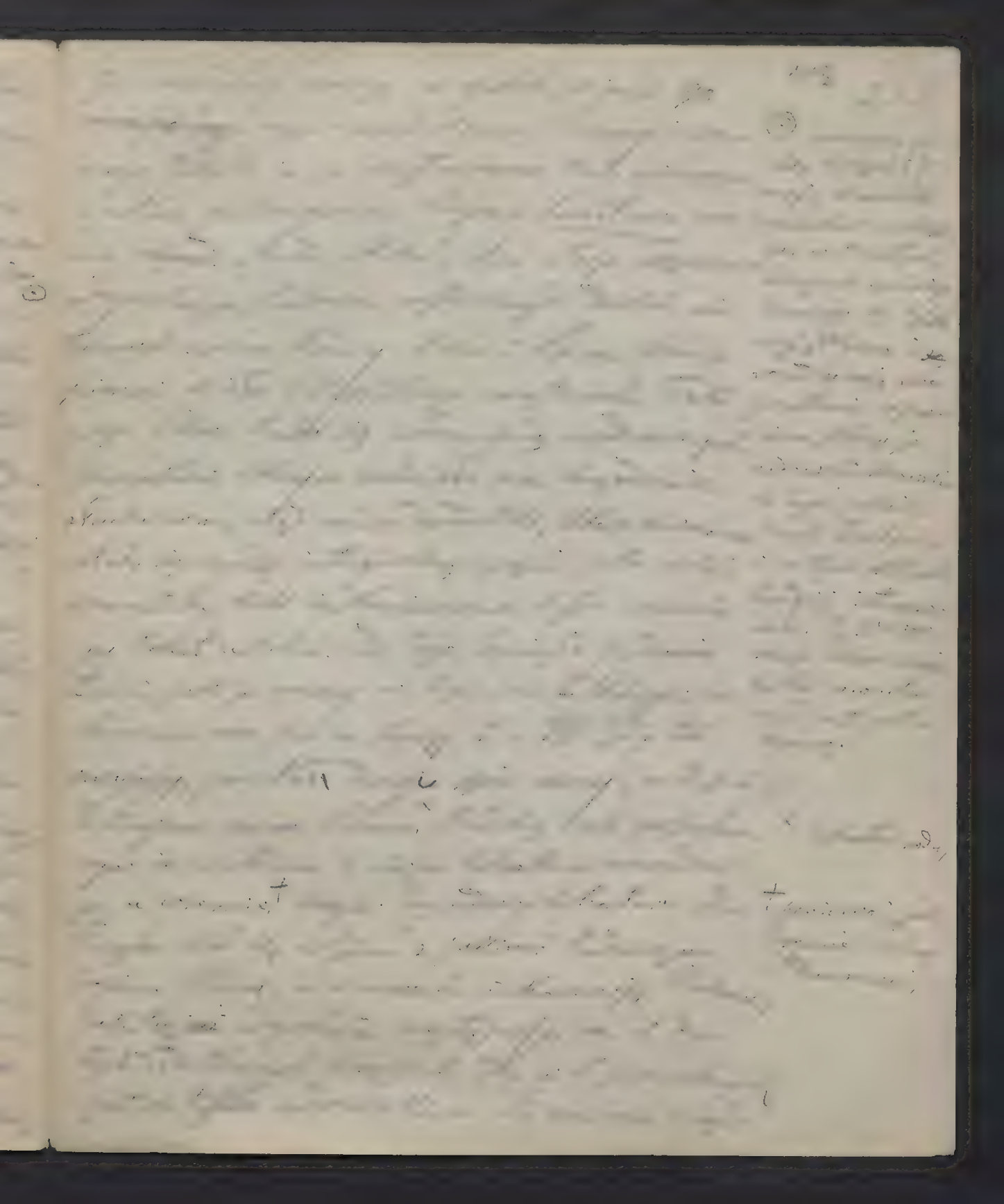

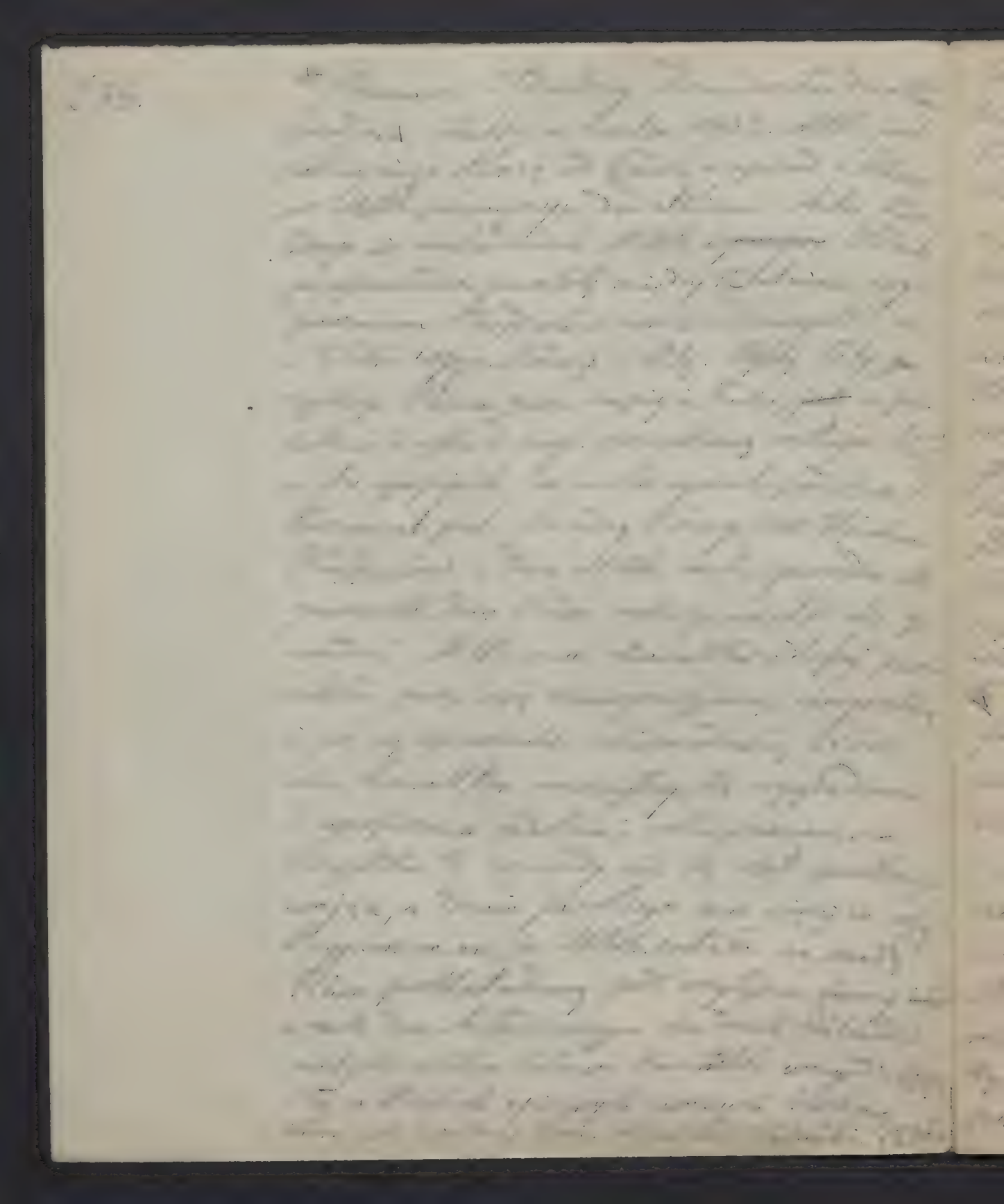

146 £ 100

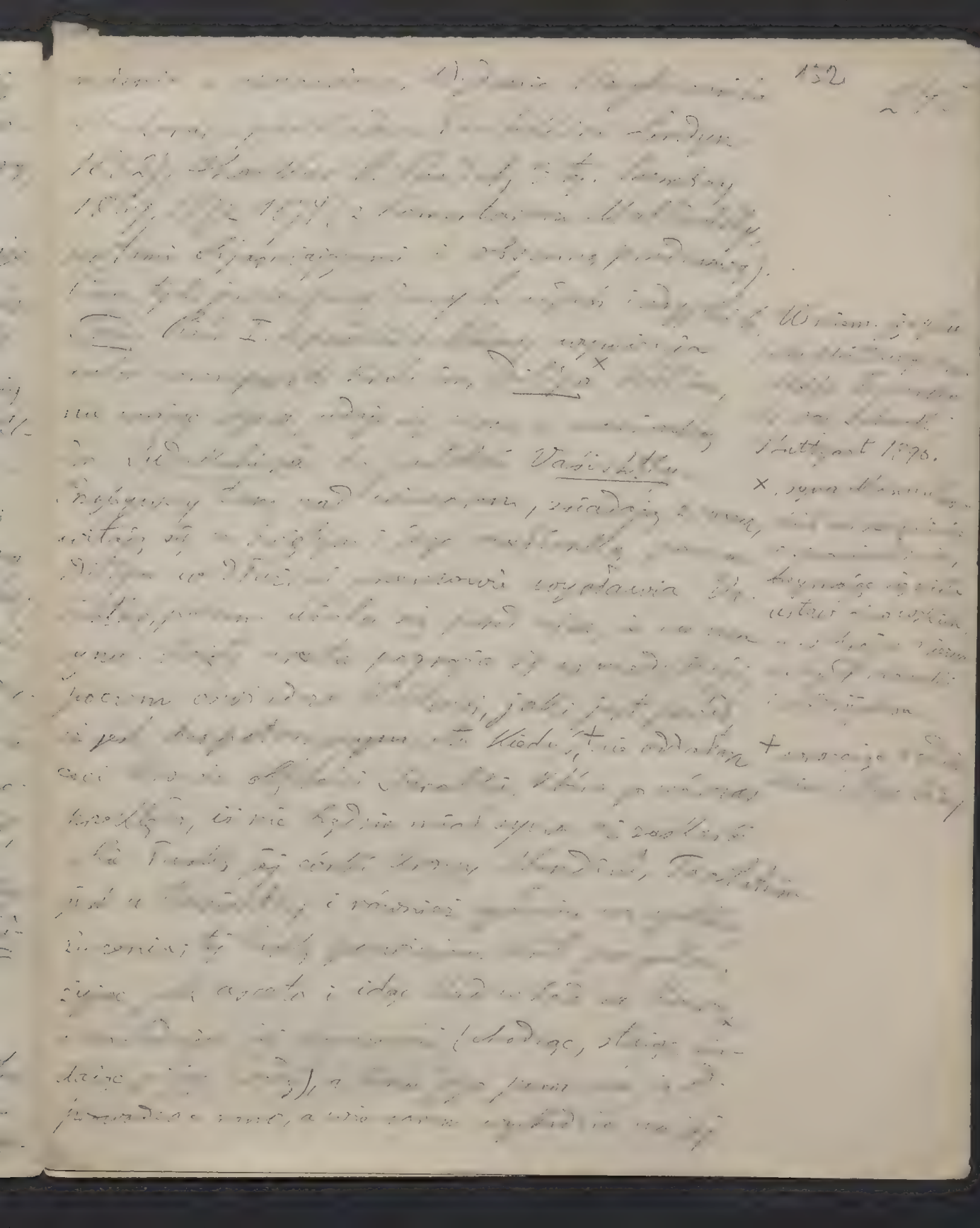

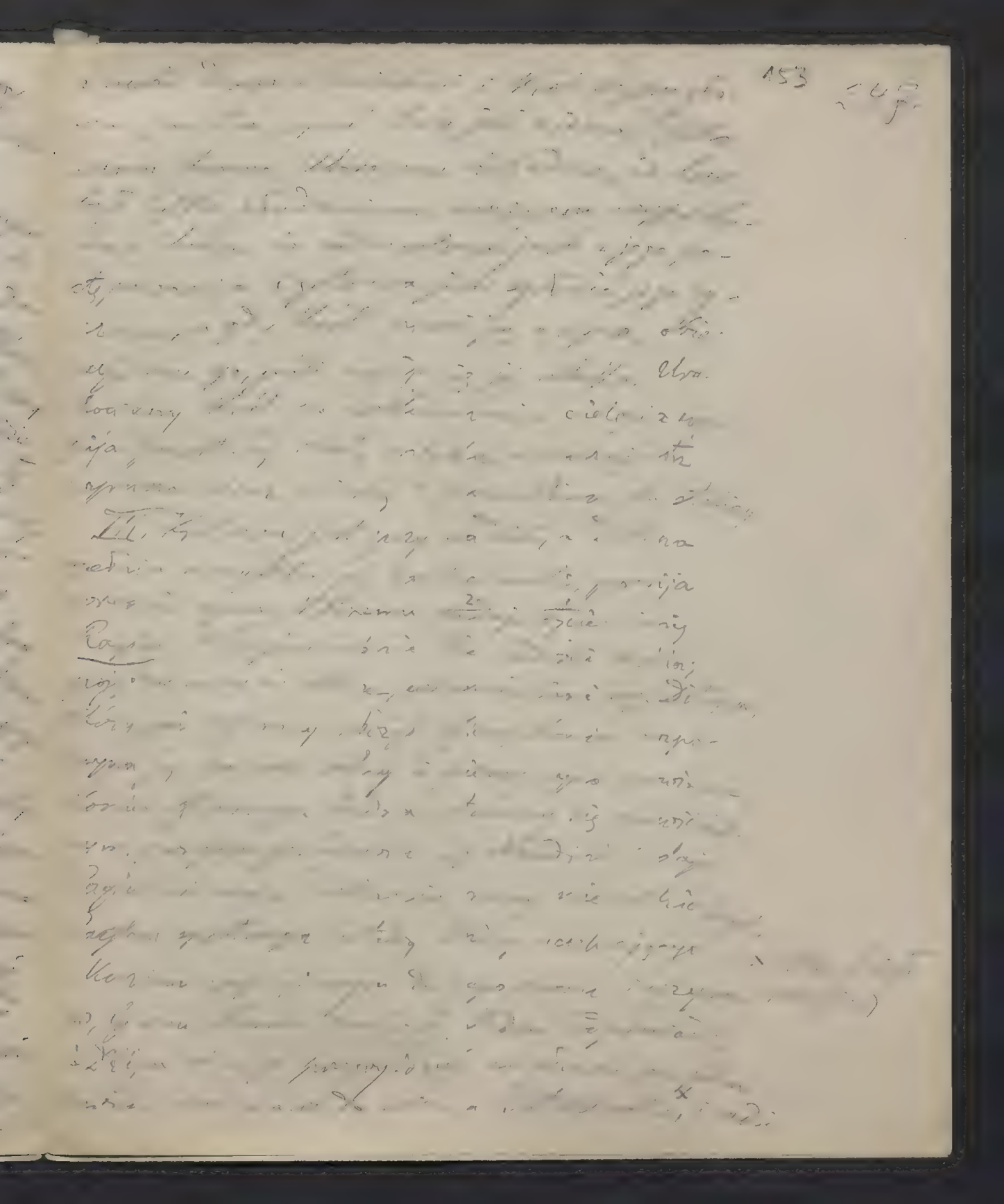

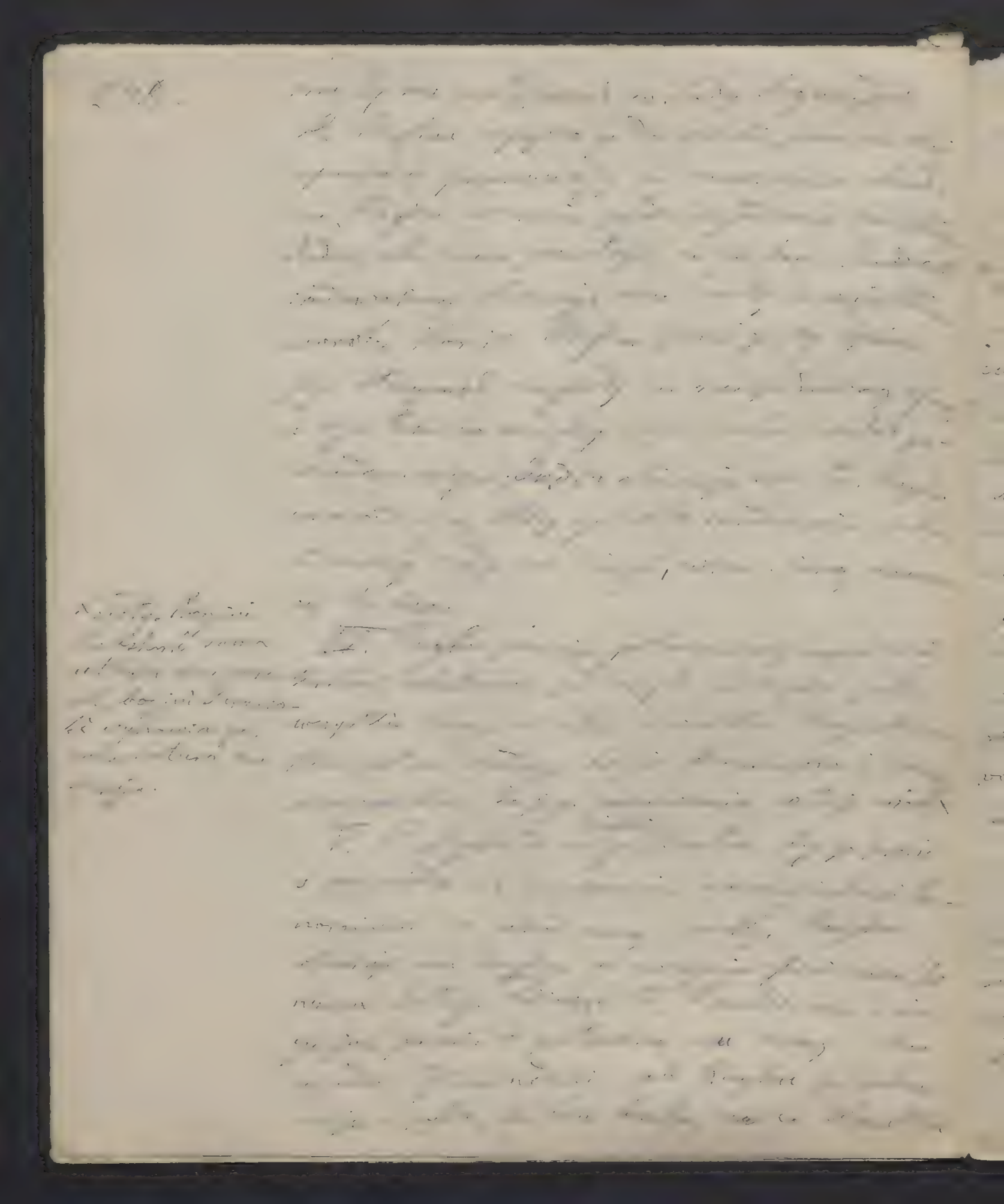

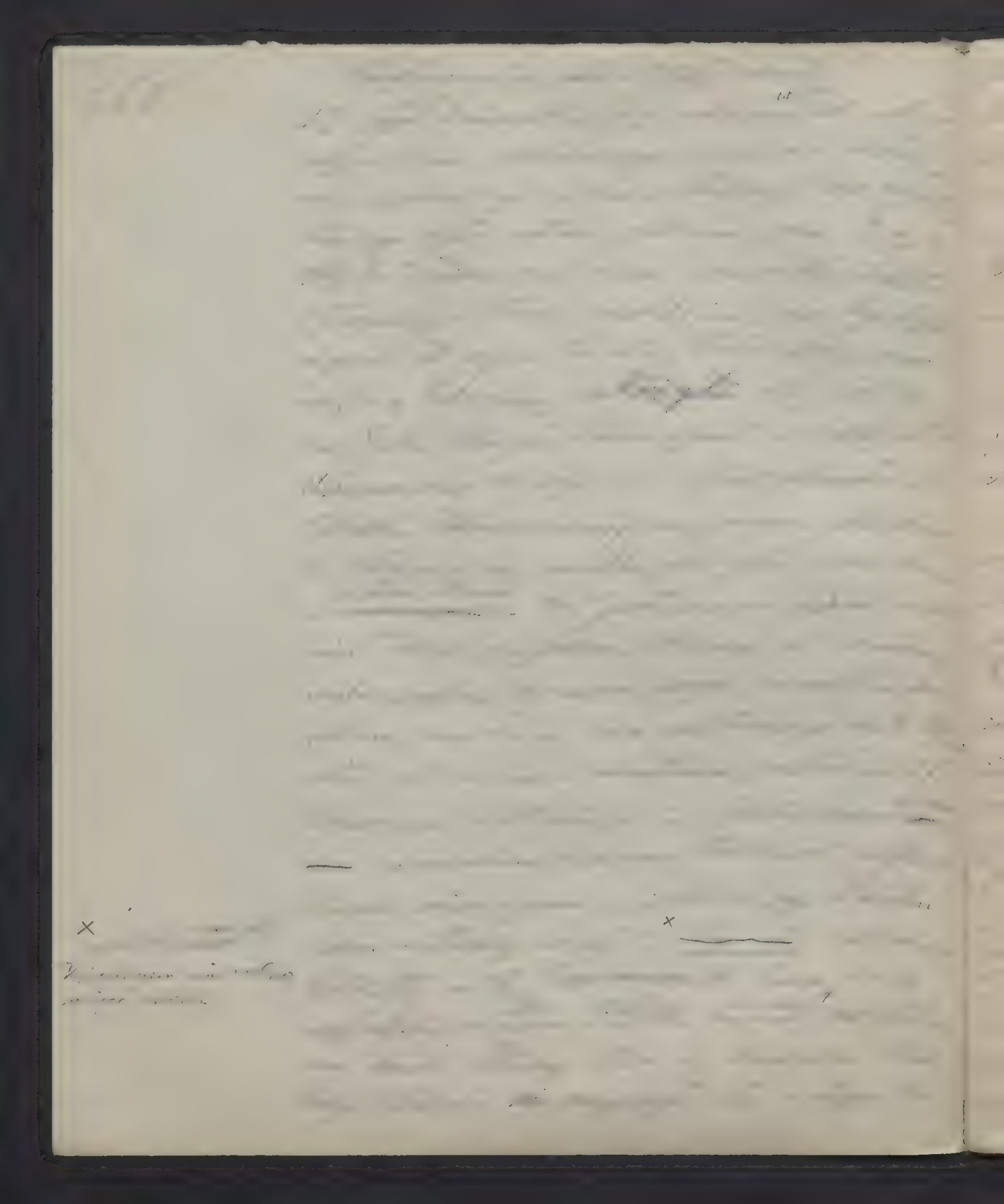

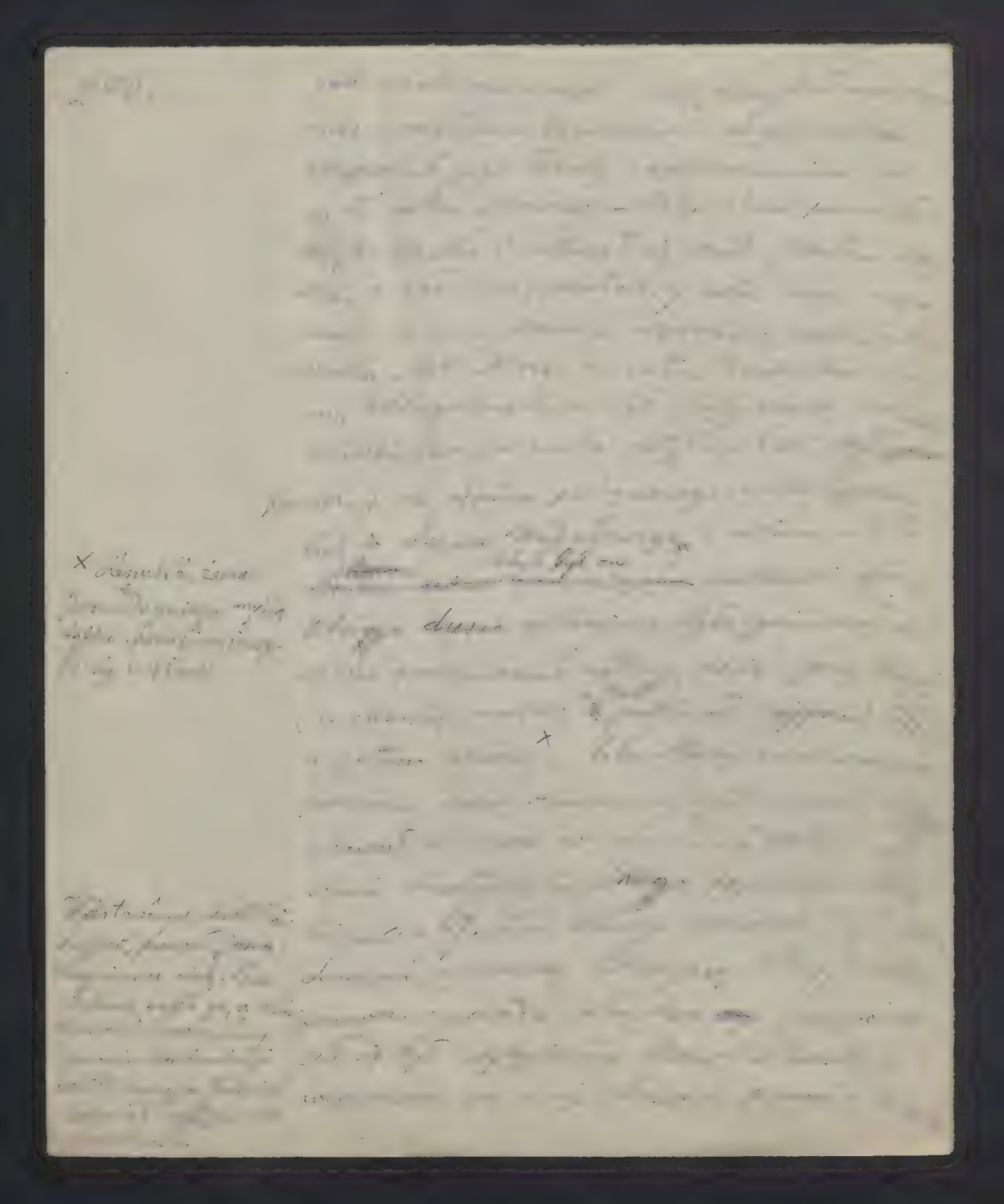

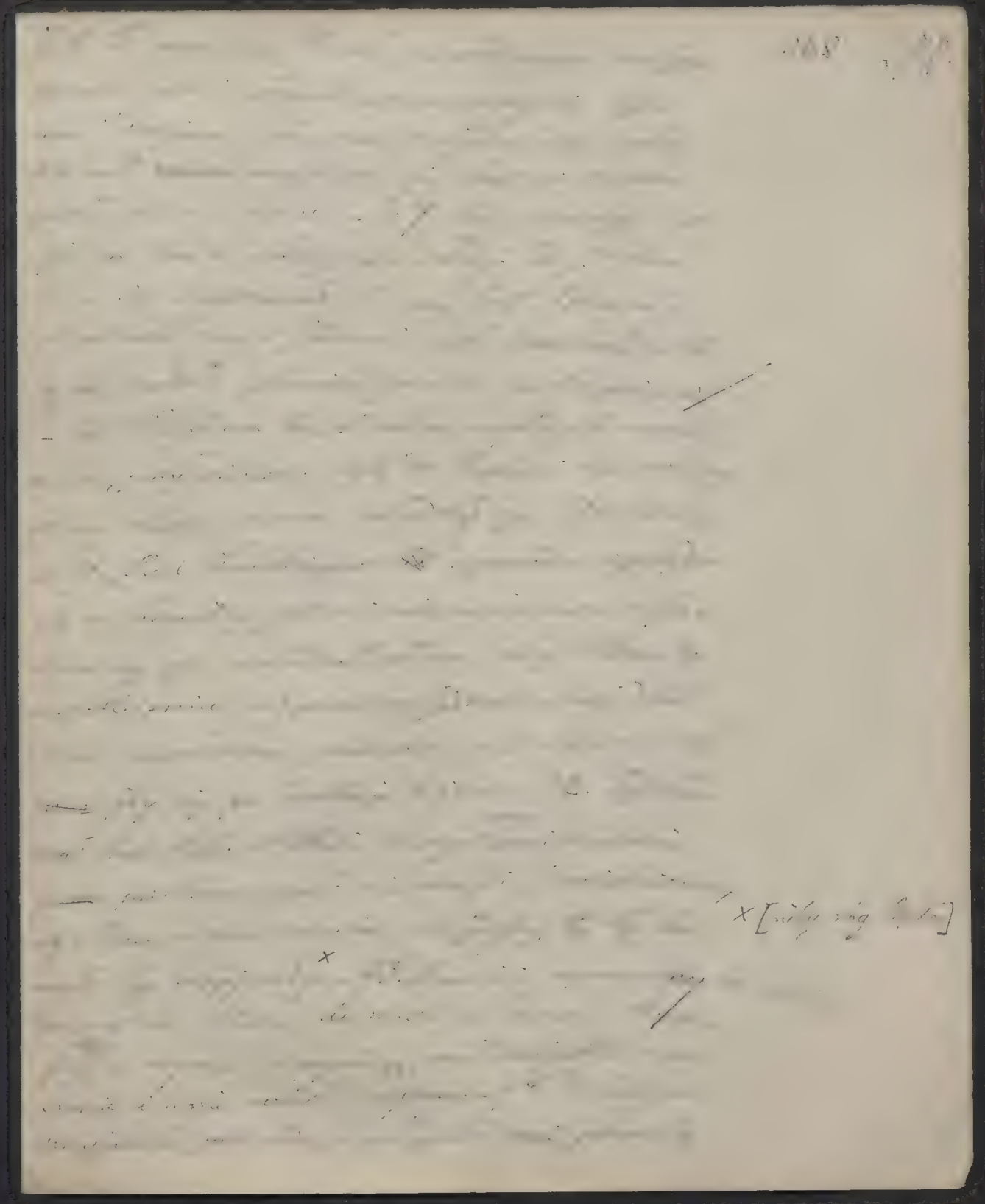

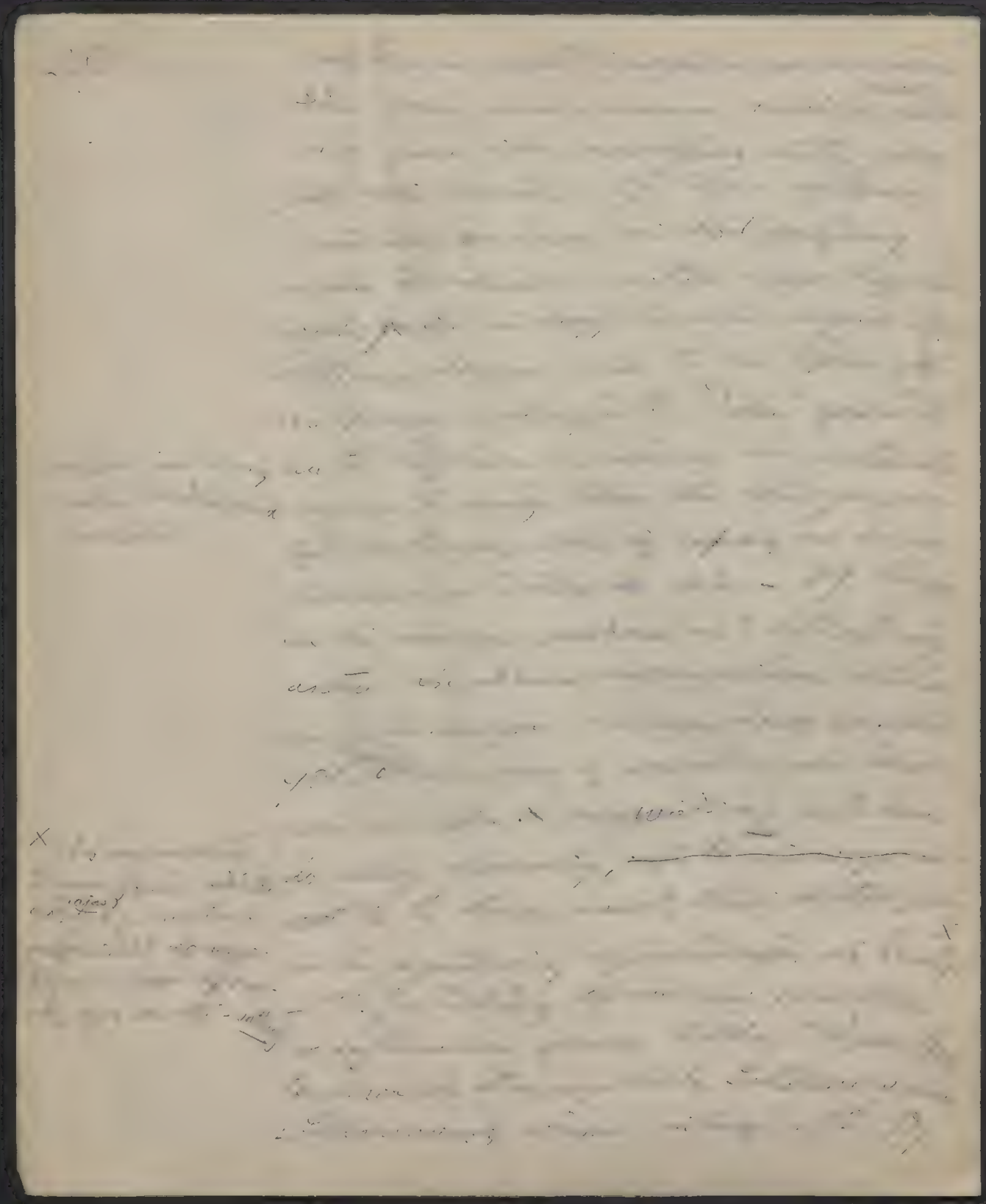

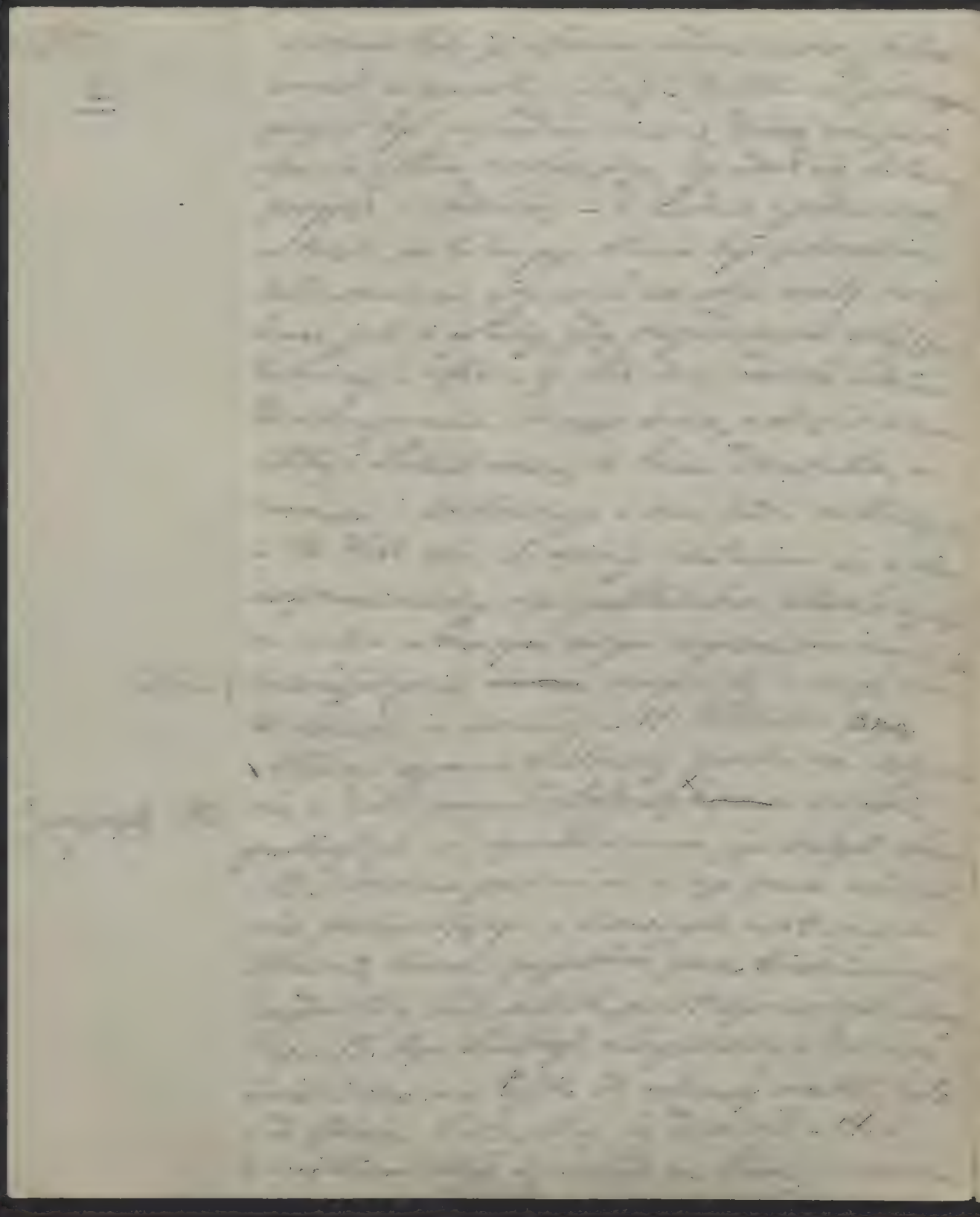

„Jan io.

[illegible]

[illegible] to [illegible] — 43. [illegible]

[illegible] o zakrzywionych [illegible]

[illegible] — 44. [illegible]

[illegible] i [illegible] — 45. [illegible]

[illegible] — 46.+ [illegible]

+ Dzielny (ówdzie-
[illegible])

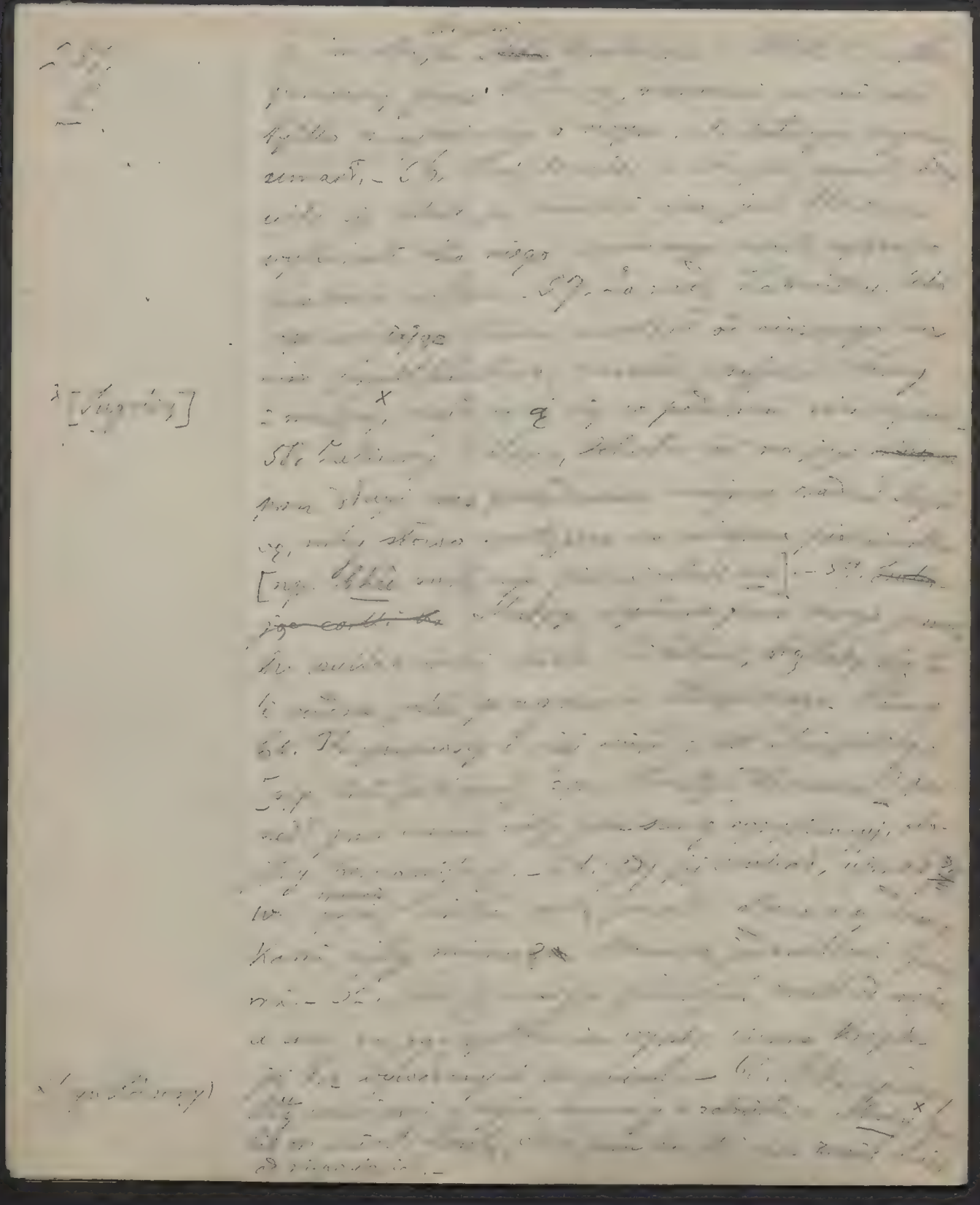

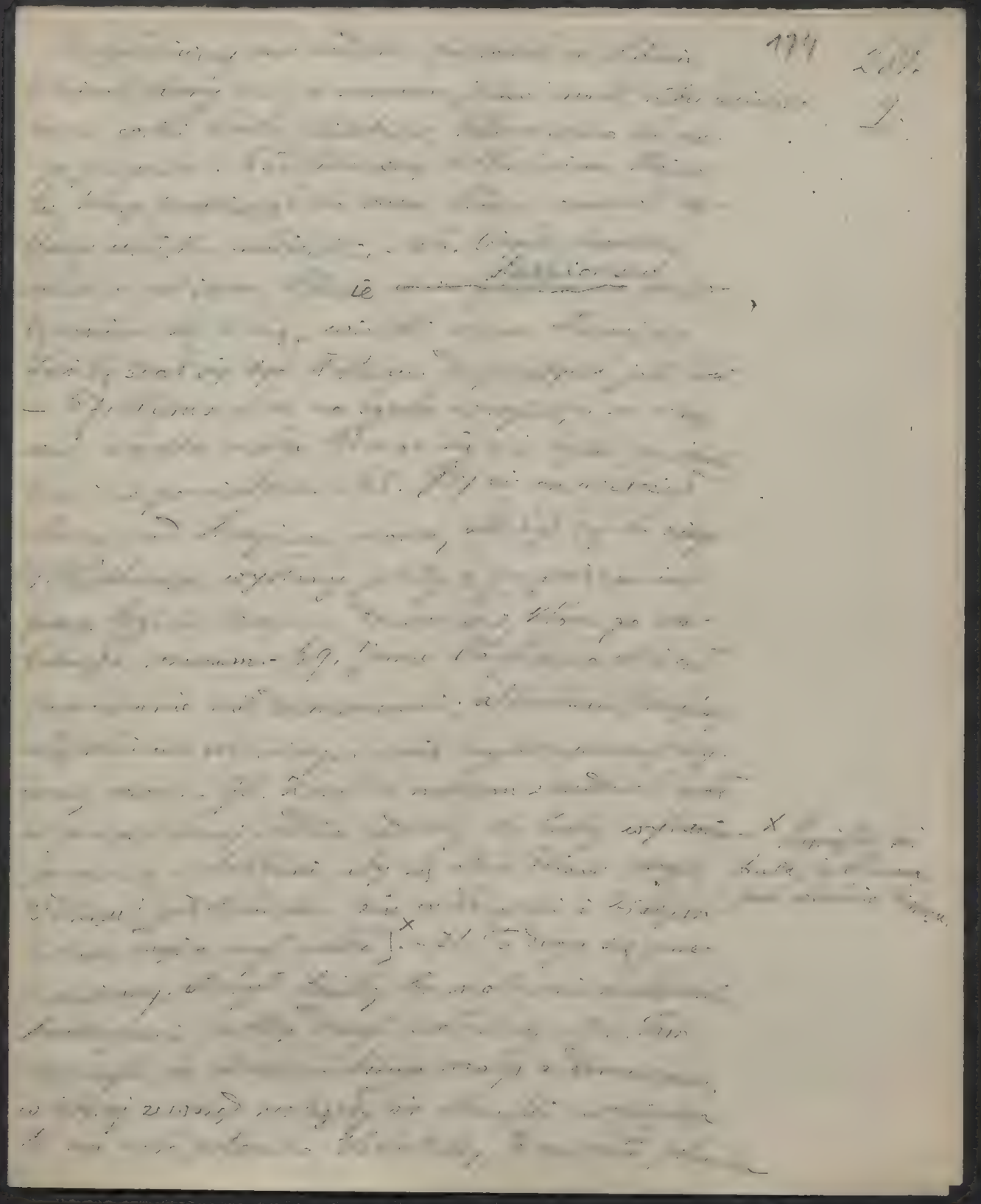

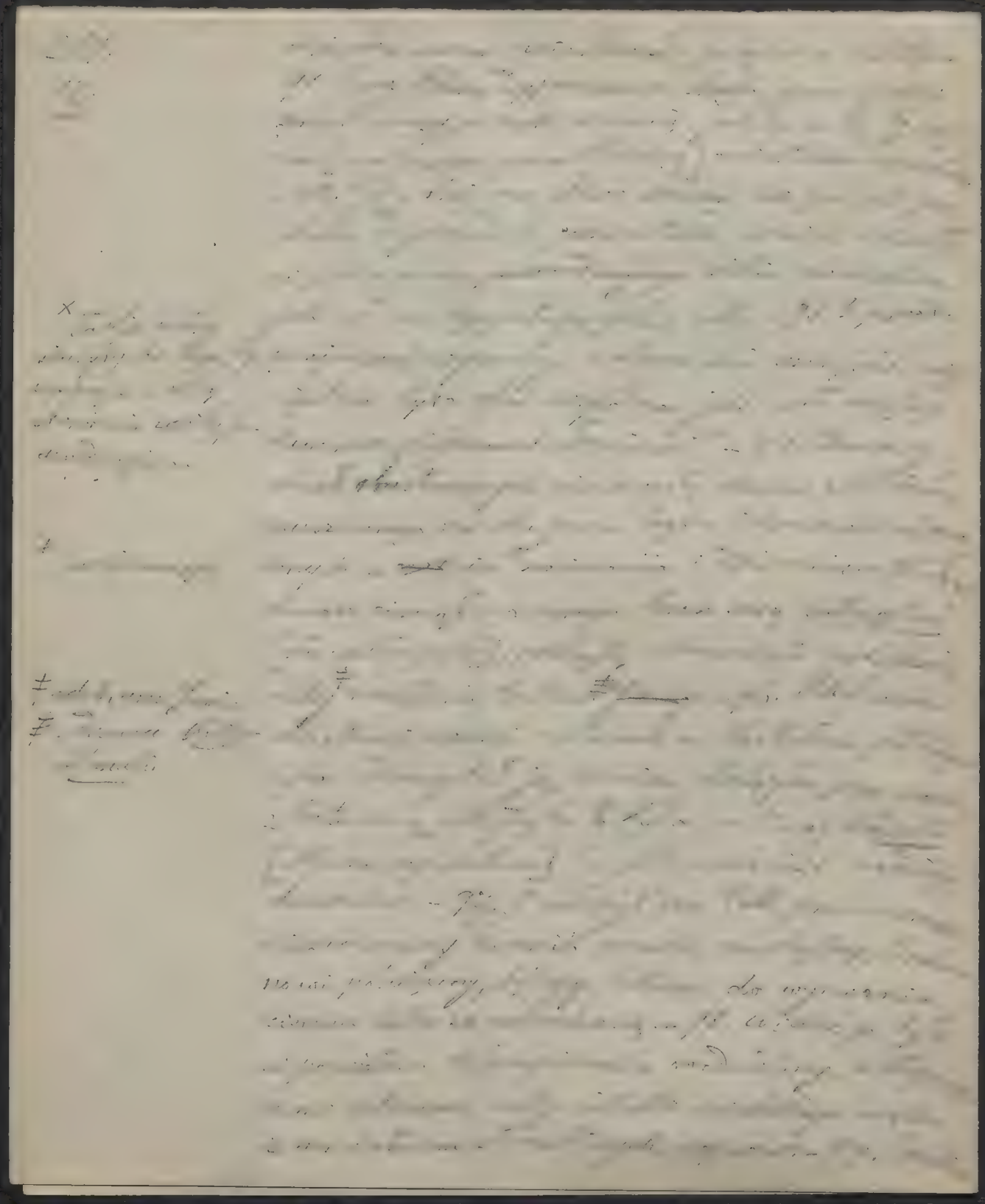

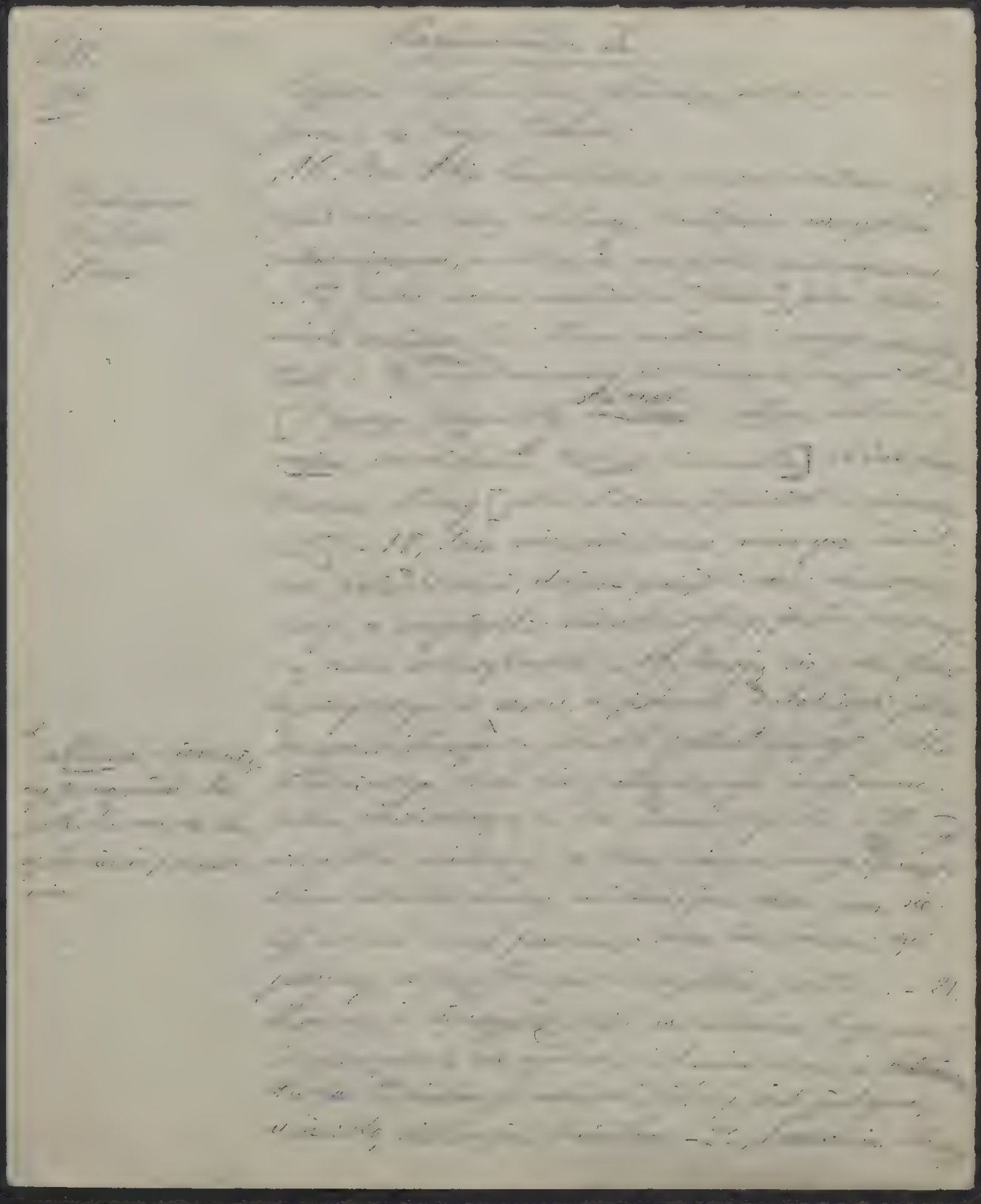

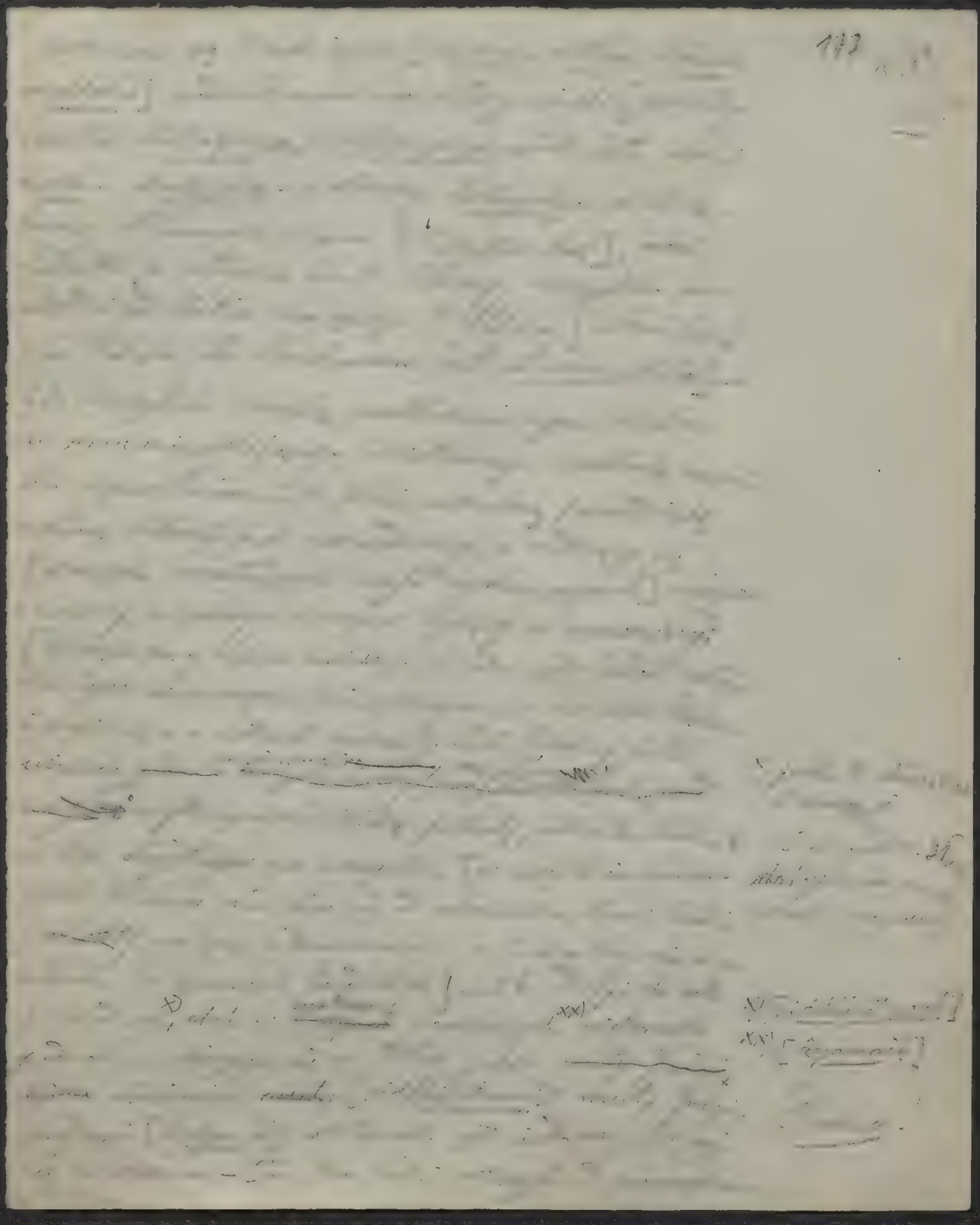

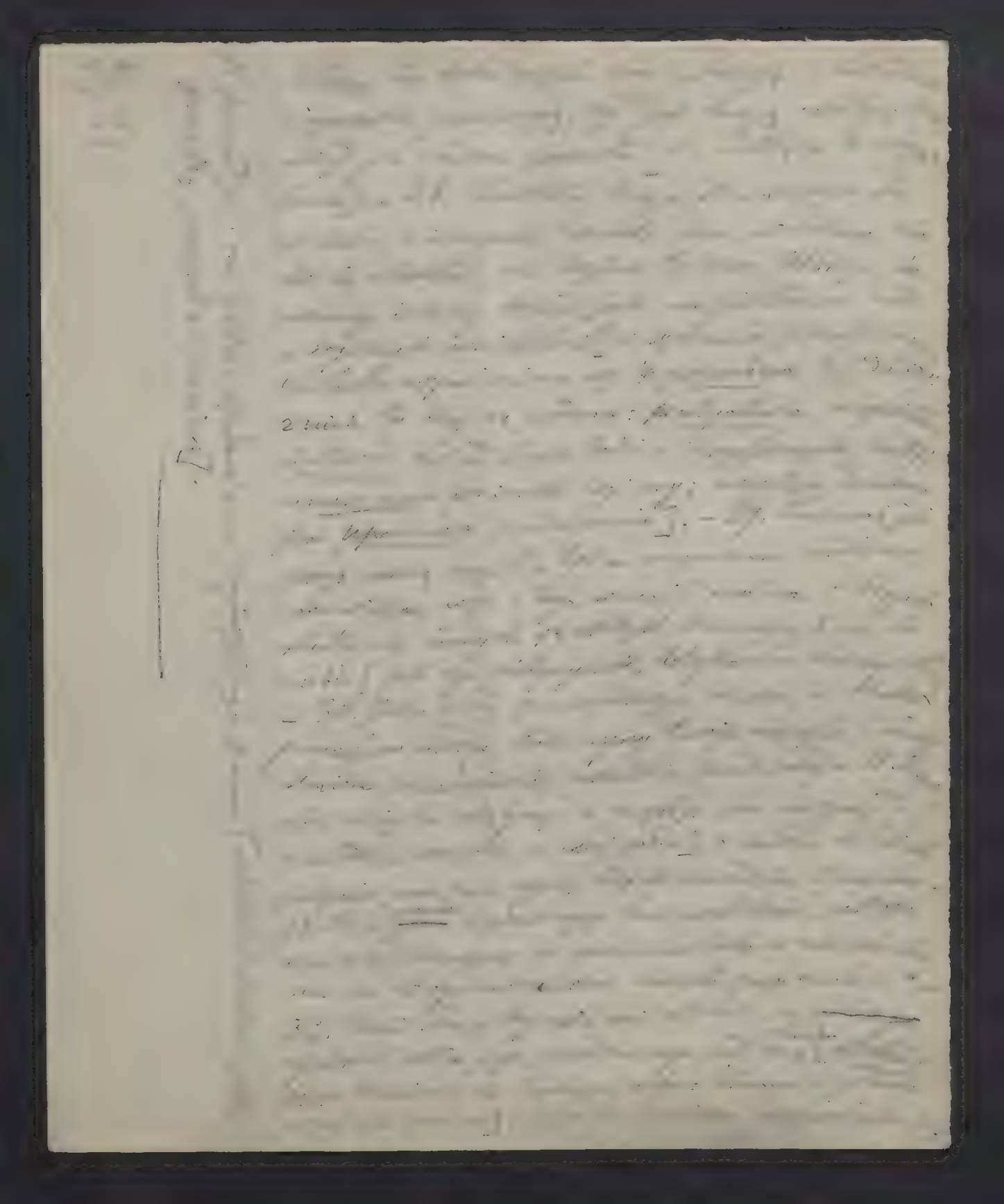

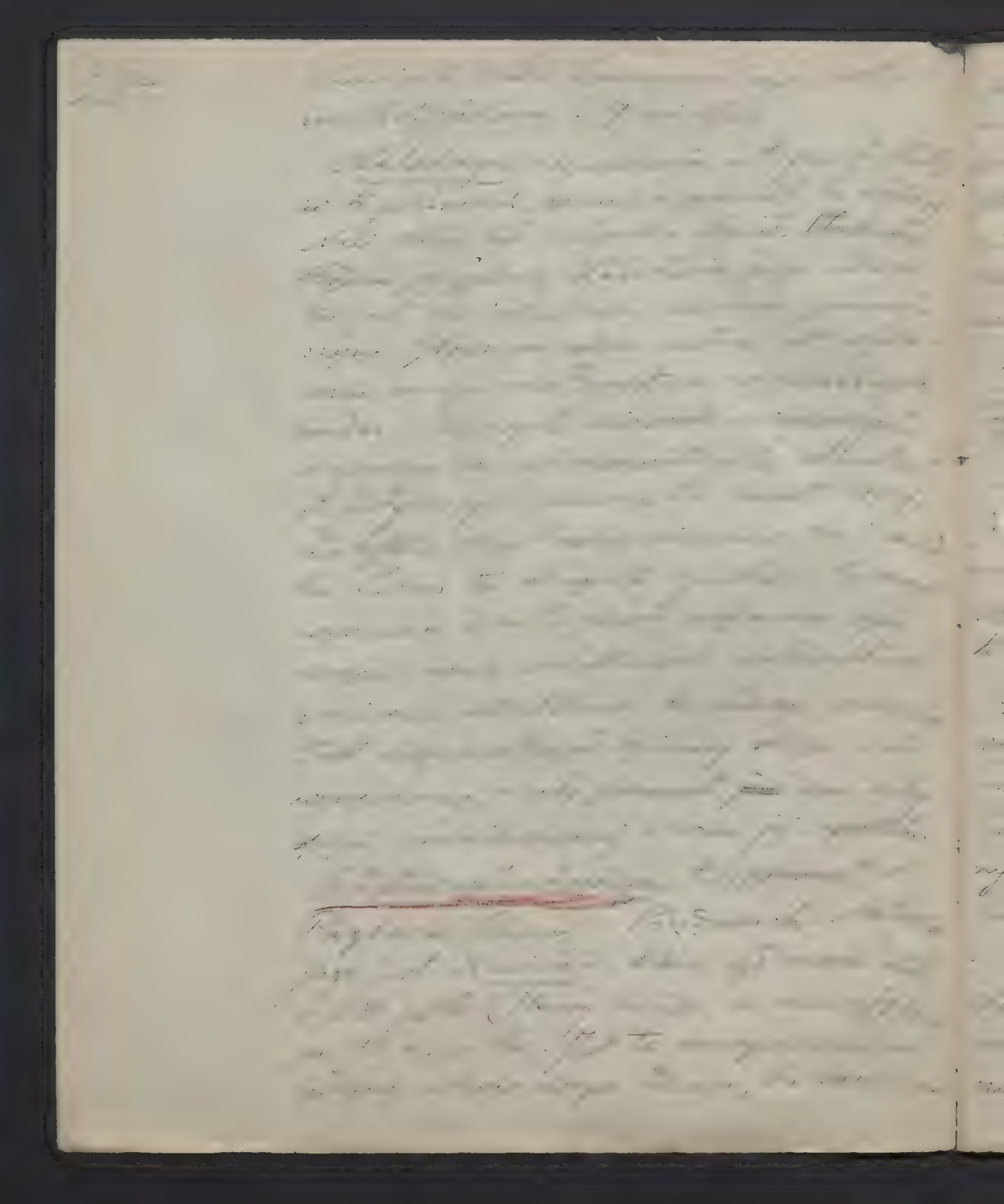

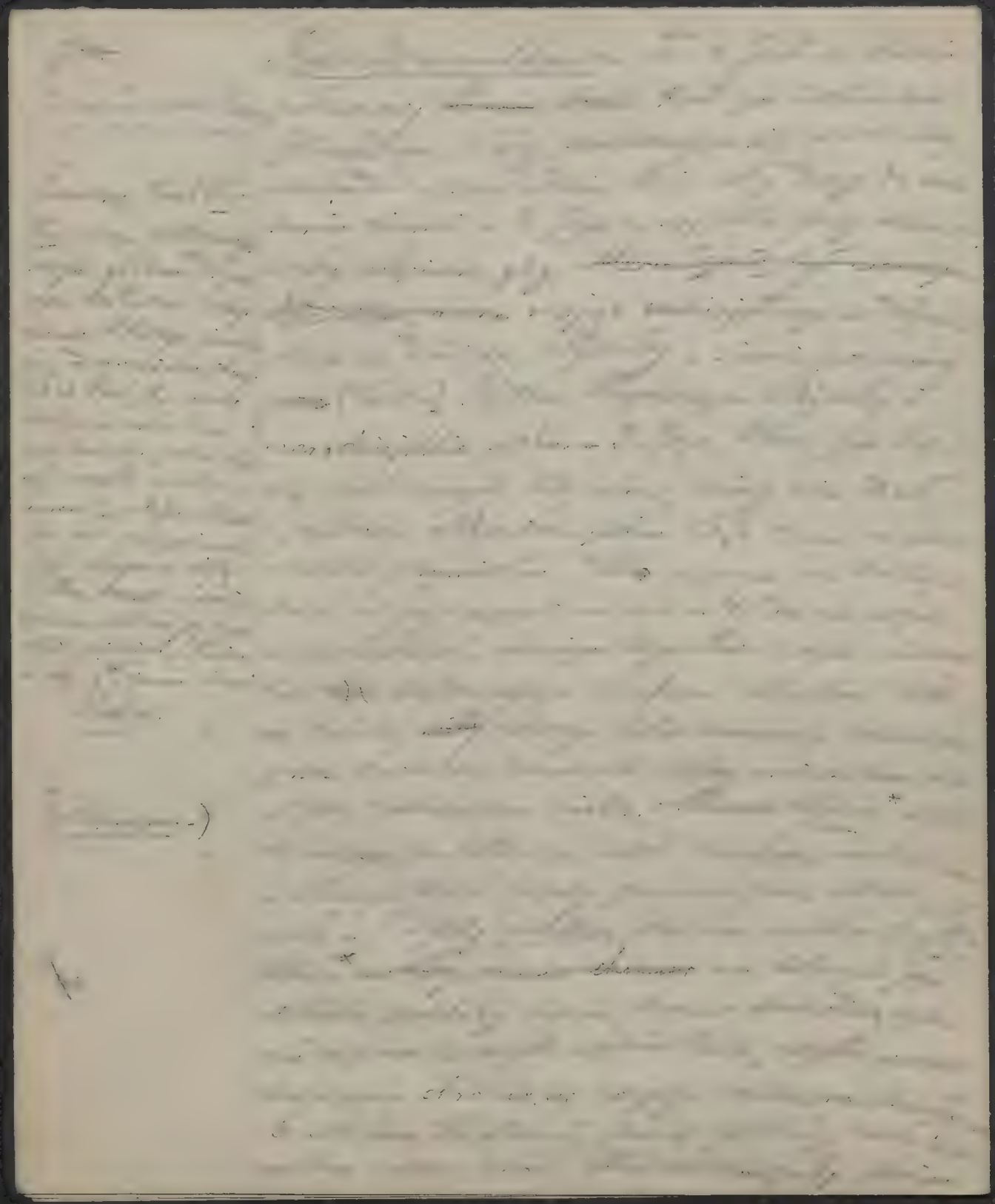

nia wszystkich kast we wspólnej wierze i więcej wagi przywiązywali do wewnętrznej pobożności i do cnotliwego życia niż do zewnętrznych praktyk i poszczególnych dogmatów. Do takich apostołów i świętych odnowionego wisznuityzmu należał Tulsî Dâs, uważany za ponownie wcielonego Vâlmîkiego. Napisał on Râmâyaṇę w języku hindi, dzieło niezmiernie popularne i zażywające ogromnego szacunku w północno-zachodnich prowincjach. Zaczął je pisać w r. 1575, sam zaś umarł w r. 1624 po Chr. Według legendy za namową żony, którą gorąco kochał, porzucił ją i poświęcił się wyłącznie kultowi Râmy, który mu się sam ukazał wraz z Lakshmaṇą i otaczał go nadprzyrodzoną opieką, uwalniając go cudem z więzienia i t. d. Sam Tulsî Dâs w imieniu Râmy czynił cuda, braminowi umarłemu np. przywrócił życie. Jego poemat p. t. Râm-carit-mânas (t. j. dusza albo jezioro czynów Râmy). podobnie jak pierwowzór ma 7 ksiąg i te same tytuły, ale autor z wielką swobodą obchodzi się z oryginałem, skracając i rozszerzając pojedyncze księgi, a prócz tego wplata w swe dzieło gorące modły i dytyramby na cześć Râmy, by dać wyraz własnemu uwielbieniu dla tego boga i innych do czci jego pobudzić. Mamy tu zatem poemat epiczno-liryczny, odznaczający się wielkim talentem poetyckim. Inną jego cechą — to jego czystość, tak rzadka w utworach indyjskich.

Autor w wymienionych słowach zwalcza cząstkowe objaśnienia, nawet kult Śiwy stara się oczyścić od tkwiącej w nim zmysłowości i podporządkować go kultowi Vishnu i rozmyślnie unika w swem dziele wszelkich erotycznych opisów. Powinna tego, jak podkreśl Baumgartner, religia jego to mieszanina starożytnych indyjskich pojęć, panteizmu i politeizmu z monoteizmem, dalekie więc jest bardzo od szczytnych ideałów wiary chrześcijańskiej. Tulsî Dâs postawił jeszcze 16 innych dzieł, a legendę o Râmie przed nim opracowało w języku hindi jeszcze 13 innych poetów. Opracowania Râmâyany mamy i w innych językach indyjskich, jakko to marâthî, uriyâ, bengâlî, nie wyłączając języków drawidyjskich, jak tamil (autor Kamban z 11 wieku), telugu (m. in. Viraṭṭa-Râmâyaṇa, w której autor nie uniknął wprawdzie zmysłowych i ztąd opuścił nawet umiarkowanie innych samego Râmy), kannada, malayalam, singhala, a dalej i językach kawi i jawańskiego. Tak więc Râmâyaṇa rozeszła się po całych Indjach, na wyspy Cejlon, Jawę i Balî, a języki, w których opracowaną została, reprezentują za 230 miljonów. Po dziś dzień przechował się w Indjach kult Hanumata i małp, nie mówiąc już o kulcie Râmy, przed wady się świątynie wystawione na cześć Hanumata i Râmy i ~~poświęcone~~ święte miejsca przez Râmę uświęcone. Ale i sama Râmâyaṇa żyje jeszcze

i wciąż w Indjach i poza Indjami. Wystarczy się przekonać, że Kalidasa na innej zwrotce o Śiwie i Parwati nazwiej zwrotce o Śiwie i Parwati nazwiej zwrotce o Śiwie i Parwati nazwi